

652
1985/2

ISSN 0134 3459

საქართველოს
ხელოვნება

ქეზიზი

1985

6

ქოროსი

გ ა მ ო ც ე მ ი ა

27.0

წ ე ლ ი

ლიბერატორულ-მსახტმრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს მშვიდობა კავშირისა და აზარის განყოფილების ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

6

1985

ნოემბერი

დეკემბერი

გ ა თ უ მ ი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

საკვ XXVII წრილობის
შესახვედრად

ოთხი ფუტკარაძე, დანდალოდან
დოლოგნამდე. ნარკვევი 3

პოეზია; პროზა

მამია ვარშანიძე, ლექსები 8

ჯანვალ ჯიქიძე. მონოფონი. მოთხ-
რობა 11

ვახტანგ ლღონტი. ლექსები 19

სულიკო დიასამიძე. სერგვი ესენინს.
ლექსი. 20

მიხეილ გორგილაძე, სადაც არა
სჯობს... რომანის ერთი თავი 21

ზურაბ ზოიძე, ციმბირული რვეუ-
ლიდან. ლექსი 29

რევაზ ოსეფაიშვილი, ჩემი ღუმილი
შენი განაჩენია, რომანის ფრაგ-
მენტები 30

დავით ზურაბი, ლექსები 36

ახალი თარგმანები

სერგვი ესენინი, ლექსები. თარგმნა
მიხეილ დავარაშვილმა 37

გავრილ მარტინენკო. ფოლადის
დივიზიის მეთაური, დოკუმენტუ-
რი მოთხრობა, თარგმნა არჩილ
ტოტოჩავამ

ანდრე შორუა, დაბრუნება, მოთხ-
რობა, ფრანგულიდან თარგმნა
ხაზა ხუნწარიამ

ჯეჯილი

გიორგი სალუქვაძე, ლექსები
ვლადიმერ დარჩია, სიმღერა. ლექ-
სი

კვალი ნათელი

რევაზ ლორთქიფანიძე, სიკეთით
საესე გული

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

ნაზი ზელაია, სამშობლოს სიყვა-
რულით

წერილები

იარიელ ჭიღვარია, საბჭოთა ხე-
ლისუფლების პირველი დღეები
საქართველოში

იოსებ ბეჭირიშვილი, ისლამი და
ქალა

ლევან კალანდარიშვილი, ტრანს-
კავკასიური

ფრიდონ სიხარულიძე, იმ ქარ-
ცეცხლიან დღეებში

საელოვნება

ჯემალ როგავა, „შალვა დადიანის
ნიჭისა და ენერგიის მეოხებით“

პედუგა

გრიგოლ ჩხაიძე, ბრაკონიერი. მო-
თხრობა

ზურაბ ჩხიკვაძე, სიბიტოს ტრაქ-
ტორი, იუმორესკა

გასულ ორ თვეში

„ჭოროხის“ 1985 წლის ნომრების
შინაარსი

მთავარი რედაქტორი ალექსანდრე სამსონია

სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი,
გიორგი ბაჩიჩილაძე,
ზურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე
(პასუხისმგებელი მდივანი)
ზოთა ზომიძე,
დავით თედორაძე,
გიორგი სალუქვაძე,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
ფრიდონ ხალვაში,
დავით ხახუტაიშვილი,
ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუ-
მი, ენგელსის ქ. № 21. ტელ.
3-33-71.

72 გადევნა წარმოებას 15.10.85, ხელმოწე-
რილი დასაბეჭდად 29.10.85, საბეჭდი
76 თაბახი 6, საგამომცემლო 4,8, შეეკეთოს
№ 3299, ემ 01636, ქალაქის ზომა
60X90¹/₁₆, ტირაჟი 5.000

78 საქართველოს სსრ გამომცემლობათა,
პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის სა-
76 ქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის
ასსრ პოლიგრაფიული საწარმოო გაერ-
78 თიანება, ბათუმი ლუქსემბურგის, 20.

Государственный комитет Грузин-
ской ССР по делам издательства,
полиграфии и книжной торговли.
Полиграфическое производственное
объединение Аджарской АССР,
93 Батуми, ул. Р. Люксембург, 20.

სსკპ XXVII ყრილობის შესახებ რეკლამა

მოთარ ფუტკარაძე

დანდალოდან დოლოგნაშელა

ნარკვევი

აჭარისწყალს გულდაგულ გაუჭრია მაღალი მთები და ვიწრო ხეობაში ჩაღრმავებული... გამკრიხა გონებამ აგერ, მახუნციედიდან, აღმა, ისევე მთებისაკენ მიაბრუნა მისი დინება და სითბოდ და სინათლედ ჩაღვრა მთიელთა ოჯახებში, უკან, თავისივე მასაზრდოვებელი ფერდობებისაკენ დაძრა ჩქერები და უხილავი მხატვრის ჯადოფუნჯით აფერადებულს დაამსგავსა დაბა თუ სოფელი.

ღიახ, საბჭოთა ხელისუფლებამ სახე უცვალა ქედის რაიონს, მძლავრი ნაბიჯი გადაადგმევინა კეთილდღეობისა და ბედნიერებისაკენ.

რალა შორს წავიდეთ, სათქმელად მარტო მეთერთმეტე ხუთწლეულში აშენებულ-გაკეთებული კმარა. სწორედ ამ პერიოდს ემთხვევა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს ცნობილი დადგენილება, აჭარის მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას რომ ისახავს მიზნად.

რაიონში ყოველ ნაბიჯზე იგრძნობა მისი სიკეთე.

* * *

თანამედროვე ეტაპზე სოფლის მეურნეობის მშრომელთა უმთავრესი საზრუნავია სასურსათო პროგრამის რეალიზაცია, რასაც დიდი ყურადღება დაუთმო პარტიის XXVI ყრილობამ. პროგრამის ყოველ პუნქტს შემსრულებლის კონკრეტული მისამართი აქვს, მაგრამ იგი ძირითადად მაინც ადგილებზე უნდა გადაწყდეს — ზემდგომი ორგანოების თანადგომითა და კომუნისტების, დეპუტატების, სოფლის ყველა მშრომელის აქტიური მონაწილეობით.

და აი, ჩვენი წინასაყრილობო შეხვედრის მონაწილენი არიან ქედის რაიონის სოფლის მეურნეობის საწარმოო გაერთიანების საბჭოს თავმჯდომარე, ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი შოთა მგელაძე, ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის აჭარის საყრდენი პუნქტის გამგე, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი იასონ ბერიძე, ცხმორისის კოლმეურნეობის პარტიული კომიტეტის მდივანი შოთა ბერიძე, პირველი მაისის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ჯემალ ფარტენაძე და სხვები.

შოთა მგელაძეს ეთხოვთ მოგვითხროს აგროსამრეწველო გაერთიანების პირველ ნაბიჯებზე, მის როლზე სასურსათო პროგრამის რეალიზაციაში.

— მეთერთმეტე ხუთწლეულის განვლილ პერიოდში რაიონის მეჩაიეებმა 5.500 ტონაზე მეტი მაღალხარისხიანი ფოთოლი მიჰყიდეს სახელმწიფოს აღსანიშნავად, რომ ამ და-

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. რესპუბ.

რგში მათ ხუთწლიანი დავალება ჯერ კიდევ შარშან შესრულეს, სეზონის შუა პერიოდში. მალე მეჩაიეებს მხარში მეხილეები და მეთამბაქოეებიც ამოუდგნენ, რომლებმაც ასევე ვადაზე ერთი წლით ადრე შესრულეს ხუთწლიანი დავალებები. საერთოდ, წინასწარი მონაცემებით, რაიონის სოფლის მეურნეობის მუშაკები თითქმის ყველა მაჩვენებლის მიხედვით შესრულებენ მეთერთმეტე ხუთწლედის პროგრამით დასახულ ამოცანებს და ხელდამწვენებული შეხედულებიან პარტიის XXVII ყრილობას.

ცხადია, მიწათმოქმედთა ამ მიღწევებს აგროსამრეწველო გაერთიანების შექმნამაც შეუწყო ხელი, რომელმაც ერთმმართველობის ქვეშ გააერთიანა სოფლის მეურნეობა და მისი დამხმარე დარგები — მრეწველობა, ტრანსპორტი, ვაჭრობა. გაერთიანებამ მოახდინა აგრეთვე დაგეგმვის, მართვის, ეკონომიკური სტიმულირების, სოფლად სოციალურ-ეკონომიკური ღონისძიებების განხორციელებისა და სხვა საკითხების კომპლექსური გადაწყვეტის ცენტრალიზაცია, რამაც ბევრი მტკივნეული პრობლემის მოგვარებას შეუწყო ხელი. შეიქმნა ცენტრალიზებული ფონდები, რომელშიც უკვე 150.000-მდე მანეთი იყრის თავს. ამ თანხის ნაწილი ხმარდება მეურნეობათა განმტკიცებას, სამეურნეო მშენებლობას, მატერიალურ სტიმულირებას. არის საბინაო მშენებლობის ფონდიც.

ჩვენი ჩანაფიქრი ასეთია: მიგრაციის პროცესი რომ შენეულდეს და მოსახლეობა შევინარჩუნოთ, გვირდა წონიარისსა და ცხმორისში ექსპერიმენტის მიზნით ავაგოთ 20-20-ბინიანი კოლმეურნეთა საცხოვრებელი სახლები, რომელთა მშენებლობასაც, ალბათ, მომავალ ხუთწლედში შევეუდგებით.

სასურსათო პროგრამის უზრუნველსაყოფად რაიონში მნიშვნელოვანი ნაბიჯებია გადადგმული, მაგრამ გასაკეთებელი კვლავ ბევრი გვაქვს. კერძოდ, მეტ მზრუნველობას მოითხოვს მეცხოველეობის განვითარება, რაც სასურსათო პროგრამის უმთავრესი შემადგენელი ნაწილია. ჩვენ ახლა ყოველწლიურად ვაბარებთ 400 ტონამდე ხორცს, სასურსათო პროგრამით კი ორჯერ მეტი უნდა დავამზადოთ. საამისოდ, რაიცხოველმრეწვითან რეპროდუქტორს ვაწყობთ, სადაც ყოველწლიურად გამოვზრდით ას სულ სანაშენე დეკეულს, რომლებსაც საზოგადოებრივ ფერმებსა და მოსახლეობას მივყიდით...

სასურსათო პროგრამა რომ წარმატებით დაგვირგვინდეს, საჭიროა მთის პირობებისადმი შეგუებული პერსპექტიული ჯიშების გამოყვანა და მათი ფართოდ დანერგვა წარმოებაში, ეროზიებისა და ნიადაგის გაღარცხვის საწინააღმდეგო ეფექტური ღონისძიებების განხორციელება, რაშიც გადამწყვეტი სიტყვა მეცნიერებმა უნდა თქვან.

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი ი. ბერიძე გვიყვება:

— აჭარის საყრდენმა პუნქტმა ეროზიების წინააღმდეგ საინტერესო ღონისძიებანი შეიმუშავა. დაენერგეთ თამბაქოს კულტურის ფერდობის გარდღეარდმო გაშენება, რამაც ნიადაგი დაიცვა ჩამორცხვისაგან. გარდა ამისა, მიღებულია რეკომენდაციები მევენახეობის განვითარებისათვის. ასე, მაგალითად, ნოდარ ბერიძემ წონიარისში, ექსპერიმენტის სახით, ვაზი მაღალ შტამბებზე გადაიყვანა და 150 ცენტნერამდე გაზარდა საქექტარო მოსავალი.

ქედის რაიონში მტკიცედ მკვიდრდება ჩვენს მიერ გამოყვანილი ლიმონი. შარშან ჩვენმა პუნქტმა 400 კილოგრამი ნაყოფი მიჰყიდა სახელმწიფოს, ორი ამდენი კი მოსახლეობამ დაამზადა. ეს, რა თქმა უნდა, პირველი ნაბიჯებია.

კარგი ეფექტი მოგვცა ფერდობების აფეთქებით დაბლანტაყების მეთოდმა, რამაც გაუმჯობესა ნიადაგების სტრუქტურა.

სასურსათო პროგრამის შესრულების გადამწყვეტი ძალაა კომუნისტები, მათი ავანგარდული როლი. ვილაპარაკოთ ერთი სოფლის, თუნდაც ცხმორისის მაგალითზე, მით უმეტეს, რომ ეს კოლმეურნეობა ამ ხუთწლედში რაიონის პირველი მილიონერი კოლმეურნეობა გახდა. როგორც პარტიული კომიტეტის მდივანი შოთა ბერიძე აღნიშნავს, —

სასურსათო პროგრამის შესაბამისად ყოველწლიურად სახელმწიფოს უნდა მიეწოდოთ 50 ტონა ხორცი, 85 ტონა რძე, 290-300 ტონა ყურძენი და სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტები. 1990 წლისათვის მათი დამზადების მოცულობა 5-15 პროცენტით გაიზარდა. კოლმეურნეობამ თითქმის ყველა დარგში წარმატებით გაანაღდა მეთერთმეტე ხუთწლედის დაეგეგმვა, რაშიც დიდი წვლილი სოფლის კომუნისტებს მიუძღვით. კომუნისტ უმანგი ბერიძის ინიციატივით ფერმას ჩაუტარდა რეკონსტრუქცია და გაუმჯობესდა ჭოვას ჯიშობრივი შემადგენლობა, რამაც ამ დარგში მაღალი შედეგების მოპოვებით კარგი წინაპირობა შექმნა. განმტკიცდა პირუტყვის საკვები ბაზა. ლატურასა და პერანგას სათიბებში გაიყვანეს სამანქანე გზა. სოფელს შეემატა 70 ჰექტარი სათიბი, სადაც 200-250 ტონა მწვანე მისასა და დიდძალ თევსს ამზადებენ. აქვე დაძვენო, რომ კოლმეურნეობას ორი ტრაქტორი და ერთი სატვირთო ავტომანქანა გამოუყვეს.

სოფლისათვის მეოთრთმეტე ხუთწლედის სიკეთეა აგრეთვე თანამედროვე კლუბ-კანტორის შენობა, რომელიც შარშან გადგეცა საქსპლოატაციოდ, წელს კიდევ სოფლის ცენტრში კაპიტალური სკოლის მშენებლობა წამოიწყეს...

მერისში, რაიონის უშირეს სოფელში, აშენდა ფერმა 104 სულზე, სასოფლო ცენტრი დაამშვენა ახალმა სკოლამ, მაღაზიამ, დამონტაჟდა ავტომატური სატელეფონო სადგური, დაინიშნა ავტობუსები (სხვათაშორის ხუთწლედის განვლილ პერიოდში ქედის რაიონში 7 საავტობუსო მარშრუტი გაიხსნა, ყველა ბათუმამდე, ამ ხაზზე რეგულარულად დადის სამარშრუტე ტაქსი), შენდება კლუბ-კანტორა და 50-ადგილიანი ბაგა-ბაღი, ძნელად მისადგომ ადგილებში გაჰყავთ სამანქანე გზები, ბევრი მოწინავე კოლმეურნე იშენებს ოდა-სახლს.

დიახ, სასიკეთო გარდაქმნები ყველგან თვალსაჩინოა, ასეა პირველი მაისის კოლმეურნეობაშიც. ამ კოლმეურნეობის თავკაცი ჯემალ ფარტენაძე გვიამბობს თავის სოფელზე:

— მარტო იმის უბრალო ჩამოთვლაც, ოაც ამ ხუთწლედში ვაკეთდა, ნათლად დაგვარწმუნებს პოლიტისა და მთავრობის დიდ ზრუნვაზე მშრომელი ადამიანებისადმი.

ჩვენს სოფელში რქოსანი პირუტყვისათვის აშენდა სასუქი მოედანი 800 სულზე, ფერმებს ჩაუტარდა რეკონსტრუქცია, შეკეთდა მაღაზია, ქელასკურის მიმართულებით გაიყვანეთ ოთხკილომეტრიანი სამანქანე გზა და ავთვისეთ 20 ჰექტარი ფართობი. მაღლე შეუდგებით ბაგა-ბაღის მშენებლობას, მდინარე აჰარისწყალზე აიგება კაპიტალური ხიდი, რომელიც კოლოტაურს დააკავშირებს სასოფლო ცენტრთან... ერთი სიტყვით ბევრი კარგი საქმე ვაკეთდა, მაგრამ გაუკეთებელიც რომ არ ვთქვათ, არ შეიძლება.

ჩვენს სოფელში ორი წლის წინ უნდა აგებულიყო კლუბ-კანტორა, სამწუხაროდ; ჯერაც არ დაწყებულა. აქამდე 195 ჰექტარზე ძირეულად უნდა გაუმჯობესებულიყო სათიბ-საძოვრები. ამ საქმესაც სჭადასხვა მიზეზით არ დაედგა გვირგვინი. ორი სოფელი დარჩენილია რადიოფიცირების გარეშე...

— თქვენც ხომ არ დაამატებდით რაიმეს, პატივცემულო შოთა?

— რატომაც არა. გადასასინჯია ტრანსპორტის გამოყენებისა და საწვავის ხარჯვის ნორმატივები, შესაცვლეოია ტრანსპორტის ექსპლოატაციის ვადაც. შეგინშნავთ, რომ საგეგმო და მომმარაგებელი ორგანიზაციების მიზეზით ვთვალისწინებუი ათის ნაცვლად ყოველწლიურად ვღებულობთ 3-4 ავტომანქანას. უახლოეს პერიოდში ეს და მოსაუბრეთა მიერ წამოჭრილი სხვა საკითხები სერიოზული მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს.

ქელაში სულ უფრო მტკიცედ მკვიდრდება მრეწველობა. მუშაობს ღვინის მარანი, ადგილმარჯვის სამკურნალო და მინერალური წყლების ჩამომსხმელი საამქროები, ჩაის ფაბრიკა. მოავარი მაინც მანქანათსაშენი ქარხნის ფილიალია, რომელიც თხუთმეტიაღე წლის წინათ შეიქმნა. თავდაპირველად აქ რამდენიმე მუშა იყო დასაქმებული, პროდუქტი

ცისაც მცირეს უშვებდა. მეთერთმეტე ხუთწლეულში კიდევ უფრო მომძლავრდა ორჯერ გაიზარდა მისი წარმადობა.

ფილიალი ამზადებს დეტალებს მანქანებისათვის, სულ ორასამდე დასახელებას. მომავალში გათვალისწინებულია ახალი კორპუსის აგება, სადაც ასი მუშა დასაქმდება.

რაიონში მეჩაიეობის განვითარებამ ნედლეულის გადასაქმნავადი საწარმოს განვითარებაც მოითხოვა. ნედლეულის მატების შესაბამისად გაიზარდა ჩაის ფაბრიკის სიმძლავრე, თანაც ისე, რომ ერთი კვადრატული მეტრი საწარმოო ფართიც არ შემატებია.

— წარმადობის ასეთ მკვეთრ ამაღლებას ფაბრიკის ტექნიკური აღჭურვილობით, — გვითხრა ფაბრიკის დირექტორმა ტარიელ თეხიძემ, — რის შედეგადაც ახლა ნედლეულის გადმოტვირთვა და მისი საღონო აგრეგატებში ჩატვირთვა ავტომატურად ხდება. მექანიზებულ მომსახურებაზე გადავიდა საგრესი, ხაზმოზი და დამზარისხელები ტექნოლოგიური პროცესები.

მომავალი წლისათვის ქედის ჩაის ფაბრიკაში კიდევ ერთი დუშელა დამოხატვლები, რითაც მისი სადღეღამისო წარმადობა მესამედით, ანუ 36 ტონამდე გაიზარდება.

* * *

ახლა რაიონის სახალხო მეურნეობის სხვა დარგებსაც გადავხედოთ.

კომუნალური მეურნეობის ხაზით მეთერთმეტე ხუთწლეულში ძილიონ მანჯათზე მეტი იყო გამოყოფილი. სამუშაოთ, ამ თანხის მეტი წილი აუთვისებული რჩება. აიგო ერთი ოცდაათბინიანი, ერთი ოცდაოთხბინიანი და ერთიც ოცბინიანი საცხოვრებელი სახლები, ათასობით მანეთი დაიხარჯა მდინარე აკავერეთას ნაპირების გასამაგრებლად. თავი არ მოება საკანალიზაციო გამწმენდი ქსელის აგებასა და ცენტრალური გათბობის საქვების მშენებლობას, დასაქმარებელია რაიონის ცენტრში დაგეგმილი ხიდის მშენებლობაც, რადგანაც ძველი ხიდი დღევანდელ მოთხოვნილებას ვეღარ აკმაყოფილებს.

ამ პრობლემების მოგვარებას მომავალ ხუთწლეულში უნდა დაედგას გვირგვინი.

რაიონის სამომხმარებლო კოოპერაცია ყოველწლიურად 7 მილიონზე მეტი მანეთის მომსახურებას უწევს მოსახლეობას. ბუნებრივია, ეს სავაჭრო ქსელის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განმტკიცებას მოითხოვს. ამ მიზნით ხუთწლეულის განვლილ პერიოდში 353 ათასი მანეთი გაიხარჯა, რაიონის სოფლებს შეემატა სამი ახალი მაღაზია და 14 საზვევების ობიექტი, აიგო რაიკოოპერატივის ადმინისტრაციული სახლი, მეფრინველეობის ფერმა, მალე საექსპლოატაციოდ გადაეცემა კოოპერატორთა თორმეტბინიანი საცხოვრებელი სახლი.

დიდმნიშვნელოვანი ღონისძიებები განხორციელდა აკრეთვე განათლების, კულტურის, კავშირგაბმულობისა და მოსახლეობის საყოფაცხოვრებო მომსახურების ხაზით.

* * *

მერისში ამ სოფლის მკვიდრი, საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის დოცენტი, ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი სერგო თურმანიძე გვიცნით.

პატივცემულმა სერგომ ქედის რაიონში ჩვენი სტუმრობის მიზანი რომ გაიგო, გვიოთხრა:

რაიონის ეკონომიკური ღონის ამაღლებას ხელი შეუწყო მცირეძალოვანი კოლმეურნეობების გამსხვილებამ, რითაც გაუმჯობესდა მართვის სტრუქტურა, სოფლები დაკომპლექტდა მაღალკვალიფიციური სპეციალისტებით. ბევრი მათგანი ჩვენს ინსტიტუტში დაუფულა მეცნიერების მწვერვალებს, ბევრიც ახლა სწავლობს, ნაწილი კი ქვეყნის სხვა სასწავლებლებში იმადლებს ცოდნას.

— როგორც ამ რაიონის მკვიდრს, მინდა რომ კიდევ უფრო ამაღლდეს ჩვენებური კოლმეურნე გლეხების კეთილდღეობის დონე. რამდენადაც ვიცი, ფერხდება საბაგირო და საავტომობილო გზების მშენებლობა, ჭიანჭურდება სკოლებისა და ბავა-ბაღების აგება, საზოგადოებრივი მეურნეობები ვერ ღებულობენ გამოყოფილ მანქანა-ტრაქტორებს და სხვა მექანიზმებს.

ახლა, როცა დიდი ყურადღება ექცევა სასურსათო პროგრამის რეალიზაციას, საჭიროა გაუმჯობესდეს მიწების მელიორაცია, დამუშავდეს ძირეულად და ზედაპირულად, უფრო ჭმედითი ბრძოლა გამოცხადოს ეროზიას.

ქედის რაიონი ისედაც მცირემიწიანია და ამ პრობლემების მოგვარება დიდად დაეხმარება კოლმეურნეებს მათს წინაშე დასახული ამოცანების განხორციელებაში.

* * *

ქედა, აჭარის მთიანეთის ეს ლამაზი რაიონი, მთის მხრიდან დანდალოთი იწყება და ბარში დოლოგნით მთავრდება.

ლამაზია ძველი კაკლის ხეებიანი და უფრო მშვენიერი იქნება ახალი, სამი წლის წინ გაშენებული ხეივანი, რომელსაც შეილივით ევლებიან თავს რაიონის მშრომელები.

ახლა უფრო შთამბეჭდავად ერწყმის ამ სილამაზეს პოეტის სიტყვები, რომლითაც ეს ნარკვევი მინდა დავასრულო:

დანდალოდან დოლოგნამდე

სულ კაკლები, კაკლები...

აჭარისწყალს გადავძახე,

შენ საღ მიიკლავნები?

დანდალოდან დოლოგნამდე

ზეცა ვნახე კრიალა,

დილა ვნახე, — თამარ ქალის

სახე ვნახე ბრდღვიალა.

თუ დახატეს ეგ სოფლები,

ხე როგორ დგას შრიალა?

წინ გზა მიდის აღმაფრენის

დამღლეი გზა კი არა!

დანდალოდან დოლოგნამდე

სულ კაკლები, კაკლები...

ჩემო ხალხო, კაკლის ხისგან

გაგიმრავლდეს აკვნები!

შენ ხარ ილია, დიდი ილია

ერისთვის მამად ვინ თქმულა მეტი,
მამა კი მართლაც ღმერთის წილია,
მამაა ყველას დიდი იმედი,
როს ბედი ერის დამეწყრილია,
და შენ იყავი იმედი ჩვენი.

რადგან —

შენ ხარ ილია, დიდი ილია.

ყური დაუგდე, გული უბოძე
შემს ერს, ვისთვისაც ცეცხლში გივლია,
შენ, ჩემო ხალხო, შენი ბედიო,
ნუ გეგონება დამეწყრილია,
და შენ გისმენდა შენი ქვეყანა,

რადგან —

შენ ხარ ილია, დიდი ილია.

ჩვენს თვალწინ დგახარ შენ ძეგლად, ღინჯად,
და შთაგვაგონებ ღამით, დილითა:
— ძმაო, ქართველო, იყავი ფხიზლად,
და არ დალოხდე მძიმე ძილითა! —
და ჩვენ უმაღვე გამოვფხიზლდებით,

რადგან —

შენ ხარ ილია, დიდი ილია.

და რას არ გვეტყვი, რას არ გვასწავლი,
ჩვენ შენი დიდი გულის წილი ვართ,
და საქართველოს დიდი ტრფიალი,
ჩვენს სულში —

მარადიულად ჩაწერილია,
შენს მხართან ვდგავართ პატრიოტები,

რადგან —

შენ ხარ ილია, დიდი ილია.

მარადიული მგზავრი

დაუჩეხავთ თიფქოს ცა და
წვიმად მოსჩქევს სისხლი...
საღღაც ლურჯა ცხენებისა
ჭვწვების ხმა ისმის,
მეც ხომ ვიყავ, მეც ხომ ვიყავ
მონატრული მისი.

მერი ტაძარს შეხიზვნია
საღღაღოფლო ფიცით,
ნეფედ უდგას ვულის სწორი,
ეს მგოსანმა იცის?!
ახ, ამოდ გულმოკლული
საღღაც თრთოლვით იცდის.

მერე თავის ლურჯა ცხენებს
მოუხმობს და უმალ
მათარახებით გაახელებს
და მათ ანდობს გუმანს,
ისეთ ჰანგებს აგუგუნებს, —
მეზებიც კი სდუმან.

ხან გრიგალებს მოთოკავს და
მონატრებს თარეშს,
ხან მოუხმობს მესაფლავებს,
ხან მთაწმინდის მთვარეს,
მის სათქმელს და მის სავალ გზას
რალა გაათავებს!

უალერსებს გურიის მთებს,
როგორც მამა — ყმაწვილს,
ვიო კვალდაკვალ მისდევს მითებს,
მაშ, შეეტლევ, გასწი!
მისი ჰანგი ლამაზმანებს
ბაღაგებად აწვიმს.

უმიჯნუროდ ის ვერ გასძლებს,
მიჯნურს უხმობს გული,

იქნებ, იქნებ განეკურნოს
ასჯერ დაცხრილული,
მგოსანს იხსნის სიყვარული,
მხოლოდ სიყვარული.

ლურჯა ცხენებს მიაქროლებს,
ხან წვიმს და ხან ბარდნის,
მისი გზები მაღალია
და ცხრა ცამდე აღის,
ხან რუსთველი შემოხვდება,
ხან აკაკის ლანდი.

ნიკორწმინდას მიემხოზა,
მის ჩუქურთმებს ჰკოცნის,
გახურებულ სულსა და გულს
ვერ იოკებს ლოცვით,
ცად აღავლენს მის დიდებას
და მის გამჩენს ჰკოცნის.

წიწამურში დაბლა თავს ხრის,
ქვითინებს თუ ოხრავს?!
ეს ილიას ლანდს დასტირის:
—მკვლელო, სად ხარ, შორს ხარ?!
და ცხრა ტყვიას ცას შეახლის,
მერე ისევ ოხრავს.

სინანულით შემოივლის
ჩვენს საყვარელ მესხეთს,
და აჭარაც იგრძნობს უმალ,
მგოსანო, თბილ შენს ხმებს!
ხიხანს გულში მიიხუტებს,
ასჯერ, განა ერთხელ!

ველარ სტოვებს აჭარას და,
ქველად აღიმართა...
პოეტებო, თავყანი ვცეთ
მგოსანს დიდს და მართალს,
ვინც ჩვენს სულში უკვდავების
ჰანგი მიმოფანტა.

აი, რად არის გმირი თევდორე

ჩემო პატარავ, შენ მეკითხები, —
რად არის გმირი თევდორე მღვდელი?
ბიჭუნავ, გმირი შენაც იქნები,
თუ ხარ გულადი და თუ ხარ წრფელი.
თუ გიყვარს შენი სამშობლო ისე:
გინდ საკირეში დაგწვან, დაგფერფლონ,
ოხერ მტრებს მაინც არ დანებდები,
არ დანებდები, რაგინდაც გყფონ.
როს კარს მოგვადგნენ ყიზილბაშები,
ეძებდნენ ქართლის მეფეს, თავკაცებს,
ეძებდნენ რისხვით გზას და გამყიდველს,
როს ჩვენს მიწაზე კარვები დასცეს...
შემოეყარათ მღვდელი თევდორე,
საბრალო, ნეტავ სად მიდიოდა?!
თურქული ხმლების აღმართეს ყორე
და ხმლების პირებს სისხლი სდიოდა.
გზა გვასწავლეო მეფის და ჯარის,
გზა გვასწავლეო ქართველ თავკაცთა,
თორემ ტყვია და ეს ბასრი ხმალი
შენც არ აცდებდა, ვით სხვებს არ ასცდა!
კარგო, უთხრა მღვდელმა თევდორემ,
ყიზილბაშები ტყე-ღრე ატარა:
ერთხელ გათენდა... კიდე გათენდა...
მერე რა მოხდა იცი, პატარავ?!
მიხვდნენ, სიცრუეს ამბობდა მღვდელი,
მიხვდნენ და უმაღ ხმლებით აჩეხეს...
მერე ქართველთა მოასკდა ჯარიც,
მერე მხდალს თურმე რა შეაჩერებს!
ჟლიტეს მომხდურნი... ჟლიტეს და ჰკაფეს,
სისხლი სდიოდა ველ-მინდვრად მღორედ...
მის ხსოვნას ვარდებს აი რად ვაფენთ.
აი, რად არის გმირი თევდორე.

მონოფონი

ჩანთები უკანა სავარძელზე დაყარეთ და თქვენ წინ დაჯექით, აქვე ჩემს გვერდით!... როგორ?... არა! საბარგულში აღარ არის ადგილი. ჩემი ბარგი-ბარხანით არის სავსე. ჯაჭვებიც მანდ მიყრია. დაყარეთ, დაყარეთ! თუ რაიმეს გატეხვის გეშინიათ, ჩემს ჩანთებზე დაალაგეთ ზემოდან, თუმცა მოიცათ, მანდ თერმოსი იქნება, ამოიღეთ. ახლა შეგიძლიათ დააწყეთ... წავედით?... ძალიან კარგი.

...როგორ არა, როგორ არა?! შეგიძლიათ მოწიოთ! თუ კარგი სიგარეტი გაქვთ, მეც მომაწევენით!.. ფჰჰჰჰ! გმადლობთ.

დიპიტიურში მიბრძანდებით, თუ... ძალიან კარგი. ალბათ, იქაური ხართ, არა?... ჰოო! თუ ყველაფერი კარგად იქნება, სამ საათში ჩავალთ... ვიცო, ვიცო! უღელტეხილზე თოვლია ოცი სანტიმეტრის სისქის, ჯერჯერობით აზრი არ აქვს, მაგრამ თუ ზემოთ გაგვიჭირდა, თქვენი იმედი მექნება — ჯაჭვებს თქვენ ჩააცმევთ პროტექტორებს. მე გამიმძნელდება; მოგეხსენებათ, ქალებს მაგდენი ფიზიკური შესაძლებლობები არ გაგვაჩნია... ფჰჰჰჰ!...

...რადიოს აუწიეთ, თუ შეიძლება. მალე სინოპტიკოსების ცნობას გადმოსცემენ. საკმარისია, გმადლობთ!.. გზები არაფრად ვარგა, მაგრამ აქაურები მაინც გიჟებივით დაშლივინობენ. მე წყნარად ვივლი, „ნელ-თბილად“ (იმერლების გამოთქმა რომ ვიხმაროთ). ხომ არაფერი გაქვთ საწინააღმდეგო?... ძალიან კარგი!

...შემოდგომობით მიყვარს ხოლმე აქეთ შემოვლა და ადრე გაზაფხულზე, თქვენც გეცოდინებათ, — ფურისულები იცის ჭალაში ყველაზე ადრე... მოიცათ!.. აჰა! ე. ი. ზემოთ ისევ თოვს. ცუდია! ჯაჭვებმაც თუ გვიღალატეს, ახალი წელიც გვერდზე დაგვრჩება და... ჰო, ჰო! ზეგანზე ავალთ თუ არა, ჯაჭვებს ჩავაცმევთ. იქამდე კი, ჯერ შორსაა... ასი კილომეტრი ხომ იქნება?... მეტი?... მაინც?... ჰა-ჰა! ასი და ასხუთი რამ გაყო, შე კაცი?... ხო, მართლა, რა გქვიათ?... კარგი სახელი გქონიათ, თუმცა, არც მთლად კეთილხმოვნად ჟღერს... მე? მე ოქროცურვილს მეძახიან!

...ერთი გამაგებინეთ, რა საჭიროა აქ შუქნიშანი? იდიოტობაა ნამდვილად — ასი მანქანა უნდა დადგეს და ნახევარი წუთის განმავლობაში ელოდოს, იმ შესახვევიდან გამოვა თუ არა ერთი-ორი მანქანა. თქვენ გე-

ტყობათ, ეგეთი რამეები არც გაინტერესებთ... არა უშავს! როცა მანქანას შეიძენთ, დაინტერესდებით.

ნახეთ, როგორ მოწყდა ადგილს ის ცისფერი მცირელიტრაჟიანი! სტაჟ, სად ეჩქარება, ან რამდენი წუთი შეიძლება მოიგოს შუქნიშნიდან ასე გიჟივით რომ გავარდა! ჰა-ჰა! ჰა-ჰა!.. რატომ მეცინება? ეგეთებს რომ დავინახავ ხოლმე, სულ იმ მეგრელის ამბავი მახსენდება, ჰაჰ!.. რა თქმა უნდა, არ გეცოდინებათ. ძალიან ცოტამ თუ იცის, თუ გაინტერესებთ... სიგარეტი მომაწოდეთ, თუ არ შეწუხდებით. თქვენს „კენტს“, ისევ ჩემი „ლუწი“ სჯობს... ფჰჰჰჰ! გმადლობთ.

...უკაცრავად, მაგრამ... თქვენი სახელი დამავიწყდა!.. აჰ, ჰო! ბეჯითი! ბატონო ბეჯითი, ხშირად უთქვამთ ზოლმე: აქ სადღაც ერთი პატარა მდინარე ყოფილა, რომელიც ორად იყოფა თურმე. ერთი ტოტი იმერეთისკენ მიდისო და მეორე ქართლში ბრუნდებაო — თითქოს... ზუსტად არც თქვენ არ იცით? სულ მაინტერესებს, მაგრამ ვერასდროს მოვახერხე, საკუთარი ოჯალით მენახა და დავრწმუნებულიყავი. ისე, რა საინტერესოა, არა? ე. ი. იმ მდინარის წყლიდან ნაწილი შავ ზღვაში ჩადის და ნაწილი კასპიის ზღვაში. ხომ ასე იქნება?... არც ეგ არ იცით ზუსტად? ჰო! მაშინ ის მაინც გეცოდინებათ, გზისპირას სასაუზმე... ყოველშეთხვევაში რაღაც ამის მსგავსი მახსოვს... არის? რამდენი კილომეტრი... მალე მივაღწეო? შევიაგროთ, თუ არაფერი გექნებათ საწინააღმდეგო. თითო ულუფა ზოსისი შევსანსლოთ. წინასწარ მითხარით, როცა მივუახლოვდებით; მინდა დავიმახსოვრო: სხვა დროსაც შეიძლება დამჭირდეს.

...ბედი არა მაქვს, ბატონო ბეჯითი! სულ ასე ემთხვევა; ამ ადგილზე რომ მოვდივარ, შლაგაუში ყოველთვის დაკეტილია. ერთხელ ველოდე, ველოდე და ბოლოს რკინიგზაზე ჩამოიარა იცით, რამ... დრეზინამ, ჰაჰ! მაშინაც გამეცინა. კი არ გამეცინა — ჩამეცინა „გესლიანდო“, რომ იტყვიან (მაგვიანდებოდა).

გვეღირსა! მოდის. რამდენი ვაგონი იქნება, ბატონო ბეჯითი?... არა, ზუსტად არც მე ვიცი, მაგრამ ისე... თქვით! დაახლოებით რამდენი ვაგონი იქნება ამ შემადგენლობაში, ჰა! ოცი? ოცდაათი? თქვით! ჰა, რამდენი?... ოცდაცამეტი? კეთილი! მე ვამბობ, რომ იქნება, ასე — ოცდახუთი!.. თქვენც დაითვაღეთ, დაითვაღეთ! რატომ გეზარებათ?... არ გეზარებათ?... აჰ, ჩემი გჯერათ? გმადლობთ ნდობისათვის!..

...ექვსი, შვიდი... ცხრა, ათი... ცამეტი... თექვსმეტი, ჩვიდმეტი... თვალეზი ამიჭრელდა!.. ოცდაერთი... ნავთობი მიდის ბათუმში... ოცდახუთი... აჰა, მე შევცდი!.. ოცდაშვიდი, ოცდარვა... ოცდაათი... ოცდაცამეტი, ოცდათოხმეტი... თქვენც შევცდით! ოცდაჩვიდმეტი... წავედით!

...მომიგეთ? ფჰჰჰჰ! რატომ? ორივემ წავაგეთ! მერე რა, რომ თქვენი ნათქვამი ოდნავ ნაკლებად შეცდარი აღმოჩნდა ჩემს ვარაუდთან შედარე-

ბით. ორივემ წავაგეთ. ვერ წარმოიდგენთ, როგორ არ მიყვარს წაგება. ლამის გავაფრინო... არა, ხშირად არა! პირიქით, იშვიათად ვაგებ და ამიტომაც მგონია ხოლმე, რომ მოვიგებ და იმიტომაც განვიცდი მერე უიღბლობას ისე მწარედ. თქვენც?... არა? რატომ?... აჰ, აზარტი არ გყოფნით?

...აჰა, ე. ი. ეს მოსახვევი დაემახსოვრო? წყარო, ვულკანიზაციის საამქრო... ძროხებს აქ რა უნდათ?... ჩლიქების ვულკანიზაცია? პირველად მესმის!.. აჰ, ზუმრობთ?... ეს არის? გამახსენდა, გამახსენდა! მაგრამ რაღაც უფრო მომცრო მახსოვდა.. რა? მომცრო დახლიდარს ჰქვია? კაი ტიპია, თუ ზელვებში გიყურებს ზოგიერთებივით?... არ იცნობთ? აბა სახელი საიდან იცით?... დიახ, თქვენი სახელი ვიცო მერე? აჰ, თქვენ იმის თქმა გინდათ, რომ მე თქვენი სახელი ვიცი, მაგრამ არ გიცნობთ? იცით რა, მე ყველა მამაკაცს ვიცნობ, ვისაც შევხვდები. ჯობრალოდ, პროფესია მაქვს ეგეთი. ჩათვალეთ, რომ გიცნობთ! ყველას კოჭებზე გეტყობათ კაი კაცობაც და ცუდი გაზრდაც. მე რომ თქვენ დაგინახეთ, მობუზული ქარში, მაშინვე მივხვდი, ზრდილობიანია და დიმიტრაურში მიდის-მეთქი. კიდევ რაღაც-რაღაცეებსაც მივხვდი, მაგრამ არ არის საჭირო ამაზე ლაპარაკი. აჰ! გადადით ახლა. ჩავეკეთო მანქანა და დავნაყრდეთ. ერთ საათში დაღამდება კიდევაც. ზეგანზე ავალო ნახევარ საათში. საკვები თქვენთვის ახლა აუცილებელია: დომპრატი, ჯაჭვი, ენერგიას მოითხოვს.

...ამ მაგიდასთან დავსხდეთ!.. არა, ლუდი მე არ მინდა! აქ თქვენ რა, სოლიდარობას მიცხადებთ?... აჰ! არც თქვენ არ გიყვართ?... კარგი, კარგი, ოთხი ულუფა იყოს, ოღონდ, მღოვავი არ დაგავიწყდეთ.

...იფ, კარგია! მიყვარს სოსისი მღოვავით; სტუდენტობას მახსენებს. გარეთ რომ ღვას 03, ამათი იქნება, ალბათ... მიდით, ჰკითხეთ, იქნებ დიმიტრაურიდან მოდიან, გავიგოთ, რა ხდება უღელტეხილზე.

...არ შეეკითხებით? რატომ გეზარებათ ყველაფერი? აჰ, არ გეზარებათ? აბა... ჰოო! მართალი ხართ, მართალი. სწორია, იქედან რომ გადმოსულიყვნენ, თოვლიანი უნდა იყოს მანქანა. მაშინ მომცროს ჰკითხეთ?... მაშინ, მე ვკითხავ!

...თოვს, ბატონო ბეჯითი, თოვს! ყინვაც მოუჭერს თურმე და მერე ვართ ცილონი! შესანსლეთ ეგ სოსისი, რაღას დააშტერდით? ისე, აქვე რომ არ შეუდგებოდით საკმევს?... არა? რატომ? ზეგანზე უფრო ცივა, ზელები გაგეთოშებათ... კეთილი, კეთილი! ეგრე იყოს. ჯაჭვებს რომ მოარგებთ, მერე ჩაის დაგაღვეინებთ, თერმოსში მაქვს.

...ეგეც ეგრე, წავედით! ოცი კილომეტრის იქით უკვე ფიფქებს დავინახაუთ. არ გიხარიათ?... არც ისე? მე ძალიან მიხარია. სამი წელია, არ მინახავს თოვლი, გემრიელი თოვლი! გამიგეთ?..

იცით, რა გამახსენდა ახლა? ის სამი წლის წინანდელი თოვლა... ეს იყო ზღაპარი. ნოემბერში მივდიოდით თიანეთში. ბარში თოვლის ფიფქიც არ იყო სადმე ჩამოვარდნილი. უღელტეხილზე რომ ავედით, თოვლი დაგვიხვდა, წინა დღით მოთოვილი და გაყინული. ზღაპრულად ლამაზი იყო ყველაფერი. გავაჩერეთ მანქანა და გადმოვედით, რომ უფრო ცხელად გვეგრძნო სილამაზე... ხეებზე თოვლი კი არ იდო, არამედ... არამედ, ტოტებს ჩაეცვათ თოვლი. როგორც გაპარჭყულ თითებს ჩამოცმული თეთრი ხელთათმანი. თქვენ რა, არ მისმენთ? და, საერთოდ, რას ჰგავს ეს? სულ მე ვლაპარაკობ, თქვენ კი დუმხართ. მანქანაში იმიტომ კი არ ჩაგვით, რომ ჯირკვრით იდოთ. მერე წახვალთ და, იტყვი, ვინ იყო ეს ენაჭარტალა დედაკაცი, ყურები გამოიმჭვდაო. არ იტყვიო?... იტყვიო, იტყვიო! გიცნობთ, მამაკაცებს... რა?... აჰა, მოსმენა ვირჩევნიათ? კარგი, კარგი, ჯანდაბას! ჩართეთ რადიო, „საახალწლო მილოცვები“ დაიწყებოდა. თუ დუმილი ვირჩევნიათ, მეც ჩუმად ვიქნები თქვენსაკენ. როცა ჯაჭვების და დომკრატის ხასიათზე იქნებით, მითხარით და გავაჩერებ...

...აჰა! შევედით ზამთარში. ლამაზია არა? „გარეთ ცივა, ქრის ქარი“... თქვენ რა, გადაიფიქრეთ? გავაჩერებ და შეუდექით საქმეს... არა? რატომ? როდის „მერე“... ჯანდაბას! სიგარეტი მომაწოდეთ! ფჰჰჰჰ, გმადლობთ! სად მუშაობთ, ბატონო ბეჯითი?... ჰმ, დედაქალაქში? ეგ მეც ვიცი, ვხვდები! რატომ მიშლით ნერვებს?... მითხარით ადამიანურად, რა პროფესიით მუშაობთ, თუ, რა თქმა უნდა, საიღუმლო არ არის... მტვირთავად?... ჰო, მიკვირს, ყოველთვის მეგონა, რომ მტვირთავი... მტვირთავი ყოველთვის ჯანმგებარე მამაკაცად წარმომედგინა, ყოველ შემთხვევაში, ისეთად არ წარმომედგინა, როგორიც თქვენა ხართ. ტვირთი ფიზიკურ ძალას მოითხოვს... რა? ჰო, ეგეც მართალია: მექანიზაცია, ხელით შრომა შეცვალა მანქანამ და ა. შ. მაინც, რას ტვირთავთ? ფოსტას? ვერ გავიგე... აჰა, კარგი პროფესია ყოფილა თქვენი მტვირთაობა, მით უმეტეს, ახლა, ახალი წლის წინ! დარწმუნებული ვარ, ყველა წერილი თუ ბანდეროლი კეთილი სურვილით იყო გამოთარი და ე. ი. თქვენი წინასახალწლო ტვირთიც თბილი იქნებოდა. საინტერესოა, გრძნობდით?... რატომ?... აჰა! რახან დიდი დატვირთვა გაქვთ ხოლმე? ჰმ, ზარმაცი ყოფილხართ, აკი გეუბნებოდით მომცროს სასოსისეში... კი არ ვილანძღები, სიმართლეს გეუბნებით! ასეა, სიმართლე ყველას გწყინთ!..

...რაო? თქვენ, თურმე, ლაპარაკიც გცოდნიათ, ჰიჰ! როგორა თქვით?... აჰა! ე. ი. „დღესასწაულ ყველაზე უბედურმა ადამიანმა მოიგონა პირველად“, ეს თქვენი ჰიპოთეზაა, თუ სადმე ამოიკითხეთ... ჰა? რატომ არა აქვს მნიშვნელობა? პირიქით, მე თუ მკითხავთ, დიდი მნიშვნელობა

აქვს, თუ ეგ სიტყვები ძველ ხელნაწერებში ამოიკითხეთ... არა, რატომ? სულაც არ ვამბობ ცინიკურად, სერიოზულად... გავაჩერო? აჰა — გავაჩერე! აბა, ვაჟკაცურად იმოქმედეთ, ცივა. პალტო უნდა გაგეხადათ მანქანაში ჩაჯდომისას. ახლა უფრო შეგცივდებათ, რომ გადახვალთ... რა? არ გადახვალთ, ხუმრობთ?.. არ ხუმრობთ? აბა, სერიოზულად ამბობთ?.. სახსებით სერიოზულად?.. თქვენ თავი ხომ არ მიგიბრტყიათ სადმე?.. არა?.. არც ბავშვობაში?.. რატომ მიშლით ნერვებს? ავიღებ და გთხლიშავთ ამ თერმოსს თავ-პირში... რატომ გგონიათ, რომ ვერა? ბოლოსდა-ბოლოს, ნამუსი სულ დაკარგეთ? მაშ, რატომ დამთანხმდით თავიდან?.. არ დამთანხმებულხართ? აბა, მე მომეჩვენა?.. შეიძლება მომეჩვენა? არამზადა ხართ! როგორ მომეჩვენა, როცა მშვენიერად მახსოვს თქვენი პასუხი: „ძალიან კარგი“, ასე არ იყო?.. მაშ, თუ ასე იყო, რატომ ამბობთ; რომ არ დამთანხმებულხართ?.. რა? თანხმობას არ ნიშნავს, აბა, რას? აბა, რას ნიშნავს „ძალიან კარგი“?.. რას? მოწონებას? აჰ, თქვენ მოგეწონათ ჩემი აზრი და იმიტომ მიპასუხეთ ასე? ჰმ, ჰმ, ჰმ, ჰმ! გაიმეორა! ჰმ! ჰმ!

...ჯანდაბას! მალე დადამდება, რას აპირებთ, საინტერესოა?.. ჰმ, ხუთიოდე კილომეტრის შემდეგ მკვეთრი აღმართი იწყება, ვერ ავალთ. ჩაერჩეთ... ე. ი. ჩაერჩეთ?.. რა? ჩემს მანქანაში შეგხვდეთ ახალ წელს?.. გაგიჟდით? მე მელოდებიან, იცით თუ არა თქვენ, რომ მელოდებიან? თქვენ რა, არ გელოდებიან?.. გადადით, თორემ გთხლიშავთ! ჰმ, ჰმ, ჰმ!..

...გთხოვთ, თუ შეიძლება, გადადით და მოარგეთ ჯაჭვები პროტექტორებს!.. გაგიმეორეთ, თუ შემისრულებთ თხოვნას, ხომ ხედავთ, გთხოვთ, გემუდარებით. ვიტირებ, თუ გესიამოვნებათ, ოღონდ გადადით და ჩააცვით ჯაჭვი მანქანას... ოხ! მაშინ, მე თვითონ გადავალ და ვთხოვ ვინმეს... რა? ტყუილად მაქვს გამვლელი მანქანის იმედი? გამოივლის, გამოივლის. შენს ჯიბრზე გამოივლიან, გამიჩერებენ, გამიკეთებენ, შენ კიდევ გაგხეთქავენ ცემით და დაგაგლებენ თოვლში... პალტო მომაწოდე.. რა? თქვენობით რატომ აღარ გელაპარაკები? იმიტომ, რომ არ იმსახურებთ; უზრდელი ხართ და ზარმაცი, დიას! მე გადავალ თოვლში და თქვენ ვგდეთ და უსმინეთ რადიოს! იდიოტო!..

* * *

როგორც ხედავთ, ყველა თქვენისთანა არ არის! არც დაზარებიან, ისე გამიკეთეს ყველაფერი, მაინც, რას ფიქრობდით, როცა იქ იჯექით თბილ სალონში, მე კი ქარბუქში ვითოშებოდი და გამვლელ-გამომვლელ მანქანებს ხელს ვუქნევდი. არაფერს?.. სულ არაფერს?.. რა? რა გინდოდათ? თქვენ მე ჭკუიდან შემშლით!.. კიდევ კარგი, ნორმალურებიც არიან ამ ქვეყანაზე. თორემ თქვენს იმედზე ჩემი მტერი იქნა. ფუჰ! რატომ არ

იქოქება?... რა? ვის?... იმ კეთილ ადამიანებს? როგორ არა, შემომთავაზეს კიდევაც უღელტეხილიდან რომელიმე ახლო სოფლამდე ვინმე ჩაგივადებოდა და გამოგყვებით, დაგეხმარებით, თუ რაიმე გაგიჭირდებოდათ, დიას! ყველა თქვენსავით კი არ დევს ჯირკვირით!.. კიდევ რა მითხრეს? მეტი არაფერი! მეტი რა უნდა ეთქვათ? თუმცა, ჰო! ბედნიერი ახალი წელი გვისურვებს... მე და თქვენ. არ გაგწირეთ და ვუთხარი, რომ ჩემი ავადმყოფი ქმარი მიზის მანქანაში, დამბლადაცემულია-მეთქი. კიდევ კარგი, იმ საქმისათვის დაგეხმარათ გადმოსვლა, რისი გაკეთებაც გინდოდათ, თორემ გავეციდებოდი... გამდლობთ კომპლიმენტისათვის!.. რა? ძალიან გაინტერესებთ?... მყავს, ოთხი წლის გოგონა მყავს. ჩემი გოგო ახლა დიმიტია-ურშია ბებიასთან და მელოდება მოუთმენლად... ქმარიც მყავს, მაგრამ... მაგრამ ფურცელზე... როგორ და ერთ ფარატიანზე სწერია, რომ ჩვენ ცოლ-ქმარი ვართ. სინამდვილეში კი ცალ-ცალკე ვცხოვრობთ. თუმცა ეს არაფერს ნიშნავს: ამით, დიდი-დიდი, სტატისტიკოსები შეცდნენ იდბლიანი და უიღბლო ქორწინების ბალანსირების დროს.

რა ექნათ ახლა? ვისხდეთ ასე?... რა? მანქანა უნდა ჩავათბუნოთ? პირველად მესმის!.. ჰოო! მერე ვერე თქვით, გასაგებად. კარგი, კარგი, მაგრამ რა მოვახუროთ?... ჩემი პალტო? ხომ არ შეიშაღეთ? სამი თვის ხელფასი მიმიცია მარტოხელა ქალს... თუ არაფერი უჭირს, მაშინ თქვენი პალტო მოახუროთ... რა? ალტერნატივა? ეგ რაღა ჯანდაბაა?... აჰა, ან ჩემი პალტო მოგცეთ და თქვენ გადახვალთ, მოახუროთ ძრავას, ან... თქვენ გაიხდით, მომცემთ პალტოს და მე მოვახურო, არა? აღარ შემიძლია? ჰმ, რატომ მიშლით ნერვებს, რა გინდათ ჩემგან? არა! ყველა არ არის მანქანაში ჩაჯენის ღირსი. ჯანდაბას, მომცით თქვენი პალტო!.. ევეც აგრე! კეგონათ, ვერაფერს გავხდებოდი? თქვენმა პალტომ შეიძლება აღარაფრად ივარგოს, მაგრამ ღირსი ხართ. რამდენ ხანში გათბება ძრავა?... საერთოდ, თუ იცით რამე, საინტერესოა, ჰა?

ყოფა! წავედით! პალტო იყოს წინ გადაკრული, სულაც არ შენადგულება, სხვა დროს უფრო ჭკვიანურად მოიქცევით. რვა საათი ყოფილა, ვაიმე! უღელტეხილს როდის გადავალთ, მერე კიდევ... უღელტეხილიდან დიმიტიაურამდე რამდენი კილომეტრია? ორმოცი იქნება!.. რამდენი? ორმოცდარი?... ჰმ, ცოტაც და, შევიშლები, ალბათ.

ვაიმე, რა ქარია! ლამის გადაგაბრუნოს. ხმა ამოიღეთ, ქრისტიანი არა ხართ, თუ მართლა კუნძი ხართ, ჯირკვი ხართ? ორი სიტყვა მაინც მოთხარით გასამხნეველად. ფუჰ! არაფერი ჩანს, ახია ჩემზე, მატარებლით უნდა წამოვსულიყავი, თქვენც აცდებოდით და ნერვებიც არ ამეშლებოდა. ეე-ეე-ეე! მაჟრჟოლებს. თერმოსიდან ჩაი დამისხით, ეს მაინც გამიკეთეთ. გამდლობთ! მანქანის მართვა იცით? გავცვალთ ადგილები. ჰა?... არ იცით,

გაბი, ოქროცურვილო, ვის გადაეყარე, ამ ღვთის გლახას, ამას! დაახურეთ მაგ თერმოსს, გაცივდება, თუ გინდათ, ერთი ჭიქა ჩაი თქვენც ჩახეთქეთ!... რა თქვით? გაეაჩერო?... პალტოც მოვიტანო? ჰმ? კარგი, გაჩერებით კი გავაჩერებ, მაგრამ პალტოსათვის თქვენ გადაბრძანდით... რაო? რას მემუქრებით? უხ!.. დანით გამოიმჭრით ყელს? კარგი, კარგი, ჯანდაბას, ამასაც მოვიომენ, ჯანდაბას, ჯან-და-ბას!.. გავფერთხე, ჰო, გავფერთხე! კიდეც რა გნებავთ?... რაო? საფულე რა ჯანდაბად გინდათ?... უნდა გამძარცვოთ? ხუმრობთ? თქვენ მართლა არ ხუმრობთ! საფულეში ორმოცი მანეთი მაქვს, ვერ გაზმდიდრდებით!.. დანას ამოიღებთ? აჰა, ჯანდაბას, ჩემი საფულეც თქვენი ფოს...

...რა? რა ღროს ჩემი ქმარია, თავი დამანებეთ!.. რატომ დავშორდით? ეგ არ არის თქვენი საქმე. თქვენი საქმე ყაჩაღობა ყოფილა და მანქანაში კი არა, ციხეში ან ტყეში უნდა იჯდეთ გაბანჯკეულნი.

...რა, რა გიყვართ? სიტყვა „მდინარე“ გიყვართ? აჰ, სიტყვა „მდინარე“ გიყვართ და თვითონ მდინარეც, არა? ჩემი ნერვების მოშლა თუ გინდათ, მეტს ველარაფერს მიაღწევთ. უკვე საბოლოოდ მოშლილი ვარ... არა? მაღლობა ღმერთს!.. ჯანდაბას, განაგრძეთ, განაგრძეთ, გისმენთ!.. ყვირილა ვიცი, როგორ არ ვიცი!.. მართალია, რიო-ნეგრო არ მინახავს, მაგრამ ყვირილასთან შედარებით მიქარვა იქნება, ალბათ... მერე?... ჰოო... მეც მიყვარს, როცა ორი მდინარე ერთმანეთს ერთვის... ძირულას და ყვირილას შესართავი? არა, არ მინახავს... სულ აშკვებს? საწყალი! მაგით რა გინდათ, რომ თქვათ?... აჰ, უკვე ყველაფერი თქვით? ვერ გამოგივიდათ თავშესაქცევ აშბად... ჰმ, არც გიფიქრიათ?

ეგაც ჩვენი უღელტეხილი! ათასი მეტრის სიმაღლის იქნება, არა? ...ცხრაასოთხმოცდაათი? თქვენი ზუსტი ცნობები ყელშია ამოსული უკვე, თავი დამანებეთ.

კულმინაცია უკან დარჩა. ახლა თავვეცე დავეშვებით და სულ ასე ვივლით დიმიტაურამდე. ცხრა საათია უკვე! ჩემები, ალბათ, მოუთმენლობისა და ნერვიულობისაგან კანკალებენ. ოხხ!

...დამისხით ჩაი! საფულე თქვენ დაგდეთ? რა, აღარ გინდათ? გმადლობთ ჩაისთვის. მე მეუბნებით „ყოჩაღს“? კარგი, ერთი!.. ყაჩაღობა მოგწყინდათ, თუ რაშია საქმე? რადიოს აუწყიეთ! დაახურეთ მაგ თერმოსს, რამდენჯერ უნდა გითხრათ ერთი და იგივე?!

რატომ გამომიყვანეთ წონასწორობიდან, ჰა? გეკითხებით. რა სიამოვნება მიიღეთ ჩემი ნერვების მოშლით... რაო? ჰმ, მოგეწონეთ და გაინტერესებთ, ბოლომდე მოგეწონებოდით თუ არა? მერე? რა დაასკვნით?... აჰა, „ცხოვრება წინაა“?

კარგი, კარგი... შევრიგდეთ? მე არც ვაგბუტვივართ! ჯანდაბას.

ჰო, კეთილი. შერიგების ნიშნად ერთ „ტრაგედიას გაიმბობთ“... ერთი უცნაური ქუჩა იყო დიმიტაურში. მანქანის სავალი ნაწილი ვიწრო ჰქონდა და ტროტუარები პირიქით — განიერი. ერთგან ტროტუარზე სუროშებლუტებული ალვის ხე იდგა, ლამაზი იყო თავისთავად, სუროს წყალობით კი ზამთარშიაც მწვანე იყო. მოძრაობა ცალმხრივი იყო, მაგრამ მაინც ასე ჭააკეთეს. მანქანის სავალი ნაწილი ტროტუარების ხარჯზე გააფართოვეს. ჰოდა, ის ხე პირდაპირ შუა ქუჩაში აღმოჩნდა. მერე მიაღწენ და „დრუებით“ მოჭრეს. ძალიან დაენანათ იმ ქუჩის მცხოვრებლებს, მაგრამ არავის უთქვია, სურო მოჭრესო, ყველამ თქვა, ალვის ხე მოჭრესო. თქვენ რას იტყოდით?.. სულაც არ მოეყვებოდი ამ ამბავს, თუ ძველებურად დამუწდებოდით. ამოიღეთ ხმა, ახალი წელი მოდის. დიმიტაურს ვუასლოვდებით!..

დანა მართლა გაქვთ, თუ ტყუილად მემუქრებოდით?.. ეს არის თქვენი სახლი? აქვე გვაჩერო, არა? ჰო, დანა მართლა გაქვთ-მეთქი?

...აბა, მაჩვენეთ! ჰოო! კი, მაგრამ რატომ ატარებთ ჯაჟვას. თქვენ ხომ მართლა ყაჩაღი და მამაძაღლი არა ხართ?.. რა? ფანქრებს თლით ხოლმე?.. ჰა-ჰა! ბოლოს მაინც გამაცინეთ; ე. ი. თავისუფალ დროს მუსიკას უსმენთ და ფანქრებს თლით? დიმიტაურში ფანქრების სათლელად ზამოხვედით? ალბათ, ლამაზად გეცოდინებათ წათლა, ჰა-ჰა?!.. გმადლობთ! ზემი რომელია?.. წითელი მე, ცისფერი — ჩემს გოგოს?.. გმადლობთ! ...მეც ასევე გილოცავთ ახალ წელს... თქვენი სავიზიტი ბარათია?.. აუცილებლად, აუცილებლად! ფანქარს წვერი რომ დაუბლაგვდება, მოვალ თქვენთან და წავათლევინებთ!..

მახსოვს სახე განა შენი,
ბალი მახსოვს განაშენი
ცასთან, — ცამდე ღრუბლის კიბით ასული,
სიო — სიტყვა მონაბერი,
მე — უდაბნოს მონა ბერი,
შენ — უფლისგან მოგზავნილი ასული.
რა დრო იყო, ო, რა გული,
ვით ბადეში ორგული
ცახცახებდი ჩემს მკლავებში გაბმული,
მერე გზები გაიყო რა,
ჩვენში სივრცე გაიყორა,
მერე ყოფნა კვნესა იყო გაბმული.
ნანობ კარი-კარ ნავალი,
ნახე ბევრი კარნავალი,
ვერ გიმოდვრე სიწმინდისთვის განაჩენს,
გული მრავალს დაუფალი,
მეც ბრალში ვარ და უფალი
ახლა ერთად გამოგვიტანს განაჩენს.

ღვიძლი შვილივით შეჩვეული გყავდათ თოჯინა,
თქვენც გიხდებოდათ მოგონილი ღედის სინაზე,
შემდეგ ცხოვრებამ ღმერთებს სული გაათოშინა
და თქვენც ქვრივივით მარტო დარჩით ბედის წინაშე.
ხელში ძმასავით ჩაჰკედლომა აშუღს სანთელი,
თქვენც ვით სანთელი, სიყვარულის გრძნობა გეპარათ,
როგორც სიკვდილი, არ შეცვლილა ცა წუხანდელი.
ამაოდ მოსცდა ბევრზე ბევრი თქვენს საქებარად.
თქვენს ირგვლივ მყოფი სინამდვილე თქვენთვის მკვდარად,
მხოლოდ სიზმრები ზეიმობენ — პარიზით... რომით...

და ორი თვალი, როგორც ორი ბნელი გალია,
პროვინციალურ სასაფლაოს გასცქერენ კრთომით.
ძველი ვნებები გაასვენეს ძველი ქუჩებით,
დღეის ოცნება წარსულისკენ ფიქრებს იმაღლებს
და დგახართ, როგორც დამპყრობთაგან ხმალშეუხებო
ჟამთა სრბოლისგან დარბეული ბროლის სიმაგრე.
სიყმაწვილე კი ჩარჩოშია გამოკეტილი,
თქვენი სიმდიდრე სამუდამოდ დარჩათ ტილოებს
და ელანდებთ ყრმა თავადი თავმოკვეთილი,
დიდი ხნის წინათ გაუქმებულ სამარტვილოებს.
ჩამოახიეს თქვენს კალენდარს ყველა ამო დღე,
(შედგება იქით პაემანი? ვითომ?... ვინ იცის...)
და თუ ცხოვრების დასაწყისი იყო სამოთხე,
რა უსაშველოდ მძიმე გახდა მისი ფინიში.

სულიკო ღიასაშვილი

სერაპი ასენინს

ჩემი ლურჯი ცა მიყვარს,
შენი თვალების ფერი,
ზეცამდე რომ აგიყვანს,
იმ სიყვარულზე ვმდერი.
სულის თრთოლვა, სინაზე,
შენს სტრიქონში მოჩანდა,
ლექსებს აფრიალებდი
სიყვარულის დროშადა.
შენ უმღერე გულწრფელად
საქართველოს პოეტებს,

ნამდვილ ლექსებს მღეროდი —
არა მიეთ-მოეთებს.
შენ უყვარდი ძმასავით
, პაოლოს და ტიციანს,
ხსოვნა არ იჟანგება,
სიყვარული მტკიცეა.
ჩვენს სიყვარულს შეშვენი,
ჩვენს ოცნებებს შეშვენი,
ცისფერთვალა ჭაბუკო,
საყვარელო ესენინ.

საცა არა სჯობს...

რომანის პირთი თაზი

მაისის დღესასწაული კარს მოგვადგა. ქარხნის ეზოში ბამბუკი და ნამდვის ტოტები მოზიდეს. შენობათა ფასადების მოწყობაში კანტორის თანამშრომლებს ჩვენც მივეშველეთ. საქალაქო კომიტეტიდან პარტორგანიზაციის მდივანი შეწუხებული დაბრუნდა.

— კოლონების თემატურად გაფორმებას მოითხოვენ. რა ვქნათ, მექანიკურ საწურს და თუჯის ღუმელებს ზომ არ გავიტანთ? — საფიქრალი გაგვიზიარა.

— ელექტრომექანიკურიდან ახალი ელექტროკარები ვითხოვოთ. — წამოიძახა ერთ-ერთმა ოსტატმა.

— შენ რა, ჩვენმა გაჭირვებამ ხუმრობის ხასიათზე დაგაყენა? — იწყინა მდივანმა.

— მე რომ მკითხოს კაცმა, — კამათში ლევანი ჩაერია, — რკინის ცხაურს გავაკეთებდი, ზოგიერთ მუშაკს შიგ ჩავამწყვდევდი და მოედანზე ისე ჩავატარებდი. წინათ, თურმე, ასე დთეებს დაატარებდნენ და ხალხი აღტაცებაში მოდიოდა.

ლევანს გადაწყვეტილი ჰქონდა ელექტრომექანიკურ ქარხანაში გადასვლა, ადგილიც გამოუნახეს. ჯერჯერობით კომკავშირის საქალაქო კომიტეტი არ უშვებდა. ნახევარი წლის შედეგები ჩავაბარე და შემდეგ გაგიშვებთო, უთხრეს. ივნისიც არ იყო შორს. რაკი ფრთები აწყობილი ჰქონდა, აღარ ერიდებოდა, ვინმესთვის კლანჭი გაეკრა.

— გიჯობს, ენას კბილი დააჭირო, — ახლა ადგილკომის თავმჯდომარემ გამოიღო თავი, — კაცმა რომ თქვას, პარადის ორგანიზაცია კომკავშირელების საქმეა და არა ჩვენი.

— თუკი ასეა, და პირველი ჩემი წინადადება მისაღებად არ მიგაჩნიათ, მეორე წინადადება შემომაქვს. — ისევ ლევანმა წამოიწყო, — მოდიოთ, ისტორია და თანამედროვეობა ერთმანეთს შევჯამოთ. წარმოიდგინეთ ასეთი სურათი: სატვირთო მანქანის ღია ძარა დაფარულია ხავერდით. დიდებულად მორთულ ტახტრევანში ჩავსვამ თამარ მეფესავით მორთულ-მოკაზმულ ქარხნის უღამაზეს ქალიშვილს, მაგალითად, ცი-

რას. ირგვლივ დავუყენებ ვეზირებს. ჩოხაში გამოწყობილ მგობნასზე-
ლში მივცემ ახალი ქარხნის მაკეტს, რომელსაც მუხლმოყრით აწვდის
თამარს.

— სად ვიშოვო ახლა მაკეტი? — შეიცხადა მდივანმა.

— მაკეტს მე ვიშოვი. სახელოსნოში მამაჩემს ათასნაირი მაკეტი
აქვს. ეროვნულ ტანსაცმელებსაც ვიშოვით.

ღირეცქიაში მთელი დღე იფიქრეს და ლევანის წინადადებაზე უკე-
თესი ვერაფერი მოიფიქრეს. ლევანმა მე და ცირა სახელმწიფო ანსამ-
ბლში წაგვიყვანა. ჩემთვის უმაღლეს გამოწახეს ჩოხა, ქამარ-ხანჯალი და
უძიროები. საქმე გრამზე მიდგა. ცირა მეორე ოთახში გაიყვანეს. მეტის-
მეტად გაუგრძელდათ მისი გამოწყობა. ნახევარი საათი ველოდეთ.

— ახლა ხომ არ უკერავენ? — მოთმინება დაეკარგა ლევანს.

კარი გაიღო. ცირას მოცეკვავე ქალების ჯგუფი შემოჰყვა. ძლივს
ვიცანი — ერთიანი გრძელი კაბა ეცვა ორწევრად დაშვებული მოსირ-
მული ქამრით. ქამრის ერთი ბოლო უფრო გრძელი იყო, ვიდრე მეორე.
გულმკერდი ოქროს ძაფებით ჰქონდა დაქარგული, ძაფებში ძვირფასი
ქვები ბრწყინავდა. ჩიხტაკოპი გვირგვინივით ედგა თავზე, შიგ ჩასმული
ფერადი ქვები ელექტრონის შუქზე საოცრად ბრწყინავდნენ. როგორ და-
შვენდა ეროვნული ტანსაცმელი. ფრესკიდან გადმოსული გეგონებოდათ.
ამაყად, ზვიადი ნაბიჯებით მოდიოდა.

ანსამბლის სოლისტმა კოლია კალანდაძემ თავი ვერ შეიკავა და ბა-
რიტონით დაიგუგუნა — „შენ საქართველოს დედოფლობა დაგშვენდებო-
და...“

— შეილო, შენი სიმღერა არ მინდა, ისე დადექი გუნდში, — აღფრ-
თოვანება ვერც ანსამბლის ხელმძღვანელმა დაფარა.

— ცირა, ასე ვერ წაგიყვან, ქუჩაში ბიჭებს გადარევ. წადი, შენი
ჭირიმი, გამოიცვალე. — უთხრა ლევანმა.

გული სიხარულით ამევსო. ტანსაცმელს როგორ შეუძლია თურმე
ადამიანის შეცვლა. ნეტავი ახლა დედაჩემს ანახვა.

ყველაფერი შევახვეით და ჩანთაში ჩავაწყვეთ.

— პარადის შემდეგ პირდაპირ „მმაჩის“ ბიუროს მივასურეთ. ხელის
მომკიდე თუ არა გყავთ, მე ვიკისრებო, — შემოგვთავაზა ლევანმა.

— ეს კახას ჰკითხე. — ზუმრობაში მხარი აუბა ცირამ.

ენა ჩამივარდა. აცურას გარდა, მე სხვა თავშესაფარი არ მქონდა.
ცირა რაც უფრო შედიოდა ასაკში, უფრო მშვენიერი ხდებოდა, ამას
სხვებიც ამჩნევდნენ, ამჩნევდა ცირას დედაც. ამიტომაც იყო, რომ ჩემ-
თვის ვერ იმეტებდა.

პირველი მაისის დილას ყველაფერი მზად იყო. მანქანა ადმინისტრ-
რაციულ სახლთან დააყენეს და საპარადოდ მორთეს. ლევანმა პატარა

სიურპრიზი მოამზადა. „დედოფალ-ვეზირნი“ ჩაცმულ-მოკაზმულნი ოთახში გამოგვკეტა და უკანასკნელ წუთამდე არ გამოგვიშვა. დადგა ის წუთიც. სადღეოფლოდ მორთული ცირა წინ გავვიძღვა. დიდებული სანახავი იყო, მეფური სიდიადითა და სიღარბაისლით დაჰყურებდა ხალხით სავსე ეზოს. „დედოფალს“ „ვეზირთა“ ამაღა მოჰყევებოდა, მე ამაღის ბოლოში მოვექეცი.

— ოჰ, აჰ, — ეზოში ერთიანი შეძახილი გაისმა. ყველა ჩვენ შემოგვაცქერდა. დავინახე, ალაფათან მდგარმა ღირექტორმა მოიხედა, თავი ვერ შეიკავა და ჩვენსკენ გამოემართა, ჯერ „დედოფალი“ შეათვალიერა, შემდეგ სხვები. მანამ არ მოგვშორებია, სანამ მანქანის ძარაზე არ მოვიკალათეთ. ცირა ტახტზე დასვეს, უკან ვეზირები შემოეჯარნენ. სადგარებზე დროშები აღმართეს. მე ცირას ფერხთით დამანოქეს. მაკეტი საკმაოდ მძიმე აღმოჩნდა. შევთანხმდით, მაკეტს ტრიბუნასთან ჩავლის დროს დავიჭერდი.

— გიორგიევიჩ, ხედავ, რა ქალი გვეოლია? — გადაულაპარაკა თანდულამ ღირექტორს. იგი ისე ხარბად მისჩერებოდა ცირას, თათქოს პირველად ნახა.

— დღეს პარადი, ნამდვილად ჩვენია. აბა, დავიდრათ! — განკარგულება გასცა გახალისებულმა ღირექტორმა.

მაისის იმ დაუეიწყარი დღიდან, როცა მე რამდენიმე საათით მგონად მაქციეს, რათა ქედი მომეხარა თამარ მეფის წინაშე, ბევრი საფიქრალ-საზრუნავი გამიჩნდა. ამის მიზეზი თანდულა გახდა. ესეც ბედია — ყველაზე ძვირფასსა და საოცნებოზე მეცილებიან.

რამდენიმე დღის შემდეგ საამქროში ცირამ შემოირბინა, თვალები უბრწყინავდა. ვიგრძენი, რომ სიხარული მოჰქონდა. ჩარხი გამოვრთე. ალერსიანი თვალები მომაშუქა.

— ის ვარდები შენ მოიტანე? — მკითხა.

ტყუილს ზომ არ ვიტყოდი!

— რა ვარდები?

სახზე უმაღლე უსიამოვნება გადაეფინა. მიხვდა, რაშიც იყო საქმე. ვეპილები, ალბათ, დილით თანდულამ მიიტანა, ან ეინმეს მიიტანინა.

ცირას მეტი არაფერი უთქვამს, შეტრიალდა და წავიდა.

ღირექტორის პირადმა მდივანმა ცირას რამდენჯერმე შესთავაზა, თეატრში ან კორცერტზე წაეიღეთო. კახაც თუ იქნება, წამოვალო, ეთქვა ცირას. პირადი მდივანი ბოლოს გამოუტყდა, თანდულა გვეპატიჟებოდაო.

თავისი მდგომარეობითა და ღირექტორის მფარველობით გადიდებული თანდულას ცა ქუდად არ მიაჩნდა და დედამიწა ქალამნად. სულ გამოწეპილი, ბატონკაცურად დააბიჯებდა ქარხნის ეზოში, დაუკითხავად შედიოდა სადაც მოისურვებდა და აკეთებდა იმას, რაც თავში მოუვიდო-

და. ალბათ, ისიც ათამამებდა, რომ ჯერ ფეხი არ დასცურებია, და შეიძლება არც ცხოვრების სიმძიმე განუცდია.

შესვენებამდე თხუთმეტი წუთით ადრე ჩავიცვი და ადმინისტრაციულ შენობაში შევედი. პირადი მდივნის საწერ მაგიდაზე ლარნაკში ხასხასა, წითელი ვარდების თაიგული იდო. მისაღებში საამო სურნელება იფრქვეოდა. ნეტავი, ეს იყოს ის თაიგული-მეთქი, ვინატრე, გამობრუნებულმა ცირას ოთახის კარი შევადე. მაგიდაზე დაყრდნობილი ცირა წიგნს კითხულობდა. გულზე მომეშვა, თაიგული რომ არსად ჩანდა. მაზლობელ სასაუზმეში მივიბატიე. ხშირად ასე ერთად მივდიოდით და ერთად ებრუნებოდით. არ შეიძლებოდა ეს თანდულას არ შეემჩნია.

ცირამ მთხოვა დღის ბოლოს სახლში ყოველთვის ერთად წავსულიყავით. ეს ჩემთვის, ცოტა არ იყოს, მოუხერხებელი იყო. ხშირად ზედმეტ პაატებში მიხდებოდა მუშაობა. მაგრამ იმის შემდეგ, რაც თანდულა ციხას აუხირდა, მარტოდ აღარ გამიშვია. ერთხელ დირექტორს ცირასათვის საქალაქო კომიტეტში რაღაც პაკეტი გაეტანებინა. თურმე, ალაყაფიან თანდულა ელოდა თავისი „ფორდით“. წაყვანა შეეთავაზებინა. ნებით რომ არ გაჰყოლია, თანდულას მკლავში წაუვლია ხელი. ცირა არ იყო აუსტი, ადვილად დაუღწევია თავი და უკანვე, ქარხანაში დაბრუნებულა. ცირას ეს ჩემთვის არ გაუმხელია, დარაჯმა მითხრა. ცირა მუღამ იმას ცდილობდა, ჩემი და თანდულას ურთიერთობა არ გამწვავებულიყო. გულახდილად რომ ვთქვათ, მეც გავერბოდი კონფლიქტს. მოთმინების მეტი რა დამრჩენოდა. გადავწყვიტეთ, ივნისის ბოლოს, ცირა სამსახურს თავს დაანებებდა, მეც ქუდს დავიხურავდი და ქარხანას სამუდამოდ გამოვეთხოვებოდით. მხოლოდ ერთი რამ მაფიქრებდა — საზაფხულო სესიების დროს სამი კვირა ცირას უჩემოდ მოუხდებოდა ყოფნა.

ცირას შევეუთანხმდი, ვინიცაში ჩემი გამგზავრების წინა დღე ერთად გაგვეტარებინა. უკეთესი ტანსაცმელი ჩავიცვი, რომ ქარხნიდან ქალაქში წავსულიყავით სასეირნოდ. საამქროს უფროსმა ორი საათით ადრე გამათავისუფლა. ცირა ალაყაფთან უნდა დამხვედროდა. ათი წუთი ველოდე, მაგრამ არ გამოჩენილა. შეიძლება რაიმე სასწრაფო საქმე გამოუჩნდა-მეთქი, გავიფიქრე. ადმინისტრაციული შენობის კიბეს ავეყვი. ცირას სამუშაო ოთახი დერეფნის ბოლოში იყო. კარი შევადე.

შეცბუნებული, ფერმიხდილი ცირა საწერ მაგიდასთან იდგა. მაგიდაზე შორის დარჩენილი გამოსასვლელი თანდულას ჩაეკეტა. საწერ მაგიდაზე შოკოლადის რამდენიმე ფილა ეყარა. ყველაფერი ნათელი გახდა.

— შენთვის არავის დაუძახნია, ახლავე კარები გამოიკეტე! — უდიად მომძახა და კარებზე თითით მანიშნა.

აშკარად ჩანდა, რომ თავისას არ მოიშლიდა. პირიქით, უფრო და

უფრო თავხედდებოდა. აღარც მე მიწევდა ანგარიშს, აღარც ცირას.

როგორ არ მინდოდა საქმე უკიდურესობამდე მისულიყო. სამწუხაროდ, ვხედავდი, რომ თანდულა არ მოგვეშვებოდა. ადამიანს თურმე იმი-
სთვისაც შეიძლება მოგიხდეს ბრძოლა, რაც შენ გეკუთვნის და თუ სუს-
ტი ხარ, ისე გაგთელავენ, ერთი ძარღვიც არ შეუტოკდებათ.

უცხად ვერ მოვიფიქრე, რა უნდა მეღონა. ყოველ შემთხვევაში, იმ-
დენი ძალა კი მქონდა, ერთ კაცს გავმკლავებოდი. თავგასულ, თავისთავში
ნედმეტად დარწმუნებულ თანდულას მოქმედებით ბოლმა ყელში მქონდა
მოწოლილი.

შესანიშნავი შემთხვევა მომეცა. გასარკვევი უნდა გარკვეულიყო.

ცირას შევნიშნე, რომ ჩემი მისვლა არც გაჰხარებია. სახეზე დაბნე-
ულობა გამოეხატა. ალბათ, მიხვდა, რომ ჩვენი შეხვედრა კარგად არ და-
მთავრებოდა. გასაცურებლად მაგიდას მოაწვა, მაგრამ ძვრაც ვერ უყო,
თანდულა ფეხით აკავებდა.

— ახლავე გამოუშვი! — შევდრინე თანდულას.

— რომ არ გამოვუშვა? — გამომწვევად მკითხა.

— გამოუშვებ! — მკლავზე წავავლე ხელი და მაგიდას მოვაშორე.

მუშტები მაშინვე არ დაუტრიალებია, მაგრამ ისე იყო ალექსილი,
ეტყობოდა, მოთმინების ძაფი ჩქარა გაუწყდებოდა.

— ცირას გავუშვებ, მაგრამ შენ აქ დარჩები. — მუქარით მითხრა. მეც
ეს მინდოდა, მარტოდ დავრჩენილიყავით.

ცირამ არ დაგეტოვა.

— კახა, რას სჩადი, გონს მოდი. — წინ ჩამიდგა.

— წადი, ასე სჯობს. — მკაცრად ვუთხარი.

ცირა კარისაკენ გაემართა, მაგრამ თვალები უკან რჩებოდა.

თანდულა პერანგისამარად ხალვათად იყო. ეს უპირატესობას აძლე-
და. უცხადვე გავიხსენი პიჯაკის ღილები.

კარი მიიხურა.

შეიძლება თანდულას არც უნდოდა ჩხუბი, იგი ჩემზე ათი წლით უფ-
როსი მაინც იქნებოდა. ქარხანაში თავკაცად ითვლებოდა, მუშტიკრივის
გამართვას არავინ მოუწონებდა, მაგრამ როგორც იტყვიან, უკანდასახევი
გზა არც ჰქონდა. ახლავე თუ არ გამტეხდა წელში, შემდეგ ველარაფერს
გახდებოდა.

— თავი მოგპულდა? გეტყობა, არ იცი ჩემი ამბავი...

იგი ჩემზე მაღალი და გამხდარი იყო.

მუშტი ელვის სისწრაფით მოიქნია. ველოდი ამ სვლას, ძლივს მო-
ვასწარი დახრა. მოქნევის ძალა იმდენად დიდი იყო, თავი ვერ შეიკავა და
დაბარბაცდა. შემთხვევა ხელიდან არ გამიშვია, ნახევრად შეტრიალე-
ბულს სხეულის, მთელი დაწოლით მივარტყი წიხლი. მეტისმეტად მომი-

ვიდა. მხაზველის მაგიდას მიაწყდა. მაგიდა წაიქცა და კედელს მიეხეთქა. თანდულა ნამსხერვეებში გაიხლართა. თავს წავადექი, რომ წამოდგომის საშუალება არ მიმეტა.

— კახა, მოეშვი, წამოდი! — ცირა ოთახში შემოიქრა, მკლავში ხელი წამავლო და ღერეფანში გამიტაცა. იქიდან ეზოში გავჩნდით. ეზოდან ქუჩაში. კარგი ხანი უბრად მივდიოდით. ეკლესიის სკვერთან შემაჩერა. გრძელ სკამზე ჩამოვჯექით.

— ასე როგორ გაიმეტე? — საყვედურით მითხრა.

— მე ხელიც არ მიხლია.

— თავისით წაიქცა?

— ჰო, თავისით.

სიცილი აუვარდა.

— ო, რა კარგი იყავი იმ წუთში! — მხარზე თავი მომაცრდნო.

ფიქრები შემომეჯარა. დარწმუნებული ვიყავი, ეს ამბავი უბრალოდ არ ჩაივილიდა, ან ბიჭებს შემომისევდა, ან ღირექტორთან ჯრთიერთობას გამოიყენებდა. ღირექტორი, რა თქმა უნდა, მხარში ამოუღებოდა — მისი მარჯვენა ხელი იყო. მაინც ვერ ამეხსნა, რას ვაშავებდი, მე ხომ არავის არაფერზე ვეცილებოდი. პირიქით, მე მეგრძოდნენ და მეცილებოდნენ.

ქუჩას დავადექით.

ცირა იმ შემთხვევას ვერ ივიწყებდა. ერთი რამ აშკარად ემჩნეოდა. უფრო გულითადი და მგრძნობიარე გახდა. ხელს არ მიშვებდა, თითქოს ეშინოდა, არ გაეცეცულიყავი. ჩემი ძალაც დაინახა, და თავდადებაც.

— ახლა რა უნდა ჰქნა? — მკითხა ცოტა ხნის შემდეგ.

— მანქანათსაშენში გადავალ. რაც ადრე წავალ, უკეთესია.

— თუ ვერ მოვეწყვე, მელაძესთან არც მე დავრჩები. შენთან წამოვალ.

საკუთარმა გამოცდილებამ, ბევრმა მარცხმა დამარწმუნა, რომ მერყეობას, გაუბედაობას კარგი არაფერი მოჰქონდა. საჭირო იყო მეტი სიმტკიცე და გადამწყვეტი ნაბიჯის გადადგმა.

— ერთი სათხოვარი მაქვს. — ცირას მივუბრუნდი.

— ეკლესიაში წაყვანას ზომ არ მიპირებ? — დამცინა.

— არა, საიუველირო მაღაზიაში შევიაროთ.

— იქ რაღა გინდა?

— გაიგებ, — ხელი გამოვდე.

ბეჭდების სექციასთან მივიყვანე.

— შეარჩიე, რომელიც მოგესურვება, — წავჩურჩულე, გაკვირვებულმა შემომხედა. ჩემი თითები უნებურად მის თითებში მოექცა. ვიგრძენი, რომ თრთოდა.

მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითით რგოლის ბეჭედზე მიმანიშნა.

— რგოლის ბეჭედი დედაჩემს მზად აქვს, შენ სხვა აირჩიე, — ისევ წაწერჩულე.

გული ბუდიდან ამოვარდნას ლამობდა. ჩემს ცხოვრებაში ეს იყო ეკელაზე გაბედული ნაბიჯი. შეიძლება, მეტიმეტად ნაადრევიც. საამისოდ ჩემი ოჯახი ნამდვილად არ იყო მზად. დედაჩემმა მაპატიოს, რომ ეს ნაბიჯი დაუკითხავად გადავდგი.

— შენ აარჩიე, — წამწერჩულა ცირამ.

ერთი მომენტონა განსაკუთრებით. ცისფერ ფირუზში მარგალიტის რამდენიმე თვალი ელავდა. თითი დავადე და ცირას შევხედე. ცირამ თანხმობის ნიშნად თავი დამიქნია.

— „ბაღია“ გინდათ? — გამყიდველმა სწორედ ის ბეჭედი მოგვანოდა. ჭირამ თითზე მოირგო და აღარც წამოუძვრია.

ზღვისპირა პარკში გავედით. შკლაზე ორთავე ხელი მომხვია და თავი მხარზე დამაყრდნო. იცინოდა და იცრემლებოდა. ჩვენს ურთიერთობაში მოხდა რაღაც განსაკუთრებული, მოხდა თავისებური გარდატეხა. გაუბეღობასა და ორჭოფობას ბოლო მოეღო. ხალისიანი, თბილი საღამო იყო, სულიც სითბოთი გვექონდა ავსებული.

საერთო საცხოვრებელში გვიან დავბრუნდი. გოგი ეზოში მელოდა. მივხვდი, რომ რაღაც განსაკუთრებული მოხდა.

— ღირექტორი გიბარებს. — ხმაზე დაეტყვო, ღირექტორი კარგ საქმეზე არ მიბარებდა.

— რაო, რა მინდაო? — ვკითხე.

— რას გაუგებ, რაღაცაზე გაჯავრებულია.

— არაფერი უთქვამს?

— არაფერი.

— მარტო იყო? — ჩავეძიე.

— ჰო, მარტო იყო.

გოგამ, ეტყობა, არ იცოდა რაც თანდულასთან შემემთხვა.

— მე ხვალ 4 საათზე მივფრინავ.

— მაინც მოვიდესო, ასე დაგიბარა.

რა თქმა უნდა, მისვლა ჯობდა. ბოლოს და ბოლოს, რას დამაკლებდა. ისეთი არაფერი ჩამიდენია, უკანმოუხედავად გავქცეულიყავი.

დილით გამოვეცხადე. მოღუშული, შუბლშეკრული დამხვდა. მისალმებაზე პასუხიც არ მოუცია. ჭროლა, მსუსხავი თვალები მომაპყრო.

— მხაზველის მაგიდა დაგიმტვრევია. ხელფასიდან 60 მანეთს დაგიქვითავენ.

სიტყვაც არ დამიმრავს.

— ზომ იცი, რომ მინდოდეს, ციხეში გიკრავ თავს, მაგრამ საცხოვრებელი არ მემეტები. მაგრამ გუშინდელ თავხედობას მწარედ დაგამახსოვრებ... მოკლედ, ჩვენი ერთად გუშაობა აღარ შეიძლება. მოხსნის ბრძანება დაეწერო, თუ შენით წახვალ?

არ ვიცი, რა პასუხს ელოდა. იქნებ მცდიდა, იქნებ, ფიქრობდა, რომ ლითონის ნაკეთობათა ქარხნის იქეთ სხვა გზა არ მქონდა. აშკარაა, ქარხანაში არ დამტოვებდა, თანდულას საამებლად მაინც. ახლა, განშორების წინ შემეძლო გულიდან ყველაფერი ამომერეკა, მაგრამ ამით რას დავაკლებდი. მშვიდობიანად გაცლა ვამჯობინე.

— რაკი ასე გსურთ, რა გაეწყობა, — მშვიდად ვუთხარი, — განცხადებას დავწერ და წავალ... მხოლოდ ერთსა გთხოვთ, ბოლო თხოვნას სიკვდილმისჯილსაც უსრულებენ, — ღიმილით ჩავურთე.

გაკვირვებულმა თვალი გამისწორა. იქნებ ელოდა, შევეხვეწებოდი ქარხანაში დამტოვებ-მეთქი, მაგრამ რაკი ქედი არ მოვიხარე, რაკი ფეხქვეშ არ გავეგე, რაღაც დაუკმაყოფილებლობის გრძნობა დარჩა. რა თხოვნა გაქვსო, მკითხა.

— შვებულებით არ მისარგებლია. პირველი ივლისიდან შვებულება მომეცით, აგვისტოდან ქარხანას ახლოსაც არ გავეკარები.

დასვენება ნამდვილად მჭირდებოდა. ფიზიკურმა შრომამ და თავაუღებელმა მეცადინეობამ ძალზე დამღალა.

დამეთანხმა. განცხადების დასაწერად ქალაქი გადმომიგდო.

არა, მეღამეს არ უნდოდა ქარხნიდან წავსულიყავი. გამოთხოვებისას ხელიც კი გაომომიწოდა...

ციმბირული რკეულიდან

თეთრი არყის ხეები,
არყის თეთრი ტყეები,
საშინელი გნასით
ქარებს ეკვეთებიან.
ბევრჯერ მომსწრე ქარაშოტს
სუსხიანი ღღეების,
ძირში არ ეცემიან,
ზეზეურად კვდებიან.

ქარს მიჰყვით გოდებით
ხევდა ხეთა ტოტების,
როცა ირგვლივ ყველაფერს
ყინვა უჭერს მარწუხებს.
შენ კი დგახარ სარკმელთან
შეფაკლული ლოყებით,
გეუფლება მოწყენა,
და რაღაცა გაწუხებს.

თეთრი არყის ხეების
ხევდა გადაგდებია,
ირგვლივ ზამთრის ღღეების
საუფლოა პლანეტა,
გამოიხსენ გულიდან,

თუ რამ ცუდი გდებია
და გრიგალს გაატანე,
ფიქრის მძიმე კარეტა.

დარჩი თავისუფალი
გულს მოწოლილ დარდისგან,
როგორც მიუსაფარი,
გულმოსული ავდრისგან,
მერე მზეზე გამოხვალ,
ნახე მართლა სამოთხე
და გატანილ პირველ კვალს,
სამხრეთისკენ გამოჰყე.

იქ რა დარჩა? —
ნათება
ცის მაღალი თაღების,
ყინვა,
არყის ხეები
და ქარების გნასი...
და კიდევ მზე გიზგიზა
საქართველოს ბაღისა
და ციური ნათება
ნია-გრუზინსკაისი.

ხემაი ჟჷმეღი შენი ბანაჟენია

— და ნუთუ სკოლაში იმიტომ გვასწავლიან, რომ მხოლოდ გაკვეთილი მოვყვეთ? უოველი გაკვეთილი ცხოვრების გაკვეთილი უნდა იყოს სკოლაში. მე ასე მჭამს, ასე მიმაჩნია. იქნებ შენ, გაკვეთილის ახსნა ძაღლის ყეფად მიგაჩნია და ცხოვრება აქლემების ქარავნად. მაშინ ანდაზა, ძაღლი ყეფს, ქარავანი მიდის, გამართლებულა სკოლის მიწართ და ისაა.

— შენ შენივე დასმული კითხვების ჩიხში ექცევი. — გაწა შე არ ვუჭერებ მამაჩემს? იქნებ იმასაც იტყვი, ყველა მამას არ დაეჭერებაო?

— მოდი, მამებზე ნუ ვილაპარაკებთ, მითუმეტეს, ჩვენს მამებზე. მათ მართლაც თავთავიანთი მზე აქვთ და იმათი მზის დაფიცება ჩვენ არაფერში გამოგვადგება.

— მეცინება, კვესია, ამ ჩაბნელებულ ღამეში სადღაც, მსოფლიოს ერთ, თბილის-ოღენა ქვეყნის პატარა, მიყრუებულ კუთხეში რა მიამიტურად ვამტკიცებთ იმას, რაზეც მთელი მსოფლიოს პოგრესული კაცობრიობა თავს იმტვრევს და ეს საკითხი ჭერაც ვერ გადაუწყვეტია დადებითად.

— რისი მომხრე ხარ, მივყვეთ ღინებას?

— არ ვიცი. პირადად მე მაგას არავინ მავალებს.

— სწორედ რომ შენ გავალებს.

— ვინ?

— ცხოვრება.

— შენ, კვესია, რაღაც დიდი აზრები გამოძრავებს. დიდ აზრებს დიდი აუდიტორია უნდა. ნუ დახარჯავ ჩემთან მაგ ბრძნულ აზრებს. იმის შემდეგ, რაც ხალხმა მამაშენის ამბავი გაიგო, შენი სიტყვაც და მოქმედებაც ყალბად უღერს. მე შენ მეცოდები, კვესია...

— გეცოდები და შეტი არაფერი?

— არ ვიცი...

— გამოდის, შენც ხელი მკარი.

— მე მაგი არ მითქვამს, კვესია.

— არ გითქვამს კი არა, თქვი. მაგრამ მე არ მეშინია მაგ სიტყვების.
— რა სიტყვების?
— რომ შენ მე აღარ გიყვარვარ.
— კვესია, შენ, მგონი, ამ საღამოს ჭკუაზე არ ხარ.
— ჩათვალე, თითქოს ამ საღამოს კი არა, საერთოდ არ ვარ ჭკუაზე, მაგრამ მე იმდენს მაინც კი ვხვდები, რომ შენ, შარშანს მერე, თვალი აახლდე. მანამდე ბრმა იყავი.
— ბრმა? გაგიჟდი?
— არ გავგიჟებულვარ. ბრმა იყავი. ბრმა, რა თქმა უნდა, ბრმად მხედავდი და ასევე ბრმად გიყვარდი. მაგრამ დადგა დრო. ის დრო, რომელზეც ერთ დროს სწორედ აი, ამ ადგილას ამბობდი, გაახილე თვალი, დამინახე და შეცბუნდი. მე არც გამტყუნებ. ქვეცნობიერად მეც ვგრძნობდი, ეს ასე რომ იქნებოდა. მახინჯებს არ იყვარებენ. შენი „ღვიწიუბა“ ხომა კოკობულაშვიანი, ლოყებლაჟა ბიჭი... არ მინდოდა ასე დაწვრილმანება, ეს ჩემს ბუნებას არ შეფერის, მაგრამ ვერც ის მოვითმინე, რომ არ მეთქვა. ვიყო მე სამშობლოს გამყიდველის შვილი. ხომ არ გგონია, მე ამას დავმალავ? მაგრამ არავის დაავიწყდეს, ვინ იყო და რა სულის ადამიანია დედაჩემი.
— შენ სიცხე გაქვს, კვესია. — თქვა მარიკამ და შუბლზე ხელი მომადო.
— გასწი ხელი! — დავიყვირე უცებ, ყოველგვარი მოფიქრების გარეშე და მარაკას ხანში სილა გავაწანე.
მარიკას არ უკვილთა. არც გაქცეულა. მხოლოდ შეკრთა. განარტყამ ადგილზე ხელისგული მიიჭირა.
— აგი რა ქენი, კვესია? — დაიძახა და ატირდა. მერე აკოფის პირზე ჩამოჭდა, სახეზე ხელები აიფარა და დიდხანს სლუკუნებდა ჩუმად.
— ადექი და წადი სახლში, დაგვიანდა. — ვუთხარი მე და უცემ, თავის დღეში რომ არ მომიწევია, სიგარეტი მომინდა. მარიკა ხმას არ იღებდა, მე კი სული მიწრაღებდა.
— ტუტუნია! — დავიძახე და სიბნელეს თვალი გავუშტერე.
— რა გინდა, ბიჭო! — გაომეხმაურა საიდანაც ტუტუნია.
— მომაწევინე თუთუნა. ვიცო, არ წახლხარ და მაგერ ზინარი!
— გაგიკირდა?
— მაგი არაა შენი საქმე.
ტუტუნია თუთუნა გამიხვია, მოუკიდა და მომცა.
— გამატანე ახლა მაგი ბაღანე, აქტივ მყავს ჩაბარებული.
— წადი და წამოვა. — ვუპასუხე და სიგარეტი ხარბად მოვქაჩე. მარიკამ სლუკუნა შეწვავიდა.
— გალაზე, ბიჭო? — ჩუმად მკითხა ტუტუნია.
— წამოვა-მეთქი, ხომ გითხარი? — გავუმეორე იმავე ხმით, და ჩაყლაპული კვამლი ზოგი ცხვირიდან გამოვუშვი, ზოგი პირიდან.
— ეწეოდი და მიმალავდი, ხომ? — გაუკვირდა ტუტუნიას.
— თავის დღეში არ მომიწევია. — მივუგე გულწრფელად.
— აბა, რატომ არ გახველდეს?
— არ ვიცო, ახლა, მე მგონი, ცეცხლიანად რომ გადავყლაპო, არ დამახველებს.
— დაგვიანდა, მართლა... — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ ტუტუნია.
— წადი და წამოვა.
— დამკლავს, ბიჭო, მაქიმედა გადარეული...
ტუტუნია ისევ წავიდა. პირველი ორი ნაფაზის დარტყმის შემდეგ ტუტუნიას მიერ გახვეული სიგარეტი გამეხსნა. რამდენი არ ვეწვალე, ხელახლა ვერაფრით გავა-

ხვით. გამოუცდელი თითები არ შემორჩილებოდა. ბოლოს გასკდა. მეც გულზე გავსკდა და გადავადგდე. თურმე, მარიკა ჩემს წვალეზას კარგად ხედავდა და სიცილ-ტირით აუტყდა. ხანგამოშვებით იცინოდა. იცინოდა და თან სლუკუნებდა.

— წადი შინ, მარიკა, — ვთქვი მე და უფრო მივუანბლოვდი.

— არ მინდა! არ წავალ!

ტოტებახრილი მეძინია ფეხზე მდგომი კაცივით თვლებშდა, ხანდახან ყრუდ მოისმოდა ტუტუნუკას ხველებზე. ალბათ, მუკში ახველებდა.

— შინ წადი, ძებნას დაგიწყებენ.

— მეძებონ.

ხადლაც სულ ახლოს მინდვრის თავი წრიპინუბდა.

— ხანამდე გინდა ასე იჯდე? ან რა აზრი აქვს აქ ჯდომას?

— თავი დამანებე.

— წავიდე?

— წადი.

გვერდით მივუჭექი. მხარზე ხელი შევახე. მარიკა მთელი სხეულით თრთოდა. ხელი კინალამ დამეწვა, ისე ცხელი იყო მარიკა. ამ შეხებამ, ზეცაში წასული კაცივით სწრაფად დამაბრუნა მიწაზე და ხმა გამირბილა.

— წავიდე? — გავუმეორე ისევ. არაფერი მიპასუხა. ამოისლულუნა. — წავიდე თუ დავრჩე? ვთქვათ, დავრჩი. შენც დარჩები?

— დავრჩები.

— მამაშენის არ გეშინია?

— არა.

— მაშინ, ახლა წადი და ხვალ მოდი.

— სად?

— აქ, ამ ადგილზე.

— როდის?

— დაღამებისთანავე. მოხვალ?

— კი.

— ლოყა გეწვის?

— მეწვის.

თავი ავუწიე და ლოყაზე ვაკოცე.

— მორჩენილია, აწი აღარ აგეწვება.

— საწილარი ხარ. — თქვა მარიკამ და წამოდგა. მე ხელახლა ვაკოცე. — მაინც საწილარი ხარ! მძულხარ!

— წაიყვანე სახლში, ტუტუნუკა, ჩააბარე აქტით მის პატრონს, თვარა აწი უარესს მეტყვის, ვატყობ მე, რაც ხანია.

უკან გამობრუნებულ ტუტუნუკას გზაზე დავხვდი.

— რა გინდა? — მკითხა.

— წავიდეო, გეტყვი.

ერთხანს ჩუმად ვიარეო.

— ტუტუნუკა, მაინც არ გავაცურებინებ მე მაქიმედას და ნიკიფორეს ჩვენი ხოფლის ხალხს წყალში.

— წყალში გაცურებას რა უჭირს, რასაც შენ ამბობ, თუ ის მართალია, მაშინ, გამოდის, ხმელეთზე გვაცურებენ.

— ჰოდა, მით უმეტეს.

— დაანებე თავი. — ჩაიქნია ხელი ტუტუნუკამ, — მიადგნენ უკვე ჩვენები ხალხდვარს და რაღა გინდა?

— მთლად უკეთესი. ჩვენებმა იქ უნდა გაიმარჯვონ, ჩვენ — აქ.

— მესამე ფრონტს ხსნი? — წამოაყრანტალა ტუტუნიკამ და ცხენივით სვიზინი ატება.

გახსნილია უკვე მესამე ფრონტი, კაი ხანია. რა გაცილებს?

— სახელისთვის იბრძვი? ამ მესამე ფრონტის მთავარსარდლობა გინდა?

ამ მოულოდნელად ნათქვამმა სიტყვებმა გონება დამიბნელა, ხელი მოწყვეტით გავიქნიე და ტუტუნიკას სახეში გავარტყი.

— რა ტყაპა-ტყუპი აგიტყდა ამელამ? — წამავლო მაჯაში ხელი ტუტუნიკამ, ის ჩემზე გაცილებით ძლიერი იყო. — გარტყმაზე თუა, იმისთანას გავარტყამ, მოგაღანდებ ბაბუაშენს ჩერქესკაში გამოწყობილს! გემასხრე, მასხრობა არ იცი? თუ მართლა აპირებ მთავარსარდლობას? ამდენს თუ ვერ ხვდები, აწი გახუმრებას რომ დავაპირებ, წინასწარ გიტყვი.

იმ ღამეს მე, ტუტუნიკამ, ჩონდო ბერიშვილმა, პეტუშა მინდაძემ, უორა რამიშვილმა და ოთარია ძნელაძემ წაკატასას მოვიყარეთ თავი. წაკატამ ბაბუაშისის — ასალოს გამოხირეკებულ სახიმინდეში აგვიყვანა, აგვინთო ქრაქი და გვითხრა, შეგიძლიათ კრება დაიწყეთო.

— რაშია საქმე? — იკითხა ოთარია ძნელაძემ და წარბი შეკუმუნა. — რამე ციგნობას არ ჰქონდეს ადგილი. ხვალ უთენია ვარ ასადგომი. თქვა, რა გინდა, კვესია. ვიცი, შენ გეკნება წინადადება, შენ ან ტუტუნიკას, არც მაგია შენზე ნაკლები დაწყობილი კეჟის.

— მე მაქვს წინადადება, ბიჭებო, — ვთქვი და ცოტა ხნის შემდეგ დავამატე, — ხვალ წერტილი უნდა დაესვას მაქიმედას და ნიკიფორეს საქმეს.

ყველამ გოცნებით შემომხედა.

— მაინც რა საქმეა ამისთანა, რაში უნდა დავხმაროთ? — იკითხა პეტუშა მინდაძემ.

— თავიანთი თავის გამოშვებებაში. — ვუპასუხე მე.

— მაგი რაცხა ვერ გავიგე მთლად კარგად. — თქვა უორა რამიშვილმა და ქოჩორი მოიფხანა.

— თქვენ გჯერათ, რომ მაქიმედე ცხოიძე მუნჯია? — გავეჩოჩე ქრაქი იქით, რადგან კვამლი პირდაპირ სახეში მცემდა.

— მაგი მთელ სოფელს სჯერა. — თქვა ტუტუნიკამ.

— ცოტა ხმადაბლა ილაპარაკეთ. — გაგვაფრთხილა წაკატამ.

— არა, თქვენ თუ გჯერათ? — ჩავეძიე მე.

— მუნჯია... დამუნჯდა კაცი ომში. მასეთები ხდება? — კაციშვილი ვერ მიხვდებოდა, რა ტონით თქვა პეტუშა მინდაძემ, ხუმრობდა თუ სერიოზულად ამბობდა.

— ნიკიფორე თუა საპყარი? — ახლა ეს ვიკითხე.

— შინ ცოლი ურიკით დააგორებს. ყანაში საკაცით დაატარებენ, ჯორკოზე დამჯდარი თხნის. — გაგვაცნო ნიკიფორე ტუტუნიკა ბერძენიშვილმა.

— მაშასადამე, — საპყარი ყოფილა. — ვთქვი მე.

— კია საპყარი. — დაადასტურა ოთარია ძნელაძემ.

— აბა, მე თუ მკითხავთ, არც მაქიმედლა მუნჯი და არც ნიკიფორეა საპყარი. — განვატყდა კატეგორიულად.

— მაგაზე მთელი სოფელი ვდარაჯობდით მაგათ, მარა არ გამართლდა ექვები. — ჩაიქნია ხელი პეტუშა მინდაძემ. — თუ რაიმეს გაკეთება გვინდა, მე თუ მკითხავთ, გავაკეთოთ ისეთი საქმე, რომელიც გამოჩნდება. ყოველ შემთხვევაში, ისეთი მაინც, რომელიც სადავო არ შეგვეკმნება. მაგის დამტკიცება სოფელმა ვერ შეძლო და ჩვენ, არა

მგონია, რამე გამოგვივიდეს. ჩემი აზრით, დავანებოთ მაგ ხალხს თავი, ეგდონ თავიანთ-თვის. გვეხმარებიან, დაშავებით კი არაფერს გვიშავებენ.

— შენ იურა შაქარიშვილივით მღვდლის შთამომავალი ხომ არ ხარ, პეტრუშა მინდაძე? — ჰკითხა ოთარია ძნელაძემ, — რას გააბი წილაბოდილა?

— მღვდლის შთამომავალი ჩვენ არ ვართ და ბაბუაშენს კი ექირა ხელში საცეცხ-ლური. — უპასუხა პეტრუშა მინდაძემ.

— ბაბუაჩემის ძალი დაგესო გულზე. მოკვდა ბაბუაჩემი, აღარაა ბაბუაჩემი და ვილაზე იმასტრებ აწი? — მიაყარა ტყვიამფრქვევით ოთარია ძნელაძემ.

— მომისმინეთ. — დავიწყე მე, — ერთი მხრივ, სწორია პეტრუშა მინდაძე, იყონ თავიანთთვის, არაფერს გვიშავებენო, რომ ამბობს, მაგრამ მაგათ მთავარი დანაშაული ჩაი-დინეს უკვე. ახლა ხალხის მოტყუებას ცდილობენ, რაც ჭერჭერობით მშვენიერად გამო-სდით.

— ფეხი არ წავიტეხოთ და სასაცილოდ არ აგვიღონ. ბევრი კაი საქმე გვაქვს გაქ-თებული და ნუ ჩაყვრით წყალში. — ბრძენი კაცი ვერ იტყოდა ასე დამაჯერებლად ამ სიტყვებს, როგორც ვარემ თქვა.

— მაგათი მოქმედება არც მე მომწონს. ამ საქმით არ დავინტერესებულვარ ისე, როგორც, მაგალითად, კვესია. მაგრამ რასაც მაგათზე აშდენ ხანს გულში ვფიქრობდი, ვიტყვი. — თქვა ჭონდო ბერიშვილმა, სქელი ტუჩები მოილოკა და გაჩუმდა.

— თქვი მერე, რას გაჩუმდი და იტლაკავ მაგ ტუჩებს მარილნაჭამ ძროხასავით — უთხრა პეტრუშა მინდაძემ. — თქვი, თუ რამე იცი.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველანი ჭონდო ბერიშვილს მივაჩერდით.

— ვიცი, — დაიწყო ჭონდომ და ისევ მოილოკა ზედა ტუჩი, — ვიცი, ძნელია ისეთ ადამიანებზე ლაპარაკი, როგორებიც ნიკიფორე და მაქიმედაა. სხვას რომ თავი და-ვანებოთ, ერთი დღეიჭტას მამა, მეორე მარიკასი. ძნელი კიდევ იმიტომაა, რომ ჩვენ რელიურ ადამიანებთან გვაქვს საქმე. ჩვენ ვსწავლობთ ადამიანის ანატომიას. ყოველ გა-კვეთილზე პათოციტოლოგიის ისიდორე მასწავლებელს შემოაქვს ადამიანის ჩონჩხი. თქვენც ჩემსავით ყოველ დღე ხედავთ შუაზე გაპოხილ ადამიანს, მის გულს, ფილტვებს, ტვინს, ძარღვებში სისხლის მიმოქცევას...

— ანატომიის გაკვეთილია? — იკითხა ტუტუნიკა ბერძენიშვილმა.

— რას გვერჩის, თუ იცით? — დააქუცა თვალები ოთარია ძნელაძემ.

— ნუ მიშლით, ამხანაგებო, ხელს. — განაცხადა ჭონდო ბერიშვილმა, — სასაცი-ლოდ თუ ვართ მოსული, რომ იცოდეთ თქვენ, ტირილს მე სიცილი მიჩრვნიდა და ვიცო-ნოთ. მე ადამიანის რთულ აგებულებაზე გელაპარაკებოდით... ტუტუნიკა ბერძენიშვილმა რომ კიდევ არ გამოაბას კული, მოკლედ ვიტყვი: ჩვენ აშდენ ხანს საქმე გვქონდა გაყუ-თლებულ სიმიდთან, კაცის ხელმოკლებულ ეზოსთან... კიდევ უფრო მოკლედ და გასა-გებად რომ ვთქვა, საქმე გვქონდა ბართან, თოხთან, ნამგალთან და წაკატან.

— წაკატას თავი დაანებე! — შეულრინა წაკატამ და ცხვირზე ხელი წაივლო. ჭონდო განაგრძობდა:

— ათას ძირ მოსაქრელ ბალახში ათი-თხუთმეტი ძირი რომ დაგრჩეს მოუჭრელი, მაგით არაფერი არ დაშავდება; ათას ძირ სიმიდში, ასი რომ იყოს მოსაქრელი და ორასი მოჭრა, არც მაგის გულისთვის გადაგვასახლებს ვინმე ციმბირში, მაგრამ ჩვენი სოფლი-დან წასულ, ფრონტზე დაცემულ ათას სამასამდე კაცს რომ ეს ორი კაცი — მაქიმედ და ნიკიფორე — ტყუილუბრალოდ მივუმატოთ, არ გვაპატიებენ. ამიტომ ჭერ თავიდან ბოლომდე შევისწავლოთ ეს საქმე, ავწონ-დავწონოთ, გავხედოთ ადამიანური პოზიციე-ბიდან და მერე ვიმოქმედოთ. მე, პირადად, რასაც ვხედავ მაგ ორ კაცში, იმას ვიტყვი:

სოფელში რომ ხმა დაირხა, მაქიმედე და ნიკიფორე დეზერტირობენო, ნიკიფორემ სიჩქარეს უკლო, მაქიმედამ „პია-პიას“ ძახილს უმატა.

— ეფერა, ეფერა და ახლა ორივე ერთბაშად გააპო შუაში. — წამოიძახა პეტუშა მინდაძემ. — ის ჩონჩხი არაა ისე შიშველი, მაქიმედე და ნიკიფორე რომ გააშიშვლა ახლა მაგან.

— არა, ძმაო, სწორია, მე თუ მკითხავთ, მაგი ამბავი მეც შევნიშნე მაგათ. არ უნდა ორი სიტყვა! — თქვა უორა რამიშვილმა.

ჯონდო ბერიშვილის აზრი ყველამ გაიზიარა. მაგრამ ახლა ის აინტერესებდათ, როგორ, რა ხერხით უნდა გამოგვეყარავებინა მათი დეზერტირობა. ეს გეგმა მე მქონდა მომზადებული და სანამ ბიჭებს გავაცნობდი, თავი ვერ შევიკავე, ავღელდი და ისევ მოვთხოვე თუთუნის ტუტუნეკას. ტუტუნეკამ ჭიბეში ჩაქარილი თუთუნის ამოიღო, გასეთხა ქალღელში გაახვია, მოუკიდა და მომცა.

— ხვალ, — ვთქვი მე, როცა პირიდან კვამლი გამოვუშვი, — ჩვენ ომი უნდა დავამთავროთ.

— მაგი ამდენ ხანს გექნა, თუ შეგეძლო. — მითხრა ოთარია ძნელაძემ.

— ვისი ომის დამთავრებას აპირებ შენ, კვესია? — მკითხა პეტუშა მინდაძემ

— საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ომის.

— ცოტა პატარა საქმე რომ გვეკისრა, არ შეიძლებოდა? — ჩაიცინა გვერდზე ვარემ

— ჩვენ მხოლოდ ერთი საათით დავამთავრებთ ომს. — ვთქვი მე.

— კაცო, მთლად დავამთავროთ, თუ შეგვიძლია. — შემოიტანა წინადადება წაკატამ.

— არ ვმასხრობ მე. ომს დამთავრებულად გამოაცხადებს ჩვენი კოლმეურნეობის პირველადი კომკავშირული ორგანიზაციის მდივანი იზო სანიკიძე.

— სად, როდის, როგორ? — დამაყარეს კითხვები.

— ხვალ გორაბერეოლის საყანე ფართობში მივყავართ კოლმეურნეობას სამუშაოდ. მთელი სოფელი იქ იქნება. ყრუ, მუნჯი, საპყარი თუ ხეიბარი ყველა იმ ფართობში იმუშავებს.

— მერე ჩვენ რა უნდა გავაკეთოთ?

— ბევრი არაფერი. ეს ფართობი, ყველამ იცით, მახარაძის გზის მახლობლადაა. ჩვენი კოლმეურნეობის პირველადი კომკავშირული ორგანიზაციის მდივანი საქმეს ისე მოაწყობს, რომ მახარაძიდან აქეთ მომავალ, ხალხით დატვირთულ ავტომანქანაზე დაჯდება. გავვისწორდება თუ არა, მძღოლს გააჩერებინებს ავტომანქანას და ხალხს დააძახებინებს, დაანებეთ თავი მუშაობას, ომი დამთავრდაო. თქვენ: ტუტუნეკა ბერძენიშვილი და ოთარია ძნელაძე წინასწარ, ჩვენგან ორი კილომეტრის მოშორებით, დახვდებით იმ მანქანას, დაჯდებით ზედ, დაიწყებთ სიმღერას და სხვებსაც აიძულებთ. მოკლედ, ისეთი შთაბეჭდილება უნდა შექმნათ, რომ ომის დამთავრებაში ეკვი არავის შეუპაროს. შეეცადეთ, რამდენიმე კაცი ძირს ჩამოახტუნოთ, წრე შეაკვრევინოთ და ცეკვა დააწყებინოთ, ხოლო ორმა-სამმა უცხო ბიჭმა ჩვენთან უნდა მოირბინოს. მათ პეტუშა მინდაძე დახვდება და ომის დამთავრების მახარობლებს სათითაოდ აიტაცებს ხელში. ვამეორებ: პეტუშა მინდაძე გზაში უნდა შეეგებოს ბიჭებს, ხან ერთის და ხან მეორის ხელში აუყვანით განგებ შეაჩეროს ისინი და ჩვენთან ახლოს არ მოუშვას. ეს იქნება ორსამწუთიანი ტრაგიკომედია, რომლის მსგავსი ალბათ ჯერ არაფერი მომხდარა...

— კი, მაგრამ, — შემაწყვეტინა უორა რამიშვილმა, — მერე რა იქნება?

— მეტს ნურაფერს მკითხავთ, — სწრაფად მოვუტყერი მე. — დანარჩენს ხვალ ვნახავთ, „ომის დამთავრების“ შემდეგ.

(გაგრძელება იქნება).

მწუხრი წვებოდა,
მზეს, თითქოს მიცვლილს,
ცაზე ღრუბლები მიაცილებდნენ
შემოდგომის წვიმის ცრემლებით.
ძველ, ნაცნობ ხმაზე

მონოტონურად
წვრიალებდნენ წვიმის წვეთები...

თავს იწონებდა ის მინდორი
მაინც შვინდისფრად.
უეცრად ქარმა მოიცანცალა
და ჩემს კაკლის ხეს უცებ სული
რომ შეუბერა,

ამოსუნთქვა აღარ აცალა,
ხელი დარია ფერმკრთალ
ფოთლებს,
ფოთლებისაგან ერთობ გაცალა...

ხისქევე დაეღანდე ის მაშინვე,
გაწუწული და ფეხშიშველა,
აღარაფერი არ ჰქონდა მშრალი.
სცილობდა, როგორ სურდა სითბო,
აღბათ, გაშრობა...

და შემეცოდა, შემეებრაღა
უმოწყალო
ჩემი ბავშვობა!..

გემი ღაბრუნდა ისევ ძველ
ნაპირთან,
ეჭვი, გიხაროდეს, კაპიტან!
მაგრამ ვინც ლოდინს, შეხვედრას

დაგპირდა,
სადაა, კაპიტან?
ჩაუშვი ოცნების მძიმე ღუზა და,
თვალებით ვის ეძებ, კაპიტან?

მისი ღიმილი, ღიმილი უზადო,
არ გეგებება, კაპიტან?!
ვინც ამ პორტს ყოველთვის ასე
შვენოდა,

ნუთუ უმისობას აიტან,
ვინც ამ გემს ასე ძლიერად
ელოდა,

სადაა, კაპიტან?!

ახალი თარგმანები

სერგეი ესენინი

ლურჯი მაისი, დაისის სითბო.
არ ისმის ჭიშკრის აჟღერუნება.
შოთხვი ღამაზად ყვავილობს — თითქოს
გათეთრებული ირგვლივ ბუნება.

შემონათებს ფანჯრებში მთვარე,
თეთრი სხივები ოთახში ატანს.
ნიავე ფარდებს ააფრიალებს
და იტაკზე შუქ-ჩრდილებს ხატავს.

მყუდრო ბინაში არავის ველი.
არც საწუხარი არ მაქვს, არც დარდი.
სანუკვარია ცხოვრება მთელი,
ვით მეგობარი გულით ნანატრი.

მყუდრო ბინაში ცეცხლი ანთია,
ყვავილებს მთვარის ფიფქები ათოვს,
რომ ათქმევინოს ყველა მადლიანს
ნაზი სიტყვები: „ო, ჩემო სატრფოე!“

ეტკები ბაღნარის ლურჯი სურნელით,
მხიარულ ჰანგებს აფრქვევს მაისი,
არაფერი მაქვს ნატვრა-სურვილი
და ჩემს ბედ-იღბალს ვხედები ხალისით.

მინდა მეწვიენონ მეც მეგობრები,
მინდა უმძლერო ხალისს და სევდას.
გარდასულ დღეებს ვემშვიდობები.
სუფთა ლაჟვარდო, დიდება შენდა.

აქ განთიადი განთიადს ხვდება,
ველს ეფინება შერიის სურნელი...
შენ გამაზსენდი, კეთილო დედა,
მისუსტებულს და სასურველი.

ბორცვზე ასული კვლავ დარდებს ისევ
ჯოხს დაყრდნობილი ქვეითინებ მწარედ.
ჩვენი მდინარე დუღუნებს ისევ
და ზედ ისევე ტივტივებს მთვარე.

შენ ნაღვლიანობ და გული გეწვის,
რადგან შორსა ვარ გადაკარგული
და ფიქრობ ჩემზე, რომ გადახვეწილს
აღარ შემტკივა მამულზე გული.

საგოდებელზე ღვაზარ და შფოთავ,
საფლავს დასცქერი ნაღვლიან თვალით,
გულის მომკვლელად ტირი და მოთქვამ —
ჩემი და-ძმების გინთია ალი.

ჩვენ გავიზარდეთ მოუსვენარად
და დანის პირთან ვიყავით მდგარი,
მაგრამ დები ხომ წამოიზარდნენ,
მომხიბვლელები მაისის ღარად.

გეყოფა, კმარა ნაღველი, კვნესა,
თავს ნუ იმწარებ ნიადაგ თრთოლვით,
გული შესტკივა თვით ვაშლის ხესაც,
როს ტოტებიდან სცვივა ფოთოლი.

იშვიათია ღზენა, გალობა,
ვით ცისარტყელს ფერთა თამაში
და მე ცხოვრების ტოტებზე ღპობას
ის მირჩენია, დავიწვა ქარში.

თარგმნა **მისეილ ღაკარაშვილმა.**

ფორმის რიზიის მეთაური

გაუფისადმი გაცემული ბრძანებით, დ. პ. ულობამ მეთაურთა შემადგენლობას დაავალა ლაშქრობაში წაეღოთ მინიმალური რაოდენობის I-ლი თანრიგის ალალი, ერთი ოთხქვემეხიანი ბატარეა, შეზღუდული რაოდენობის დაზგის ტყვიამფრქვევები საზიდრებით, მეტი საბრძოლო მასალები და ხუთი დღის საყოფი სურსათი და ფურაჟი, მეზობელ სოფლებში სასყიდლოთ შეეძინათ ცხენისა და ხელის მარხილები და თავკაცები ალალისათვის, აგრეთვე თოკი, ნიჩბები, ცულები, ქოცები...

ქვეით კოლონებში სვლისათვის რაზმი ორ ნაწილად გაიყო: 165-ე და 106-ე კავალერიის პოლკები და 96-ე ბრიგადის 187-ე და 188-ე ქვეითი პოლკები. მეორე კოლონას შეადგენდა პირველი კავალერიის ბრიგადა (103-ე და 104-ე) და ოთხქვემეხიანი ბატარეა.

ქალაქ ახალციხის კომენდანტს ებრძანა ტელეგრაფის დაცვა, რათა თურქთა ნაწილების სარდლობას არ გაეგო რაზმის ნამდვილი მოძრაობა ბათუმისაკენ გოდერძის უღელტეხილის გადავლით. თურქებისათვის უნდა ეთქვათ, რაზმი ზეკარის უღელტეხილისაკენ მიდისო... გამოირიცხული არ იყო, რომ თურქებს ქართველ თეთრგვარდიელებთან ერთად შეეძლოთ ჩვენს კავალერიას შეხვედროდნენ უღელტეხილის დასავლეთ კალთაზე. ხოლო თურქთა ნაწილებს, რომლებიც ახალციხეში იდგნენ, დაერტყათ აღმოსავლეთი კალთიდან, ამისათვის საკმარისი იქნებოდა ორი მცირე მეტყვიამფრქვევეთა გუნდი, და მთელი მრავალათასიანი რაზმი გაიფიქტებოდა ან გაიყინებოდა უღელტეხილის მწვერვალზე. ახალციხიდან ბათუმამდე უნდა გაგვევლო 120 კილომეტრი, გადავცელობა დიდივლილი გოდერძის უღელტეხილი, რომელიც წლის ამ დროს არასოდეს არავის გადაულახავს.

12 მარტს განთიადისას რაზმი ოთხი კავალერიის და ორი ქვეითი პოლკის შემადგენლობით — 2.500 კაცზე მეტი — მთებს შეუღდა. რაზმს წინ მიუძღოდა კოლონის პირველი ნაწილი, ორი საათის შემდეგ მას მოჰყვა მეორე—ოთხქვემეხიანი ბატარეით.

მებრძოლნი მხნედ გამოიყურებოდნენ. მაგრამ სოფელ აღიგენამდე შუა გზაზე ამინდი უცებ შეიცვალა: თოვლქაზი წამოვიდა, ყველაფერი თეთრ ბურუსში გაეხვია. სულ უფრო ჭირდა სიარული. რაზმი ნელა მიდიოდა. ერთ დღეში მხოლოდ 25 კილომეტრი გაიარა. რაზმი ღამის გასათევად გაჩერდა. ერთ საათში დამყარდა სატელეფონო კავში-

რი წინ წასულ 105-ე კავალერიის პოლკთან, რომელიც უკვე გოდერძის უღელტეხილის ძირას იმყოფებოდა. პოლკის მეთაურმა გეაცნობა, რომ მის მიერ უღელტეხილზე გაგზავნილი მხვერავი ესკადრონი უკანვე დაბრუნდა უღელტეხილზე ამოვარდნილი ქარბუქის გამო.

— მართლაც, ქარბუქი ხედავს თუ არ ჩაცხრება, ადლისა და არტილერიის და შეიძლება კავალერიის უღელტეხილის იქით გადაყვანაზეც ხელი ავიდოთ, — თქვა ფიქრ-შორეულმა დიმიტრი პეტრეს ძემ, როცა ასეთი ცნობა მიიღო. — მაგრამ ეს უკვე ოპერაციის ჩაშლას მოასწავებს... არა, ეს არ მოხდება.

და მან ბრძანა უთავაყო ადალი და მსუბუქი არტილერიის ოცეული უმაღლესი უკან გაებრუნებინათ, აგრეთვე სატყვიამფრქვევო საზიდრები, რომლებიც არ იყო შეყვანული თავკაცებზე ან მარხილებზე; ორი სამთო ქვემეხი დაეშალათ და მარხილებით ეთრიათ ან ცხენებისთვის აეციდათ; თვლიანი ადლის მთელი ტვირთი — საბრძოლო მასალები, სურსათი, ფურაჟი — გადაეტანათ ცხენისა და ხელის მარხილებზე, მებრძოლთა საბარგო ჩანთებში.

მთელი რაზმისათვის უღელტეხილზე ქარბუქში მოხვედრის საფრთხე რომ არ შეექმნა, ღ. პ. ჟღერბამ მე-2 კოლონის უფროსს უბრძანა 14 მარტს საღამოს მთელი ძალებით სათვის თავი მოეყარა სოფელ უხთისუბანში, მაგრამ წინ არ წასულიყო, ვიდრე მეწინავე ნაწილები უღელტეხილის დასავლეთ კალთებზე არ დაემგებოდნენ.

13 მარტს, მთელ დღეს გამალებული ვეზადებოდით გოდერძის უღელტეხილის საიერმოვლ. ნაშუადღევს უღელტეხილზე გაიგზავნა ქვეითი პოლკების ქვეგანაყოფები სათბრელი იარაღით, რათა ზევეებისაგან გაეწმინდათ გზები, 14 მარტს, განთიადისას, ორი კავალერიის და ორი ქვეითი პოლკი დაიძრა გოდერძის უღელტეხილისაკენ მრკიცე გაღაწე-ვეტილებით — დაემორჩილებინათ იგი.

მებრძოლთა შორის აღმოჩნდნენ ისეთი ლაჩრები, რომლებიც ჩუმ-ჩუმად ავრცელებდნენ ხმებს, გოდერძის უღელტეხილი წლის ამ დროს გაუვალა და ამჟამად სასი-ყვდილოდ მივდივართო... მთისწინეთი, რომელიც დაეძლიეთ, აბა, რა სათქმელია, სანა-ხავს ქედზე ვნახათ, უნდა დაებრუნდეთო...

ეს მითქმა-მოთქმა რომ გაიგო, სამხედრო კომისარმა ანდრეევმა მეთაურების, პო-ლიტმეშაჟებისა და კომუნისტების თათბირი მოიწვია.

შეკრებილთ დიმიტრი პეტრეს ძემ ასე მიმართა:

— გთხოვთ, ძვირფასო ამხანაგებო, მებრძოლებს განუმარტოთ, რომ უღელტეხილზე გადასვლის სიძნელები მართლაც ლამის აღემატება ადამიანის ძალას. მაგრამ ჩვენ ხომ უმრავლო ჯარისკაცები არა ვართ, ჩვენ მეომრები ვართ მუშურ-გლეხური არმიისა, დიდი ლენინის, ჩვენი ბელადის არმიისა, რომელმაც საბჭოთა ხელისუფლებისათვის ბრძოლაში არ იცის, რა არის დაბრკოლება! ჩვენთვის არავითარი დაბრკოლება არ არსებობს და არც უნდა არსებობდეს. პარტიისა და კავკასიის ფრონტის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს დავალება უნდა შესრულდეს. და ჩვენ მას შევასრულებთ! წინ, გოდერძის საიერი-შოდ! არც ერთი ნაბიჯი უკან! პროვოკატორებსა და ლაჩრებს, რომლებიც რევოლუციის მეომრებს შორის შფოთის თესავენ, ახალციხეში დაბრუნებისაკენ მოუწოდებენ, რე-ტრიბუნალის სამართალში მივეცემ!

ყველა კავალერიის და ქვეით პოლკში გაიმართა სახელდახელო კრებები, სადაც მებრძოლებს გააცნეს რაზმის მეთაურის მოთხოვნა. შეწყდა მითქმა-მოთქმა მოსალოდ-ნელ სიძნელებებზე, ენა ჩაიგდეს ურწმუნოებმა და პროვოკატორებმა...

რაც უფრო მალა მივიწვედით მთებში, მით უფრო ძნელსავალი იყო გზა — უფ-რო ფრიალო და ფლატოვანი იყო კლდეები, სულ უფრო საზარელი ჩანდა უფსკრულები.

ორი საათის შემდეგ კოლონის თავი უღელტეხილის მწვერვალზე ავიდა. გზა მდუმარე,

ცივ და პირქუშ მთებში გადიოდა! ქანცაყვეტილი ქვეითი ქვეგანაყოფები ყოველ ნახევარ საათში ენაცვლებოდნენ ერთმანეთს და ასე თხრიდნენ თოვლში ნიჩბებითა და ძალაყინებით ორ მეტრამდე სიღრმის სანგრებს. კავალერისტები ხშირად ჩამოქვეითდებოდნენ და ქვეითებს ეხმარებოდნენ სანგრების თხრაში.

უღელტეხილის იერიში ღამითაც არ წყდებოდა. დიმიტრი პეტრეს ძე წინ იყო. იგი ამხნევებდა გმირ ქვეითებს, ხუმრობდა, ამხიარულებდა და მუშაობაც ეწყობოდა.

მოხდებოდა ხოლმე, რომ კავალერისტი გზის პირიდან არცთუ ღრმა ხრამში ვარდებოდა, და მაშინ მას მარჯუთიან თოკს ჩაუგდებდნენ, ხელმძრცხიანი თოკს მოეჭიდებოდა და ამხანაგების ოხუნჯობასა და სიცილ-ხარხარში გზაზე ამობოდვდებოდა. მეტადრე უპირდათ ალაღის ცხენებს. თუ მხედრის ცხენი საშინლად იღვებოდა, ალაღის ცხენები ფეხზე ველარ დგებოდნენ. ქვეგანაყოფთა მეთაურები ხშირად აჩერებდნენ სვლას და კავალერისტებს მუდამელთა დასახმარებლად გზავნიდნენ.

რაზმის მებრძოლთა უმრავლესობა თავის დღეში პირველად აღმოჩნდა ამ მიყრუებული მთების მწვერვალზე. ყუბანისა და სტავროპოლის ტრამალების მცხოვრებთათვის მთები ნამდვილი სატანჯველია.

მეჩვენებოდა, რომ ამ მთის გზას დასასრული არ ექნებოდა. უფრო ადვილია მტერთან შეტაკებაში მოკვლე ველად, ოღონდ იქ, უღელტეხილის მწვერვალზე კი არა, ყოველ ფეხის გადადგმაზე შეიძლება უფსკრულში გადაიჩხხო...

დიმიტრი პეტრეს ძე ამხნევებდა მებრძოლებს:

— ამხანაგებო, გზის დიდი ნაწილი უკვე გავლილია, მეწინავე ნაწილებმა უკვე მიადწიეს უღელტეხილის შუა ადგილს: მთების ჭაღარა მწვერვალები თავს გიხრიან თქვენ, ჩემო ვაჟკაცებო, წითელი არწივებო, უფრო გაბედულად წინ...

უღელტეხილზე მძაფრმა ქარმა იმძლავრა. სწრაფად ნამკრავდა თოვლი სანგრებს. ქვეითები ვერ ასწრებდნენ მათ გაწმენდას. დიმიტრი პეტრეს ძემ ბრძანა ტრანშეები ერთდროულად გაეწმინდათ ორივე მხრიდან... კავალერიაც და ალაღიც ორჯერ უფრო სწრაფად წაივდა. ბრძანება გაიცა უფრო ხშირად ეცვალით ალაღისა და საპალნის ცხენები. მწყრივადან მწყრივში გადადიოდა დივიზიის უფროსის მოკლე-მოკლე ბრძანებები:

— დაჩქარეთ სვლა! იარეთ შეუჩერებლივ! გაათბეთ ერთმანეთი! შეხუროდით ადგილზე რბენით!

საღამოდებოდა. კოლონა ამთავრებდა უღელტეხილის ყველაზე ძნელი უბნის გადავლას და უკვე უახლოვდებოდა დასავლეთ კალთას. ამ ამბავმა გაამხნევა მებრძოლები, ისინი ერთმანეთს გადასცემდნენ, რომ მალე მოეღებოდა ბოლო მათ წამებას.

15 მარტს, 22 საათისათვის მეწინავე ნაწილები უღელტეხილის კალთაზე დაეშვნენ სიფელ ბელეთისაკენ. თუმცა ალაღის ოთხთვალეები და ორთვალეები დამუხრუშებული ეშვებოდა, მაინც რამდენიმე გზის პირზე გადაიქცა. თექვსმეტ საათს გაგრძელდა უღელტეხილის იერიში და გამარჯვებით დამთავრდა. ხალხსა და ცხენებს ქანცი გაუწყდათ, მაგრამ ყველაზე ძნელი გასაპირი უკვე გადაეიტანეთ. უღელტეხილზე მხოლოდ ერთი მებრძოლი და ოთხი ცხენი დაიღუპა.

იმავე ღამით დიმიტრი პეტრეს ძემ სამხედრო კომისარს ანდრეევს, რომელიც მეორე კოლონასთან ერთად დარჩა უღელტეხილის ძირას, საწყის პოზიციაზე, გადასცა ბრძანება დაეწყით გადასვლა.

ღამის პირველ საათზე მე-2 კოლონის პოლკები შეუდგნენ უღელტეხილის გადალახვას. კავალერისტებს მიჰყვებოდა სამთო არტილერიის ოცეული ქვეითი პოლკის ორი ასეულის დაცვით. ბოლოში მოდიოდა პოლკის ალაღი — მარხილიანი და თვლიანი. უღელტეხილზე ქაბუტქმა მოუსწროთ. დაიწყო ნამდვილი ბრძოლა სტიქიასთან. ღრმა ხრამში გადაიჩხხა მთელი ტყვიამფრქვევის ჯგუფი — საზიდარი ოთხი ცხენით,

ტყვიამფრქვევითა და მეტყვიამფრქვევებით. ქარბუქი ძლიერდებოდა, ყინვა 15 გრადუსს აღწევდა. და მაინც არც ისე ბევრი გაჩერების გარეშე რაზმის მეორე ნაწილმაც გადმოლახა უღელტეხილი. მხოლოდ საცეცხლე ოცეული ორი სამთო ქვემეხით, რომელსაც თან ახლდა ქვეითი პოლკის ორი ასეული, დარჩა უღელტეხილის მწვერვალზე. ცხენები და ადამიანები ისე იყვნენ დაქანცულნი, რომ სიარული აღარ შეეძლოთ და იძულებული გახდნენ ღამე გაეთიათ უღელტეხილის დასავლეთი კალთიდან სამ კალომეტრზე, კლდის ქვეშ. სიცვისაგან თავი რომ დაეფარათ, კოცონები დაანთეს, გათბნენ და დილით განაგრძეს გზა. დილით ქარბუქი ჩაღვა, სასაბაღნე ალაღი არტილერიით მშვიდობიანად დაეშვა უღელტეხილის ძირში და შეუერთდა რაზმის მთავარ ძალებს.

...და ახლა, იმ გადასვლას რომ მოვიგონებ, კვლავ დიმიტრი პეტრეს ძენე ვფიქრობ და აღტაცებული ვარ მისი უნარით — საგმირო საქმეებზე გასძლიოდა ადამიანებს. ორი ათას ხუთასმა მეომარმა დაძლია ასეთი განსაცდელი. ამისათვის საჭირო იყო დიმიტრი პეტრეს ძე ელობა მისი ნებისყოფითა და მამაცობით.

17 მარტს დილით ელობამ თავისი ნაწილები ბათუმისაკენ დაძრა. ამან ძალზე შეაშფოთა თურქთა ჯარების შტაბი.

დიმიტრი პეტრეს ძემ არმიის სარდალს გვეყრს უდევშა: „...თურქეთის სარდლობა კატეგორიულად გვირქადავს ბათუმისაკენ სვლას და იარაღის გამოყენებით გვემუქრება; თუ არ დავემორჩილე, და თუ წინ მივიწევე, მხოლოდ იმიტომ, რომ თურქთა გარნიზონები ჩვენს გზაზე მცირერიცხოვანია (ასეული, ბატალიონი), მაგრამ წინ, როგორც თურქი ოფიცრები გვეუბნებიან, თურქთა მსხვილი ნაწილებია, რომლებიც აიძულებენ წითლებს უკან გაბრუნდნენ... გთხოვთ მითითებას. გამორიცხული არ არის, რომ თურქები იარაღს იხმარენ, მე კი იძულებული ვიქნები ცეცხლით ეუბასუბო. როგორ მოვიქცე? ჩემი დიპლომატია ზღვარზეა, თურქები კი თავხედურად იქცევიან“.

არმიის სარდალმა უბასუბა:

„ამხანაგო ელობა, წუთის დაუკარგავად უნდა გასწიოთ ბათუმისაკენ. მოვითხოვ ძალების სრულ დაძაბვას. ჩვენი ნაწილები უნდა გადავისროლოთ ბათუმში, რათა თურქებს დავასწროთ... მაგრამ ჩხუბში არ ჩაებათ უკიდურესი საჭიროების გარეშე“.

წინსვლა გრძელდებოდა.

სოფელ ქედიდან სამ კალომეტრზე თურქთა ნაწილები კვლავ შეხვდა მეწინავე კოლონას და წინადადება მისცეს, შეჩერდით და უკან გაბრუნდით. თურქმა ოფიცერმა გადასცა ულტიმატუმი წერილობითი პროტესტი წითელი ჯარების ბათუმისაკენ სვლის წინააღმდეგ... დივიზიის მეთაურმა ელობამ თავაზიანად უბასუბა თურქ პოლკოვნიკს:

— მე ბათუმში მივდივარ ჩემი სარდლობის ბრძანებით. ბათუმში ჩვენი მტრები არიან — ქართველი თეთრგვარდიელები, და მე მივიჩქარი, რათა მტრის არმიას საზღვარგარეთ დახვეის გზა მოუქვრა. და თქვენ, როგორც ჩვენი მეგობრული ქვეყანა, უნდა დაეხმარათ წითელ არმიას ამ საქმეში და არა ხელი შემოშალოთ ჩემი სარდლობის ბრძანების შესრულებაში. გარდა ამისა, ჩემთვის ცნობილია, რომ საბჭოთა რუსეთისა და თურქეთის შეთანხმებით, ბათუმი და მთელი ბათუმის გუბერნია საბჭოთა საქართველოს რჩება. ასე რომ, ჩემი რაზმი თავისი ქალაქისაკენ მიდის და თავის ტერიტორიაზე იმყოფება და არა თურქეთისაზე, როგორც თქვენ გსურთ დამარწმუნოთ. ძალიან გთხოვთ, ბატონო პოდპოლკოვნიკო, გადასცეთ ეს თქვენს სარდლობას და ჩემს რაზმს ხელს ნუ უშლით ბათუმისაკენ სვლაში.

ელობამ დაუბრუნა ოფიცერს ულტიმატუმი და თავის ჯარებს უბრძანა განეგრძათ გზა ბათუმისაკენ.

სოფელ აჰარისწყალს რომ მიუახლოვდა, ჩვენი მოწინავე კავალერიის ნაწილები

კვლავ გააჩერეს. თურქმა პოლკოვნიკმა მტკიცე ტონით განაცხადა, რომ მას უმაღლესი სარდლობისაგან ნაბრძანები აქვს ხელა შეუშალოს წითელი არმიის ჯარების შემდგომ წინსვლას ბათუმისაკენ. ამ მოთხოვნის შეუსრულებლობის შემთხვევაში შეიძლება იარაღი ეხმაროთო.

— მე, — დარწმუნებით განაცხადა თურქმა პოლკოვნიკმა, — შევასრულებ სარდლობის ბრძანებას. თქვენი ნაწილები ხიდზე ვერ გავლენ...

დაზვერვამ აცნობა ელობას, თურქები მართლაც ამაგრებენ პოზიციებს აჭარისწყლის ხიდთან, უკვე დაუდგამთ ტყვიამფრქვევები და ეზიდებიან ქვემეხებსო, ელობა ისევ ტელეგრაფთანაა: მან გეკერს აცნობა შექმნილი მდგომარეობა და სთხოვა ნება-რთვა ძალით დაუფლებოდა ხიდს, თუ თურქები გაუბედავდნენ და პირველნი დაიწყებდნენ სროლას...

პასუხი ასეთი იყო:

„საერთაპოლიტიკური ვითარება ჩვენს სასარგებლოდ იქმნება. ამხანაგო ელობა, იმოქმედეთ ისე, როგორც აქამდე მოქმედებდით, წინ თეთრი ბაირალით, უკან კი რაზმ-ში სრულ საბრძოლო მზადყოფნაში. მეტი დიპლომატია, ნაკლები მუქარა... არა მგონია, ახლა თურქებმა ჩვენთან იომონ. რაც უნდა მოხდეს, სროლა არ დაიწყეთ. იჩქარეთ ბათუმისაკენ, საათიც კი არ დაკარგოთ. კუიბიშევი ჩრდილოეთიდან მოიწევს“.

რაკი დარწმუნებული იყო, თურქების აღგილობრივი გარნიზონის სარდლობა ვერ გაბედვას იარაღით შეაჩეროს რაზმი ხიდზე, ელობამ უბრძანა ქვეითი პოლკების მეთაურებს პოზიციები დაეკავებინათ მდინარის მარცხენა ნაპირზე. დაედგათ ტყვიამფრქვევები ხიდთან.

— მთელი ეს სამზადისი, — თქვა დიმიტრი პეტრეს ძემ, — თურქთა სარდლობის დასაწახადე ჩაატარეთ და ამით აგრძელებით, რომ თუ ჩვენი წინსვლის შეჩერებას შეეცდებიან, იარაღით უკუუგადებთ თურქთა ჯარებს ხიდიდან.

ელობას მანევრმა გაჭრა. 18 მარტს დილით კავალერიის პოლკები ხიდისკენ დაიძრნენ, მშვიდად გადაიარეს და ჩორთით გასწიეს ბათუმისაკენ, რომელიც აჭარისწყლიდან 25 კილომეტრზე მდებარეობს.

ზურგის უზრუნველსაყოფად დიმიტრი პეტრეს ძემ ქვეით პოლკებს უბრძანა პოზიციები დაეკავებინათ აჭარისწყლის მარჯვენა ნაპირზე ხიდთან და ფხიზლად დაეცვათ რაზმის ზურგი. პოლკების მეთაურებს მკაცრი ბრძანება მიეცათ არ გაეშვათ ხიდზე გავლით აჭარისწყალ-ბათუმის გზატკეცილზე თურქთა ნაწილები.

დრო რომ არ დაეკარგა და ბათუმისაკენ წინსვლა დაეჩქარებინა, ელობამ კავალერისტებს უბრძანა, ოთხამოღებით ექნებინათ ცხენები. 18 მარტს შუალამისას ისანი უკვე ბათუმის კარიბჭესთან იყვნენ და ერთი მოსვლით დაიკავეს ბათუმის ციხე-სიმაგრის ორი ფორტი — სტეფანოვკა და ანარია. ამ ფორტების მენშევიკური გარნიზონები ოფიცერთა შემადგენლობასთან ერთად ჩვენს მხარეზე გადმოვიდნენ.

იმავე ღამეს ბათუმიდან იტალიის გემით საზღვაო გზით გაიქცა მენშევიკური მთავრობა ნოე ყორდანაის მეთაურობით. ქალაქში მაშინვე შევიდნენ თურქეთის ჯარები. თურქმა გენერალმა ქაზიმ-ბეიმ, რომელმაც თავი ბათუმის გუბერნიის გუბერნატორად და ბათუმის გარნიზონის უფროსად გამოაცხადა, გამოსცა ბრძანება, რომლის თანახმადაც ბათუმში მყოფ ყველა ნაწილს უნდა ჩაებარებინა მთელი შეძარაღება და დაეტოვებინა ქალაქის ფარგლები. თურქ ხელისუფალთა ამ ბრძანებამ გარნიზონის მენშევიკური ნაწილების მტკიცე პროტესტი გამოიწვია, არა მარტო ჯარისკაცებისა, არამედ ოფიცერთა უმრავლესობისაც.

ბათუმის რევოლუციურმა კომიტეტმა ს. ი. ქავთარაძის მეთაურობით წინააღმდეგა მისცა გენერალ მაზნიაშვილს სათავეში ჩასდგომოდა ქაზიმ-ბეის უზუტუბატორუ-

ლი ბრძანების წინააღმდეგ „აჯანყებულ“ ნაწილებს, რევკომის წინადადება მიღებულ იქნა. თურქებისა და მენშევიკების ნაწილებმა სროლა აუტეხეს ერთმანეთს.

ამ დროს ბათუმის სატვირთო სადგურში ჩამოვარდა ეშელონი კუბიშეველი 292-ე მსროლელთა პოლკის წითელარმიელთა ორი ბატალიონით. თურქებმა ეშელონი სემაფორთან დააკავეს და თოფ-ტყვიამფრქვევის ცეცხლი დაუშინეს. კუბიშეველთა დასახმარებლად მოვიდა ქართველების ჯავშანმატარებელი და ისინი ერთობლივი ძალებით შეტევაზე გადავიდნენ. დღის ბოლოს თურქთა სარდლობის განკარგულებაში ჯერ კიდევ რჩებოდა ქალაქის დიდი ნაწილი. ქართველ „აჯანყებულებთან“ ბრძოლაში თურქებს იმედი ჰქონდათ თავისი მსხვილი ნაწილებისა, რომლებიც ართვინიდან უნდა მოსულიყვნენ.

დimitრი პეტრეს ძეს მთელი დამე არ უძინია, ბათუმში შექმნილ ვითარებას სწავლობდა. რომ გაიგო, ქართველთა არმიის დიდი ნაწილი ბათუმის რევკომის მხარეზეა და მტკიცედ აქვს გადაწყვეტილი, ქალაქიდან თურქი ოკუპანტები განდევნოსო, გადაწყვიტა ორივე მხარის სარდლობისათვის წინადადება მიეცა შეეწყვიტათ სისხლის ღვრა. ეს გადაწყვეტილება რევკომის თავმჯდომარემ ს. ი. ქავთარაძემაც მოიწონა. ელობამ მეომარ მხარეთა სარდლობას მოსთხოვა დაუყოვნებლივ შეეწყვიტათ ცეცხლი, რამაც უკვე შეიწირა ორივე მხარის ასობით ადამიანის სიცოცხლე. ქაზიმ-ბეის, რომელიც ჯიუტად უარყოფდა ამ წინადადებას, განუცხადეს, რომ ურჩობის შემთხვევაში წითელი არმიის ჯარები ქართველ აჯანყებულთა მხარეზე იბრძოლებდნენ. გარდა ამისა, ელობამ ქაზიმ-ბეის განუცხადა, რომ ერთ ასკერსაც კი არ მისცემდა ნებას ართვინიდან ბათუმს მოხდგომოდა. იქ წითელი არმიის ქვეითი პოლკები დგანანო. და თურქი ავანტიურისტი ქაზიმ-ბეიც დანებდა, ცეცხლი შეწყდა.

19 მარტს შუადღემდე სროლა შეწყდა ბათუმისა და მისი მიდამოების მთელ ტერიტორიაზე. ქალაქ ბათუმის შადლიერი მოსახლეობა მოუთმენლად ელოდა წითელი არმიის მოსვლას.

ბათუმის რევკომმა ქალაქის კომენდანტს უბრძანა სასწრაფოდ მოეწყო დ. პ. ელობას ნაწილების საზეიმო შეხვედრა.

„გებრძანებთ ამის მიღებისთანავე ქალაქში მყოფი ყველა თავისუფალი ნაწილი გამოვხავენოთ ორკესტრითურთ რუსეთის სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის მე-18 კავალერიის დივიზიის შესახვედრად.

რევკომი, თავმჯდომარე ქავთარაძე“.

და 19 მარტს ნაშუადღევს წითელი კავალერია მწყობრი რიგებით შემოდიოდა ქალაქში. ქალაქის მთელი მოსახლეობა და საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე გამოსული მენშევიკური ნაწილები მუსიკით ხვდებოდნენ თავიანთ განმათავისუფლებლებს თურქი ოკუპანტებისა და ქართველი „ოპრინიკებისაგან“, რომლებსაც ტერორიზებული ჰყავდათ მშვიდობიანი მოსახლეობა.

იმის გამო, რომ ქალაქში სრულებით არ იყო ფურაყი, კავალერიის პოლკები საველე ბანაკად გასვლას აპირებდნენ. რევკომის თავმჯდომარემ ქავთარაძემ სთხოვა დ. პ. ელობას პირადად დარჩენილიყო ბათუმში და დახმარებოდა დამეთავრებინა დიპლომატიური გეგერალ ქაზიმ-ბეისთან, რომელსაც არ უნდოდა მეგობრობისა და ძმობის ხელშეკრულების პირობების შესრულება იმის მომხრეებით, რომ მას თითქმის არ ჰქონდა თურქეთის დიდი ეროვნული კრების შესაბამისი მითითება.

20 მარტს, საღამოს დიმიტრი პეტრეს ძე დათანხმდა თურქეთის გენერალ ქაზიმ-ბეისთან დიპლომატიურ მოლაპარაკებაზე. მე ვესწრებოდი ამ მოლაპარაკებას. დიმიტრი პეტრეს ძემ მოუსმინა ქაზიმ-ბეის და მტკიცე პროტესტი განუცხადა ნოე ყორდანის მენშევიკურ მთავრობასთან თურქეთის სარდლობის უკანონო გარიგების გამო.

ამ პროტესტის არსი გადმოცემული იყო ოთხ მუხლად.

ჯერ ერთი, საბჭოთა რუსეთი და საბჭოთა საქართველო არ ცნობენ ქართველი ხალხის მიერ გაძევებული და საზღვარგარეთ გაქცეული მენშევიკური მთავრობის მიერ დადებულ ხელშეკრულებებს.

მეორეც, ბათუმი და ბათუმის გუბერნიის მიწა-წყალი ოდინდელი ქართული მიწა წყალია, და ქართველი ხალხი არავის მისცემს თავის მიწაზე მბრძანებლობის უფლებას.

მესამეც, თქვენი მუქარა, რომ იარაღს გამოიყენებთ, სულ ცოტა, არასერიოზულია, მე არ გირჩევდით, ბატონო გენერალო, ასეთი ზომებისათვის მიგემართათ. ეს შეიძლება კატასტროფული იქნეს თქვენთვის. თქვენ იცით, რომ ჩრდილოეთიდან მოდიან — და ნაწილობრივ უკვე მოვიდნენ — წითელი არმიის მსხვილი ნაწილები. ხოლო ჩემდამი რწმუნებული კავალერია და ქართული ნაწილები, რომლებსაც კარგად ეხერხებათ ბრძოლა — თქვენ ამაში უკვე დარწმუნდით — თავს არავის დააჩაგვრინებენ. ამასთან ჩვენ გვიკავია ბათუმის ციხე-სიმაგრის მთელი რიგი დიდმნიშვნელოვანი ფორტები — მარჯვე პოზიციები ჩვენს ხელთაა.

მეოთხეც, თქვენ, ალბათ, დარწმუნდით, რომ ჩვენ მეგობრულად ვეყიდებით ქემალისტურ თურქეთს. ჩვენ ყოველნაირად ვერიდებით მასთან ჩხუბსა და კონფლიქტს და იმიტომ კი არა, რომ სუსტები ვართ, არამედ თქვენი ქვეყნისადმი კეთილშობილური მეგობრული ზრახვების გამო. ამის მაგალითად გამოდგება ჩვენი გუშინდელი საქციელი. მე როგორც წითელი არმიის რაზმის მეთაურს, შემეძლო, როცა თქვენ აჯანყებულებთან ბრძოლით იყავით ვართული, თავზარდამცემი დარტყმა მიმეყენებინა თქვენი ნაწილებისათვის ზურგიდან, მაგრამ მე ხომ არ მისარგებლია ამ ხელსაყრელი ვითარებით, პირიქით, მებრძოლ მხარეებს მშვიდობისაკენ მოუვწოდე, და სისხლის ღვრა შეწყდა...”

საბჭოთა დივიზიის უფროსის მოსაზრებებმა აიძულა თვითმარქვია გუბერნატორი ქაზიმ-ბეი უფრო სერიოზულად შეეხედა საქმისათვის, და მან განაცხადა, ამ დღეებში ბათუმში ჩამოვა ჭოროხის მიმართულების სარდალი გენერალი ალი-რიზა-ბეი, და ეს საკითხი საბოლოოდ გადაწყდებოდ. 23 მარტს ჩამოსული ალი-რიზა-ბეი მხარეთა ერთობლივ სხდომაზე იძულებული გახდა დათანხმებოდა ჩვენი დღევანდელის მოსაზრებებს და „მეგობრობის და ძმობის“ მოსკოვის ხელშეკრულების გაცნობის შემდეგ თურქების სარდლობას უბრძანა დაეცალათ ბათუმის გუბერნიის ტერიტორია, ბათუმში მყოფი თურქული ნაწილები იმ დღესვე ჩასხეს გემში და კონსტანტინოპოლს გააგზავნეს.

ამრიგად, ქაზიმ-ყარა-ბეიჩი-ფაშასა და გენერალ ქაზიმ-ბეის, რომლებიც ოპოზიციაში ედგნენ მუსტაფა ქემალ-ფაშის მთავრობას, გაუწილდათ განზრახვა — ერთმანეთისათვის შეეჯახებინათ თურქეთი და საბჭოთა რუსეთი.

ამ ეტაპზე გამოჩნდა დიმიტრი პეტრეს ძე ყლობას ნიჭის კიდევ ერთი მხარე. ამ ამოცანის შესრულებისათვის დიმიტრი პეტრეს ძე წითელი ღრწის ორდენით დააჯილდოვეს.

თარგმნა არჩილ ბოშორიაშვილი.

დაბრუნება

ეს ამბავი 1945 წელს მოხდა საფრანგეთის ერთ-ერთ სოფელში, რომელსაც, გარკვეული მიზეზების გამო, შარდლილს ვუწოდებთ. დაწყებითი კი გერმანიიდან მომავალ მატარებელში დაიწყო, რომელსაც უოფილი ფრანგი ტყვედ მოჰყავდა. ათი მგზავრისათვის განკუთვნილ კუბეში თორმეტი იყვნენ. ერთგვარად ღელავდნენ და უზაროდან კიდეც, რადგან იცოდნენ, რომ ხუთი წლის განშორების შემდეგ ნახავდნენ თავიანთ ქვეყანას, თავიანთ სახლს, ოჯახს.

მთელი მგზავრობის მანძილზე თითქმის ყველას სულსა და გონებაში ერთი ხატება ბატონობდა, ეს იყო ქალი. ზოგი იმედით ფიქრობდა მასზე, ზოგიც ეჭვით. ისევე ერთგულს ნახავდნენ? ვის შეხვდა ან რას შვრებოდა მარტოობის დროს? შესაძლებელი იქნებოდა ერთობლივი ცხოვრების აღდგენა? ვისაც შინ ბავშვები ეგულეობდა, ის ნაკლებად შფოთავდა; მათი აზრით, ქალი, პირველ დღეებში, ქმრის წასვლით მოწოლილ ნაღველს პატარებთან ყოფნით გაიქარებდა.

კუბის ერთ კუთხეში მჯდარი გამხდარი, აწოწილი კაცის ვნებიანი სახე და ამაყი მზერა იმაზე მეტყველებდა, რომ იგი უფრო ესპანელი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე ფრანგი. მას რენო ლეიმარი ერქვა, წარმოშობით კი პერიგორის მხრიდან, სოფელ შარდლილიდან იყო. სანამ მატარებელი კივილითა და ბორბლების მონოტონური გუგუნით ღამეში მიქროდა, რენო მის გვერდით მჯდომს ესაუბრებოდა:

— ცოლის თხოვა თუ მოასწარი, სატურნენ?

— როგორ არა, ომამდე ორი წლით ადრე... ცოლიც და ორი ბავშვიც... მას მარტა ჰქვია, გინევენე..

! — სატურნენმა — პატარა, მხიარულმა, სახენაიარევმა კაცმა — უბიდან გაქონილი, გაცრეცილი საფულე ამოიღო და რენოს ამაყად გაუწოდა გახუნებული ფოტოსურათი.

— ლამაზია... — თქვა რენომ. — მაგრამ, ახლა, როცა ბრუნდები, არაფერი გაწუხებს?

— მაწუხებს?.. პირაქით... არ მესმის!.. რას შეგიტყვები?

— რას?! იგი ძალიან ლამაზია... მარტო იყო... და ხომ შეიძლება, სხვა მამაკაცი...

— ჰე, მარტასათვის სხვა?... არასოდეს... ჩვენ ერთად ყოველთვის
ბედნიერად ვგრძნობდით თავს... მერე, იცი რას მწერდა ამ ხუთი წლის
განმავლობაში?

— წერალები... წერილები კი, მაგრამ ეს არაფერს ნიშნავს... წერი-
ლებს მეც ვღებულობდი, მაგრამ მაინც ვშფოთავ.

— შენ რა, არა გჯერა შენი ცოლისა?

— როგორ არა... ყოველ შემთხვევაში, მჯეროდა, შეიძლება უფრო
ბეჭად, ვიდრე სხვას. ექვსი წლის წინათ ვიქორწინეთ და ამ ხნის განმა-
ვლობაში უღრუბლო იყო ჩვენი ცხოვრება...

— მაშ რა გაწუხებს?

— აბა, რა გითხრა... ომი იყო... ჩვენში მრავალი აფარებდა თავს...
ყველანაირი უცხოელებიც... და ვინ იცის, იქნებ რომელიმე მათგანი რაღაცით
მჯობდა კიდევ. მართალია, ელენი ყოველთვის ნაზად, სიყვარულით მე-
კიდებოდა, მაგრამ... მაინც ქალია და... ხომ შეიძლება, სოფლის ულა-
მაზესი ქალი, რომლის ხელს შეეძლო უბრალო ჯვალოდან წარმტაცი
კაპა შეეკერა, გლეხის ქოხი სასახლედ ექცია, თვალში მოსვლიდა ვინ-
მეს?!

— თუ მას უყვარხარ?!

— კი, მაგრამ, წარმოიდგინე, როგორია ამ ხნის განმავლობაში მარ-
ტოდ ყოფნა, ის ხომ სხვა კუთხის ქალია და ჩვენში განმკითხავიც არა-
ვინ ჰყავდა. ამიტომ ცდუნება შეიძლება დიდი ყოფილიყო...

— ვთქვათ, იყო რაღაც... მერე და რა მოხდა?... დაიქცა ქვეყანა?... თუ
მარტო შენა ხარ ასე? ჩემთვის რომ ეთქვათ, მარტა... არა!.. მე ასეთ
პასუხს გავცემდი: აბა, აბა, ხმა, კრინტი! ბოლოს და ბოლოს, ჩემი
ცოლია. ომი იყო... ახლა მშვიდობაა... ჰოდა, ხელახლა ვიწყებთ...

— არ ვიცი, არა... თუ გავიგებდი, რომ მცირედიც იყო...

— რას იზამდი? მოკლავდი? შენ რა, გაგიჟდი?!

— არა, მას ვერაფერს შევბედავდი, საყვედურსაც კი... მაგრამ გადა-
ვიკარგებოდი და ვიცხოვრებდი სხვა გვარით... ყველაფერს დავუტოვე-
დი... არაფერი მინდა... თავს როგორმე გავიტანდი. რა ვქნა, ასეთი კაცი
ვარ: ან ყველაფერი, ან არაფერი...

ბოლოს, ორივენი გაჩუმდნენ. მატარებელი კივილით და ჭრიალით,
სადგურს უახლოვდებოდა.

შარდოილის მამასახლისი სოფლის მასწავლებელი იყო. ზრუნვას
არავის აკლებდა და ყველა დიდებულ ადამიანად თვლიდა.

ერთ დღით. სამინისტროდან ცნობა მიიღო, ოცი აგვისტოსათვის
ხამხრეთ-დასავლეთით მომავალ ბადრაგს რენო ლეიმარი მოჰყვებოდა,
მამასახლისმა გადაწყვიტა ეს ამბავი ლეიმარის მეუღლისათვის ეცნობე-

ბინა. მან ელენი საკუთარ ბაღში მომუშავე ნახა. ეს იყო სოფლის ყველაზე თვალწარმტაცი კუთხე, კარების ორივე მხარეს ვარდი ყვავდა.

— კარგად ვიცი, ქალბატონო, თქვენ ისეთი ადამიანი არა ხართ, წინასწარ გაფრთხილებას რომ საჭიროებდეთ, არიქა ქმარი დაგაბრუნდათ და ჭკვიანად დახვდითო, თუ ნებას დამრთავთ, მოგახსენებთ, რომ თქვენმა თავშეკავებულმა ქვევამ საყოველთაო აღფრთოვანება დაიმსახურა ჩვენს სოფელში. ჭორიკანებიც კი, რომლებიც, საერთოდ, ადვილად გაკილავენ სხვებს, თქვენზე პირში წყალს იგუბებენ.

— მაგრამ მაინც გამოძებნიან რაღაცას... — თქვა ქალმა ღიმილით.

— სხვაზე დავაჯერებდი, მაგრამ თქვენზე... მიზეზი, რომლის გამოც გეახელით, სულ სხვაა. თავდაპირველად თქვენი სიხარული მინდა ვიხილო... ერთგვარად მეც გაძეხარდა. ახლა თქვენ იცით, როგორ ჯახვდებით ქმარს... თქვენც ჩვენნაირად გიჭირთ, მაგრამ მსგავსი შემთხვევისათვის...

— მართალი ბრძანდებით, რენოსთან შეხვედრის სამზადისს ეხლავე შევეუდგები. ამბობთ, ოც რიცხვშიო, არა? როგორ ფიქრობთ. რომელი საათისათვის იქნება აქ?

— როგორც სამინისტრო იუწყება, ბაღრაგი პარიზს ოცდასამ საათზე დატოვებს. მატარებლები ახლა ნელა მოძრაობენ. ის ტივიერის სადგურზე ჩამოვა, შემდეგ ფეხით ოთხი კილომეტრის გამოვლა დასჭირდება; აქ, ალბათ, შუადღისათვის იქნება.

— დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, კარგად დავხვდები! და... ვფიქრობ, მიხვდებით, რატომ არ გიწვევთ მასთან ერთად სადილზე... ამ სტუმრობისათვის კი დიდ მადლობას მოგახსენებთ!

— სოფელში ყველა გაფასებთ, ქალბატონო. მართალია, აქაური არ ბრძანდებით, მაგრამ შვილივით მიგიღეს..

ოც აგვისტოს ელენ ლეიმარი, მთელი ღამის უძილობის მიუხედავად, უთენია წამოდგა. წანა ღლით დააღაგა სახლი: გახეხა ფილები. იატაკი გააპრიალა, ფანჯრებზე ფარდის დამჭერი ძველი ბაფთები ახლით შეცვალა, შემდეგ სოფლის დალაქ მარსიალთან გაემართა თმის დასახვევად. დილისათვის თმებს ნაკეცთა სინატიფე რომ არ დაკარგოდა, დაწოლის წინ ბადით შეიბურა თავი. თავის ტანსაცმელს გადახედა და სიყვარულით ამოარჩია აბრეშუმის ის კაბა, რომელიც ხანგრძლივი მარტობის უამს ერთხელაც არ ჩაუცვამს. იქნებ ის კაბა ჯობდა, რომლის თეთრი და ცისფერი ზოლები ისე მოსწონდა მის ქმარს? გულისტკივილით აღმოაჩინა, რომ უჭმელობისაგან გამხდარ წელზე ქამარი ძვრებოდა: არა, ისევ თავის ხელით შეკერილ შავ კაბას ჩაიცვამს, რომელიც მანვე გააწყო საყელოთი და ფერადი ქამრით.

გაიხსენა რა საჭმელები უყვარდა ქმარს. იმ დროს, 1945 წელს, საფრანგეთის ბევრი რამ აკლდა. დესერტად შოკოლადი უყვარდა რენოს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ სოფელში შოკოლადი არ მოიძებნებოდა. პატარა საქათმის წყალობით რამდენიმე კვერცხი ჰქონდა. ქმარიც ხომ მუდამ უჭებდა ტაფამწვარს: საქონლის ხორცი და შემწვარი ვაშლებიც! თუმცა ორი დღეა, ყასაბმა დუქანი დაკეტა.

ქალმა წინა დღით დაკლული ქათამი შეწვა. მეზობელა ქალისაგან შეიტყო, რომ ახლომდებარე დაბაში ერთი ვაჭარი ჩუმად შოკოლადს ყიდისო, და წასვლა გადაწყვიტა.

„რეა საათისათვის თუ გავედი, ცხრისათვის მოვასწრებ დაბრუნებას. წასვლამდე კი ყველაფერს მოვაშაადებ, რომ დაბრუნების შემდეგ სამზარეულოში არაფერმა დამაკავოს“.

ძალიან ღელავდა, მაგრამ უჩვეულო სიხარულსაც განიცდიდა. კარგი დარი იდგა. დილის მზეს საოცრად გაეკაშკაშებინა ხეობა. ქალი ღიღინით შეუდგა მაგიდის გაწყობას: „წითელი და თეთრი უჯრედებიანი სუფრა, მოწმე ჩეხი პირველი ცოლ-ქმრული სადილისა... ვარდისფერი, მოხატული თეფშების ყურება უყვარდა რენოს... კიდევ რა... პო! შუშუნა, ერთი ბოთლი შუშუნა და ყვავილები... ისე უყვარდა მაგიდაზე ყვავილების ცქერა, რომელთაც ჩემი ხელით ვარჩევდი და ვალაგებდი“...

ქალმა ზიზილების, ყაყჩოების, ღიღილებისა და შვრიის რამოდენიმე თავთავისაგან სამფეროვანი თაიგული შეკრა. სანამ ველოსიპედიმ სახლს გასცდებოდა, ღია სარკმლიდან დიდხანს უყურა პატარა ოთახს. დიახ, ყველაფერი სრულყოფილი ჩანდა. ამდენი უბედურების შემდეგ უეჭველად გოცდებოდა ქმარი თავისი ოდნავ შეცვლილი სახლისა და მეუღლის ნახვით. ფანჯრიდან დიდ სარკეში შეყურებდა ძალზე გამხდარ, თეთრ, ახალგაზრდა შეყვარებულ ორეულს. იგი გრძნობდა, რომ სიხარულისაგან გიჟდებოდა.

„ქმარა!“ — თქვა მან თავისთვის. — წასვლაა საჭირო. რომელი საათია? ოჰ, ღმერთო ჩემო, ცხრა არის უკვე! რამდენი დრო დავკარგე. მაგრამ მამასახლისმა ხომ თქვა, ბადრაგი შუადღისათვის მოვაო. არა უშავს, მაინც მოვასწრებ“...

ღვიძარების პატარა სახლი ისე განცალკევებით იდგა სოფლის ბოლოში, რომ ვერავინ შენიშნა ბაღში შეპარული გამხდარი მამაკაცი. ნათელი ღლისა და ბედნიერებისაგან გაბრუებული, ყვავილების მშვენიერებით მოჯადოებული, ფუტკრების ბზუილით გაოგნებული ერთ წუთს გახევდა, შემდეგ ჩუმად დაიძახა:

— ელენ!..

ხმა არავინ გასცა. და ისევ დაიძახა:

— ელენ! ელენ!

სიჩუმით შეშფოთებული, სახლთან ახლოს მივიდა და ფანჯრიდან ორისთვის გაშლილ სუფრაზე ყვავილები და შუშუნას ბოთლი დაინახა. გულში ყრუ დარტყმა იგრძნო და რომ არ დაცემულიყო, კედელს მიეჭრდნო.

„ღმერთო ჩემო!.. დამაგვიანდა... — გაიფიქრა მან: — იგი მართო არ არის!“...

ერთი საათის შემდეგ ელენი დაბრუნდა. მეზობელმა ქალმა უთხრა:

— თქვენს ქმარს მოვკარი თვალი, აჩქარებული მიდიოდა. გავძახე, მაგრამ უკანმოუხედავად განაგრძო გზა.

— აჩქარებული?... საითკენ?

— ტივებისაკენ.

ელენი მამასახლისთან გაიქცა.

— მიშველეთ, ბატონო მამასახლისო, მიშველეთ!.. რენო რაღაცაზე აღელვებული გარბოდაო... ალბათ, ორისათვის გაშლილი სუფრა ნახა... ყვავიანი კაცია... აზრადაც არ მოუვიდოდა, თუ მას მოველოდი. ახლავე წნდა მოუძებნოთ! გესმით, ახლავე!.. შეიძლება, აღარ დაბრუნდეს!.. მე კი უიმისოდ ვერ გავძლებ!

მამასახლისმა მოტოციკლისტი გააგზავნა ტივების სადგურზე. შეატყობინა ჟანდარმებსაც, მაგრამ უშედეგოდ. რენო სადღაც გამქრალიყო. ელენი კი მთელი ღამის განმავლობაში შერჩა სუფრას, სადაც ყვავილები უკვე დამჭკნარიყვნენ.

გავიდა დღე, კვირა, ბოლოს თვე... ორი წელი გავიდა იმ დღიდან, მაგრამ ქალმა მისი ასავალ-დასავალი ვერაფრით გაიგო. ამ ამბავს კი იმედით ეწერ, რომ იგი წაიკითხავს და დაბრუნდება.

ფრანგულიდან თარგმნა ზაზა სუნჯარიამ.

ჯ ე ჯ ი ლ ი

გიორგი სალუქვაძე

ბ უ თ ს უ ზ ა

ბიჭი მისდევს დედას,
წუწუნებს და ხვნეშის.
თანაც ეხვეწება:
— ამიყვანე ხელში!

პატარაა დედა.
ბუთხუზაა ბიჭი.
— დამასვენე, შვილო,
ხომ ხედავ, რომ მიჭირს.

ძინდა ამ ბუთხუზას
ეუთხრა:

— ჩემო ბიჭო,
ნუ აწუხებ დედას,
სიბრული გიჯობს.

ხომ გინდა, რომ იყო
ფეხბურთელი მარდი,
ხომ გსურს შეისწავლო
ჭიდაობის ფანდი.

სპორტსმენს ღონე უნდა.
შენც ხომ კარგად იცი?
არ გინდა, რომ იყო
მუხლმდგარი ბიჭი?

მაგრამ თუკი დედას
აედევნე ხენეშით
და თუ დაუჩემე:

— ამიყვანე ხელში!
ამ ხვეწნაში ცრემლიც
თუ ჩაგიდგა თვალში,
რალა გაუკაცი ხარ,
ლაჩარი ხარ მაშინ.

ჭ ი დ ა ო ბ ა

კახა გიას დაეჭადა.
ქვეშ მოექცა კახა.
ვაჟკაცს სახე აელეწა —
რა უნდა ჰქნას ახლა?

რა ილონოს,
ეს სარცხვილი
როგორ მოინელოს?
გიას უნდა დაამშვიდოს,
არსად გაგამხელო.

მაგრამ აგერ იმ ეშმაკმა ,
ლელამ დაინახა.
აბა. ახლა გული როგორ
დაიმშვიდოს კახამ?

ჩ ი ტ ზ ე ბ ი და ს უ ლ ი ა ო

— მთლად ნუ შეჭამთ ბაღს,
ჩიტებო,

დაუტოვეთ სულიკოს.

— ბალი ასე თუ უყვარდა,
ხეზე ამოსულიყო.

— ვერ ამოვა — პატარაა,
ჯერ მიწაზე ცუნცულებს.

— მაშ ახლავე ჩამოუყვრით
დამწიფებულ კუნწულებს.

მეგობრები

მეგობრები საუბრობენ —
ვის საითკენ უწევს გული,
ვის რა უფრო ურჩევნია,
ვის რა გზა აქვს არჩეული.

ზოგს სურს იყოს კოსმონავტი,
ზოგს—მხატვარი, ზოგს—მწერალი,
ზოგს — ბაღების მსახიობი,
ზოგს — ესტრადის მომღერალი.

ზოგს სურს იყოს ინჟინერი,
ზოგსაც — გემის კაპიტანი.
ზოგს მთამსვლელი უნდა იყოს,
რომ თავს ხრიდნენ მის წინ
მთანი.

ბოლოს ჰკითხეს მასწავლებელს:
— რომელი ჯობს არჩევანი?

— რაღა მეთქმის,
სიხარულით
მოგიწონებთ კეთილ სურვილს.
ყველა საქმე კარგი არის,
თუ საქმეში ჩადე გული.

ვლადიმერ დარჩი

სიმღერა

შავი შაშვი მგალობელი,
რას უმღერის იცით განა?
სულში მწვდება მშობლის
სითბოდ
ამ ჰანგების ანა-ბანა.

— ჩემი ენა ზომ ტკბილია, —
მგალობელი თავს დამხარის, —
მაგრამ შენი უბადლოა:
ხმას გამოსცემს ოქროს ზარის.

ო, რამდენი ვარსკვლავია
მის კალთაში მოციმციმე,
ან რა დათვლის ამ წალკოტში
აჟღერებულ ჰანგთა სიმებს.

დედამიწა, დედაბოძი,
ოროველა, ოპოი ნანა,
ინდი-მინდი და ლილეო
არის სხვაგან კიდეც განა?!

აი ია — ლურჯი კაბით,
საოცნებო ჩიტი-გვრიტი,
ბავშვებს სახე ებადრებათ,
ბაგეს ეკერის მარგალიტი.

დედამიწა — ასე ვამბობთ,
იმიტომ, რომ არის დედა!
საქართველოს სადღეგრძელოდ
მუდამ გარჯა დაებედა.

ცის რაინდი, — არწივი კი
იხე ტკბება ამ ჰანგებით,
დაივიწყა, რომ მეფეა,
თვითაც მღერის გატაცებით.

აფეთქებულ ატმის ზიდან
შავი შაშვი მგალობელი
არ გაფრინდეს, როგორ მინდა,
იყოს ჩვენი მწყალობელი!

სიკეთით სავსე გული

ჩვენი საზოგადოებრიობა ემზადება დიდი ქართული მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის დაბადებიდან 150 წლისთავის იუბილესათვის. დიდი ილია ყოველთვის ჩვენთან არის თავისი შემოქმედებით, თავისი სიტყვითა და საქმით, მაგრამ ამ დღეებში ერთხელ კიდევ დაკვირვებითა და დაბეჯითებით მოვავლეთ გონების თვალს მის ცხოვრებას, რომელშიც თითოეული ჩვენთაგანი დაინახავს მხოლოდ თავისთვის სანუკვარს, საინტერესოსა და აღმაფრთოვანებელს, ამავე დროს სხვებისთვისაც სამაგალითოსა და დამაფიქრებელს.

ამ მხრივ საყურადღებო აღმოჩნდა დიდი ილიას და ჩვენი კუთხის სასახელო აღზიდნის გულო-აღა კაიკაციშვილის ურთიერთობა. გულო აჭარის იმ გამორჩეულ პირვნებებს მიეკუთვნება, რომელთაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ჩვენი კუთხის სულიერ ცხოვრებაში.

დღეს წარმოდგენაც კი ჭირს, თუ რა მდგომარეობაში იყო ძირძველი ქართული კუთხე — აჭარა თურქთა სამსაუკუნოვანი ბატონობისა და მისი გათავისუფლების შემდგომაც რამდენიმე ათეულ წელს.

„ივერიას“ და „დროებაში“ 1875 წლიდან ხშირად იბეჭდებოდა კორესპონდენციები, რომლებშიც გამოსჭვიოდა აჭარელთა დიდი გულისტკივილი თუ იმედი. წერილებს მიწერილი ჰქონდა გ. ქაქაც-ოღლი, ახმედ-აღა კაიკაციშვილი, ახმედ კაიკაციშვილი, კაკ-ოღლი, ახმედ კ-ოღლი, გ. ქაქაც-ოღლი (კაიკაციშვილი), გულო-აღა კაიკაციშვილი, გულო კაიკაციშვილი, ეს უბრალო ფსევდონიმების ცვლა როდია, მასში ნათლად ჩანს სულისა და განწყობილებების დინამიკა.

ჩემს ბებიას — გულიყო კაიკაციშვილის შვილიშვილს, ბაბუას საპატივცემულოდ დაარქვეს გულიყო. მისი გადმოცემით, ერთხელ პირადი საუბრის დროს დიდ ილიას გულოსათვის უთქვამს: „თქვენ აჭარის გულზე ხართ“. პატივისცემითა და სიყვარულით ბევრჯერ გაუმეორებიათ გულოსთვის ეს მიმართვა. მასაც, ერთ-ერთ პირველთაგანს აჭარაში, სახელი ახმედი გადაუთქვამს გულოდ, ხოლო გვარად კაკაც-ოღლის ნაცვლად კაიკაციშვილი დაუბრუნებია.

1875 წლის 10 დეკემბერს, გულო კაიკაციშვილს წერილი გაუგზავნია გაზეთ „დროებაში“, რომელსაც ილია ჭავჭავაძე რედაქტორობდა. გ. კაიკაციშვილის კორესპონდენციები უცვლელად მოგვაქვს. ვინმეს შეიძლება მოეჩვენოს „მდაბიურად წერსო“, როგორ ფიქრობთ, ძალიან გაუჭირდებოდა დიდ ილიას მისი ჩასწორება? არა მგონი. საგულისხმოა ისიც, რომ გულოს „ივერია“ და „დროება“ კორესპონდენციას მიღებისთანავე უქვეყნებდნენ, ერთხელ ერთი და იგივე წერილი ორივემ დაბეჭდა, რადგანაც მეტად საინტერესოდ მიიჩნიეს (1882 წელი, ღონდუკოვ-კორსაკოვის მოგზაურობა კოროზიდან კინტრიშამდე). 1880 წლის 29 აპრილს „დროებაში“ გამოქვეყნებულ გ. კაიკაციშვილის წერილს რედაქციის შენიშვნა აქვს: „ეს წერილი ქობულეთელ ქართველისაგან არის გამოგზავნილი და შეუცვლელად ებეჭდავთ“.

რედაქცია უფრთხილდებოდა თავის კორესპონდენტს, — გონიერ მკითხველს, სხელო შეიღოს იმ კუთხისას, რომელმაც დამპყრობთა სამასწლიანი ბატონობის ნაღვერდალივით შემოინახა მამაპაპური ენა და დამწერლობა. ასეთ ქართულს სხვა სიტუბო, სხვა კოლორიტი ჰქონდა. ერისკაცებმა იგრძნეს თვალით უხილავი მგზნებარება, გულთ მისახვედრი ტკივილი და იმედი. იქნებ ამანაც დააჩქარა აპარაში ქართული სკოლების გახსნა. გულო კაიკაციშვილი სამართლიანად მიიჩნევს აპარაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთ წარმომადგენლად.

აი, პირველი კორესპონდენცია. „დროება“, № 143, 1875 წ. 17 დეკემბერი.

თქვენო კეთილშობილება,

ძიავ ქართველო მეგაზეთევ!

მე მინდა, ძიავ, შეგატყუოხი ჩვენი ქობულეთის ამბავი, მარა ქართული წერა პაწაის მეთი არ ვიცი და იგიც ძიავ, ბებიაშ მასწავლა პაწიობას და მეშინია, რომ კარკათ ვერ მიგახტინო.

ახლა, ძიავ, ჩვენი ქობულეთის საქმე გლახათ არის, ხალხი სუნთლად არეულია. დიდი და პაწია სიღალით იარაღით დგანა, სამართალი არ გვაქ, არც გვაძლევს ვინმე. იმიზედა უფრო ხალხი ადგა ბრუნდიც და მართალიც, ცალკე-ცალკე სოფლებში ოღქობა ქნეს. აღარ ვიცი — რა ვქნათ.

ქობულეთში წერა არ ვიცით, კითხვა, კლასი არ გვაქ. გზაი არ გვაქ, ხელობა (ზანათი) არ ვიცით, არც ვინმე გვასწავლის, მარტო პაწაი სიმინდის და ღომის მუშაობა დაგვიჩა ხელში, ამით მარტო სახვანთქრო გადასახადი მივსცეთ, თუ მოყვარეს ქორწილზე მივუღოცთო, თუ იმით რა ვქნათ, თუ სული დავიპუროთ, თუ ტანფეხი ჩავიცვათ?! მარტო სულის დასაპურებლად არ გვეყოფა.

ამაში გამოდის ყველაფერი უბედურება და ამაზე ფუხარა (ღარიბი) შევექენით, ძია. ჩვენმა ახალგაზრდა ბიჭებმა ერთქამეტში მტერობა დაიწყეს, ცხენი და ხარი არ შეგვარჩინეს...

ახლა რა ვიფიქროთ მართალმა პირმა, არ ვიცით, სა წავიდეთ. ახლა დელიჟანდები ფუხარა ვართო, სიღალი იარაღი გვინდაო, ფარა გვინდაო, ტანსაცმელი გვინდაო, უნდა ვიშოვოთ, ძიავ.

ჩვენი ახალი კაიმაკამი ჯერ ვერაფერ სამართალს ექცევა, ძიავ, ქე ზის ოდღში ქალაქში, მისწერს ხანდიხან იხტარმეჯლიშის (მამასახლისის), მარა არა კაცის ბრძანება ეუყრებიან, ძიავ და სამართალი აღარ გვაქ — ამასობაში ჩვენში ბეური კაი ბიჭები არიან. მარა ფუხრობამ შეგვაწუხა. ვერ ვიშონეთ, აქ ვერაფერი ვქენით უფროოთო, სხოგან წავედით ფარის საშუარათ. ოჯახში ქალ-ბაღანაი შიმშილით მოგვეცდებოდა, ცხენს, ხარს, შინაურს მოგვპარავენ, არამც სხოგან ვიშონოთ.

ასეთი შეწუხებული ვართ, გეგევენები, ძიავ აგი ჩემი სიტყვა კარგათ გააკეთე და შენს გაზეთში იასწერე ჩემო ძიავ ბატონო.

ქობულეთელი სოფლის სამების მცხოვრები გულაი კაიკაციშვილი.“

გულისშემძვრელია გ. კაიკაციშვილის მოთქმა, ცდილობს, პირუთვნელად გააგები-ნოს ყველას თანამოძმეთა უსაშველო მდგომარეობა.

„ჩვენი ქობულეთის ამბავს ნუ მკითხავ, არც სათქმელია და ვერც ვიტყვი, ან რაფრათ გითხრა, საიდან დევიწყო? ზღაპარია ახლანდელი ჩვენი უბედურების ამბავი; ამის გამოთქმას, მგონია, ერთი კარგი მწერალიც ერთ კვირას კი მოუნდება.

აი, ძიავ, რავარც გამოვავნებ, ისეთი ვეტყვი და სხვაი შენ მიხვით.

ძველი კაცებიდან გამოგონია, რომ „თვით არ იყო ძმარიო და ჩილ ჩამივიდა წყა-

ლიო". იმის არ ზუსტად, ჩვენი საქმე თაობადგანაც მის დღეში კარგად არ ყოფილა და ახლა სულ მოგვიდებს ბოლოს, გავათავებს და მორჩენ, ყამიც რომ გავჩინოდა, მგონია, ამანედ მეთს რას გვაწყენდა ვითომ!

ჩვენში არც ვახსოვართ და არც იცის, ვინ ვართ, აქამდისინ გვეგონა: დღეს არა, ხვალ მაინც ველირსებოდით სამართალს; მარა ბოლოს ხელში არაფერი არ დაგვიჩა იმის მეთი, რომ ვინც უნდა, ის გაგვლტებს, ვისაც უნდა, ის შეგვკამს, ვისაც უნდა, ის გაგვყიდის, ვისაც უნდა, ის დაგვიჭირავს და ყოლიფერ სიავეს გვიწამს, სამართალს ვინ გვაღირსებს ჩვენ ფუნრებს (ღარიბებს). ვისაც ფარა არა აქვს, იმისათვის არც სამართალია, ფარა ჩვენში არ არის და არ იშოვება, იმისათვის ქე გვარჩობენ ყველას. სულ იტირვ თუ ვინდა, კაცი ჩვენი პატრონი არ არის.

ამისთანა ყოფაში ვართ, ღმერთმაც მოგვიძულა და კაცმაც. წრეულს მუშაობა ჩვენთვის არ არის. სახლი, კარი უნდა გავაცივოთ, ოჯახში ჭარები ბოქაულად გვადგია, ჩვენი ცოლ-შვილი ყოველდღე აფივლებულ-ატირებული გვყავს ისეთი, რომ მოთქმა მათი და ტირილი მონანია ქვას გულს ატირებს — თუმცა იტყვიან, რომ „თათარს და ურჩიას შეეწყალებოდა“, მაგრამ ეს კი შევიტყვეთ, რომ თათრებს ფარისათვის არა კაცად არ შეეწყალება თურმე და ურჩები ჩვენში არ არიან რომ შეგეწყალოთ...

ოჯახში ბერი-კაცების და ქალ-ბაღანის მეთი არავინ აღარ არის; ვისაც რომ მუშაობა შეეძლო, ყველა ძალით დაიჭირეს და წაიყვანეს, ჯოხი დაატყეს, ქეც ჯოხის ცემით მოკლეს. ზოგი მისამაო, ზოგი რედიფეო, ზოგი ოლქის თვიაო, ზოგი ფირალიო; ზოგი გაღასახადს არ იხდისო და ზოგი ტყეში გაიქცაო; — ამისთანა მიწეზებით მთელ ქობულეთში ქალ-ბაღანის მეთი კაცი შინ აღარ არის და შენ იფიქრე, ძიად ქალ-ბაღანის ტირილ-წლიბინს რა გული გაუძლებს!

ამას გარდა კიდევ მოზრუნდნენ და გამოგვიცხადეს, რომ ნიწამი მოგვეცითო, წილს (კურას) გიყრიოთ, ვისაც ბედი ამოუვაო, იმას ნიწამში წვეიყვანოთ და თუ წახვლო: არ უნდაო, ორმოცდაათი ოქრო (ლირა) მოიტანოსო და შინ გაუშვებოთ. ჩვენ ფუნრებს ორმოც-და-ათ ოქროს ვინ მოგვცემს; მარა მეორე ოინს ხმარობენ; ვინც ჩუმათი მისცემს, იმას დევთერში (სიაში) არ შეიყვანებენ (ხუთ ოქროს ნაკლები არ იქნება, შეძლებისა გვარად მეთი რაშიდნსაც შეიძლებს) და ვინაც ვერ მისცემს, იგი ნიწამში მიჰყავან, თუ ვინდ ერთიც რომ იყოს ოჯახში და გლახა ფუხარა. ათას სულამდის მეთს დევთერში შესწირენ და ბოლოს ორმოც ან ოცმოცდა-ათს საწყალს ფუხარას კურაში შეახვედრებენ და ნიწამში წაათრევენ.

ამას გარდა სოფლის ამწირლებიც მოვიდნენ, კაცებს და ქალებს სულებით სწერენ, სახლებს, კარებს, მიწას და ყოველიფერს გვიფასებენ. ვინ მოთვლის ჩვენს შეწუხებას, და უსამართლობას; რაც რომ ჩვენ დღეს გვადგია, ღმერთმა ნუ შეარჩინოს იმას, ვინც ჩვენ ასე შეგვაწუხა...

ახლა კიდევ ერთი ბელა და უბედურება აგვიტყდა ოჯახში: შინ ქალები აგვიტყდნენ, ოლქად ატყდნენ: „ჩვენ აქ უკაცოდ ვერ დავდგებითო! რა გავაძლებინებხო, გურიაში წვეალთო ჩვენს ნათესავებთანო, ზოგს ბიძა გვყავხო, ზოგს ძმადო, ზოგს ბიძაშვილები და სხვანი ბევრი ნათესავებიაო, იგინი მჭადს მაინც გვაჰმევენო, შიმშილით არ მოგვკვლენო! დავესიეთ მთელმა სოფელმა, ძლივს დავაწყნარეთ, პირობა მივეცით, რომ ჭერ გვაცალეთ და თუ ჩვენ ამ ორ-სამ თვეში აღარაფერი გვეშველება, ჩვენ დაჰირულებს აღიებს ბათომის ხაფიანადგან (სამტყვოიდგან) არ გამოუშვებენ-მეთქი და სამართალს ვერსად ვეღარ ვიშოვნით, მაშინ თქვენ იცით და ამის სიტყვებით ძლივს ქალები დავაწყნარეთ.

ერთი შვილი მყავს და იგი კურაში ჩამიგდეს. შევებეწე: მე ბერიკაცი ვარ. მუშაობა აღარ შემიძლია, შიმშილით ნუ მომკლავ-მეთქი. ვებეწეწე, ვებეწეწე, ხელზე, ფეხზე

ვკოცნე, ძიავ, და ბოლოს რავარც იყო ერთმა ბატონმა გადმომიფურჩულა ყურში, გიჟო წადი, ათი ოქრო შოიტანო, მე დავიხსნიო. ვაიმე, ბატონო! მე ათი ოქრო ახლა სად ვიშოვნო-მეთქი? წადიო, სადაც იყოს იშოვნო, თვარა ისეთ არ იქნებაო. ამ მეკუ-რავებს და მის მწერლებს თუ არ მივეცითო, ყველას კურანში დასწერენო და შენ იციო. მერე მოვედი შინ. ქალმა კინალამ მომკლა — თქვენ ქობულეთლები თუ კაცი იყოთო, სამართალსაც კი იშოვნიდითო: ჯობით თქვენ გაგლახესო, ყველა დაგიჭირესო, სამტყველოში დაგარჩვესო, შვილები წაგართვესო, ცოლ-შვილი აგითრესო და კიდევ ფარას გახთიებნენო! აბა გაითხარეთ სამარეო და თავი დაიწარხეთო, თუ ამის მეტი არაფერი გეშველებათო!

ვთქვი გულში: ღმერთო, რათ დღეს მომასწარი-მეთქი! დავჯდი და ვფიქრობდი: მე-რამე ქალმა პაწია საქმელი მაქამა და მითხრა: კაცო, შენ უბედუროვო, წადიო გური-შიო და ჩვენს ნათესავებს შეეხვეწეო და ფარას მოგიხერხებენო და შვილი დავიხსნათო.

მეორე დღეს მივედი ოშურგეთს და შევეხვეწე ჩემს ნათესავებს. ძიავ, ასეა ჩემი საქმე და ფარა მომიხერხეთ-მეთქი. ააშენოს ღმერთმა მათი ოჯახი, ღებრიალდენ საჩქა-როთ და მიშონეს ათი ოქრო...

ახლა, ძიავ, რაც გამოვავენი ჩენი შეწუხების ამბავი, შენდა მითხრობია დასულ ზოლად ჩენი ღაზისტანის სანჯახის შეწუხებას მე კი არა, კარგი მცოდნე ფრანგი ვერ წერს ერთ თვეს, ძიავ!“ („დროება“, № 92. 1876 წლის 29 აგვისტო).

როგორც ნამდვილ პატრიოტს, გულო კაიკაციშვილს ადარდებდა ის არეულობა და ჰოუფესრიგებლობა, რომლითაც ისარგებლეს ხალხისა და ქვეყნის მტრებმა, ხელი შეუ-წყვეს მუშაობას.

1878 წლის 13 აგვისტოს „დროება“ აქვეყნებს გულო კაიკაციშვილის წერილს:

„ძიავ ყარდაში ეფენდუმი მეგაზეთევ!

შეიძლება, რომ ეს მეორე ჩემი წერილი მიიღოთ და გაზეთაში ჩაწეროთ: ადრე რავარც სული გვიწუხს, ისე გვეჩქარება; იგება დიდი კაცი წავითხავს და ყურადღებას მაიქცევს!

ყარდაში ეფენდი! ჩენი ქობულეთის ხალხი შეწუხებული არის იმიზა, რომ ზოგიე-რთი მცხოვრები ახლა ეშვილობება თავის ქვეყანას და იმიზა, რომ ჩენს სიცოცხლეს არა აქ სახელი, ჩენი ხარი, ძროხა, ცხენი, საქმელი პური გაფუჭებულია და მაიქვან.

დერვიშ-ფაშამ გამოგვიცხადა, რომ რუსეთს დარჩაო ქობულეთი და ბათომიო, თქვენ წამოდიოთ ჩენი ხარჯითო. მიდის ზოგიერთი პირები.

წამსვლელები ურჩევენ დანარჩენს, წამოდიოთ; მაგრამ ზოგები ვერ მიდიან...

ოთხი კაცი ზუტუბნის კამანდირთან (პოლკოვნიკი) გაგზავნეს, რამოდენის საქმის მოსალაპარაკებლად და მან მისწერა მის უფროსს. ვნაწოთ — რა პასუხი გამოვა ამისი.

გარდა ჩივიან (ლაპარაკობენ): ქვეყანა, რომე გავვიგონია, რომ ასი წლის წინეთ ჩენი ბატონი თავდგირიძეს გარდა გურიელი იყო და საქართველოსი დიდი ფაშა გამო-გვიგზავნიდისო თავადს ლევან გურიელს და ძმასა მისსო გრიგოლი გურიელსო და ნუ-ჟეშნის გვეტუოდესო, რადგან ძველი ნაბატონევი არისო, ჩვენო დაუჭერებთ იმასო. ღმე-რთმა ქნას, უფროსათ გრიგოლი დავგნიშნოდესო.

ძიავ მეგაზეთევ! 156 ნუმერში მივიღიათ ჩემი თხოვნა და გაზეთაში გიგზავნიაო. დღობელი ვარ, ბატონო.

ესეც თქვენ შემისწორეთ, კარგი თქვენ დასძინეთ რაცხა და დამიბეჭდეთ.

გამოვდივარ ოსმალისი ხელიდან, ვნახოთ თქვენი მეზობლობა რავაია!“...

დიდი ილია მახვილ კალამსა და მაღალ ტრიბუნას იყენებდა იმისათვის, რომ გაც-
ნო მოქმეთათვის ახლადშემოერთებული აჭარის მდგომარეობა, მისი ტკივილი და საზ-
რუნავი. 1879 წლის № 2 „ივერიაში“ ილია აქვეყნებს „შინაურ მიმოხილვას“, სადაც
საქმაოდ ვრცლად ეხება აჭარის ამბებს. ერთი აუწერელი გაპარტახება, აწიოკება, ად-
მინისტრაციის უქანონო პარპაში გულისშემძვრელი სიმართლით არის აღწერილი —
„აბა, ქართველობავ, ახლა შენ იცი, როგორ დანახებ თავს შენს ახლად შემოერთე-
ბულს ძმებს! ეხლა შენ იცი, როგორ დაუმტკიცებ ქვეყანას მამა-პაპათ ანდერძს: ძმა
ძმისთვისა და შავ დღისთვისაო! ახლა გამოჩნდება, ეს ანდერძი შენთვის ცარიელი სიტ-
ყეა, თუ საესე საქმეა!..

ეხლა გამოჩნდება, შენ მარტო დღევანდელს დღეზედ ხარ მიბმული თუ ხვალისთვის-
საც სწყუხ და ჰფიქრობ!“.

ბევრი აღმოჩნდა ისეთი, ვინც გულით ფიქრობდა დაჩაგრულ მოქმეებზე.
აჭარას არასოდეს მოკლებია საქართველოს სხვადასხვა კუთხის შვილების ყურად-
ღება, დახმარება, ნუგეში. ისიც უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთი სრულიად არ იყო დაინ-
ტერესებული საქართველოს სხვადასხვა კუთხის განმტკიცებითა და გაძლიერებით, პირი-
ქით, აღვივებდა კიდეც ძმათა შუღლს, განხეთქილებას, გაუგებრობას, ეს იგრძნობა 1879
წლის 16 სექტემბრის კორესპონდენციაში („დროება“, № 191).

„ძიავ ბეგო მეგაზეთე! რამდენჯერ თქვენ პატივცემულ გაზეთში მოუხსენებიათ ცუდ
უბრალოდ საწყალი ქობულეთელების ლანძღვა. „მგელს მგლობა დაუგდეს და ტურამ
ქვეყანა დააქცია!“... რაც ცუდი საქმე მოხდება, საწყალ ქობულეთელებს აბრალებენ..
მადლობა ღმერთს, რომ ოკრუჟნის ნაჩაღნიკათ ბატონი გრიგოლ გურიელი გვყავს,
იგი რომ არ გვყავდეს, ქობულეთელებს ცხოვრება არ შეგვიძლია, თვალებს ამოგვეკო-
ტნიან...

ჩვენმა უჩასტკის ნაჩაღნიკმა ქობულეთელებს... იარაღის ზიდვა აუკრძალა
და უბილეთოთ სხვა-და-სხვა სოფლებში სიარული და შვიდ წელიწადს ზედაი ყველს
ფიცს ქვეშ გაარონია ამ მიზეზისათვის, რომ არც თავად ქნან ცუდაცობა და არც ვინ-
მე ავაჯი შეინახონ.

წრელს, ღვთის მადლით, ნამუშევარი და ხილიც კარგი გვაქს“.

საოცრად დიდია მრავალმხრივი გულო კაიკაციშვილის ინტერესთა სფერო. მას
აღულებს სწავლა-განათლების ამბავი, ახალგაზრდების საქმიანობის, ზნეობის საკითხები.
იგი მეგობრობდა პეტრე უმიკაშვილს, ეხმარებოდა ზაქარია ჭიჭინაძეს ქართული წიგნე-
ბის გაერეცელებაში.

როდესაც ანლადაგხსნილ ქართულ სკოლაზე წერდა, ზაქარია ჭიჭინაძე აღნიშნავდა:
„სხვათა მრავალთა შორის, რომელნიც მუდმივ მფარველობასა და თანაგრძნობას აღ-
მოუჩინენ სკოლას, დავასახელებ შემდეგთ. თვით იმათსავე თხოვნითა და დავალებით:
1) გულო-ალა კაკაც-ოღლი, 2) ხასან თხილ-ოღლი, 3) ალი თხი-ოღლი, 4) ზაბთი მოწყო-
ბილი, 5) ხუსეინ ეფენდი-ხარაზი, 6) დედილა-ნიჟარაძე, 7) სულეიმან მქავანაძე... კი-
დეე უფრო საინტერესო ინფორმაციას შეიცავს ზ. ჭიჭინაძის 1893 წლის 17 სექტემბ-
რის კორესპონდენცია („ივერია“, № 198).

„ქობულეთი. 1 სექტემბერი. დიდის სიამოვნებით უნდა ვაუწყოთ ქართველ საზო-
გადოებას შემდეგი სასიამოვნო ამბავი. ამ ზაფხულს ქობულეთის უფროსს თხოვნა მი-
ართვეს მევიდრ ქართულ მაჰმადიანთ საპატიო კაცებმა: გულო-ალა კაიკაციშვილმა და
დედილა-ნიჟარაძემ. და სთხოვეს, გვიშუამდგომლეთ მთავრობის წინაშე, რომ მისას
დახმარებით ქობულეთში ისეთი სკოლა დაგვიარსოს, რომელიც უფრო გამოსადეგი იქ-
ნება ჩვენთვის. ქობულეთის უფროსი ამ საქმეს დიდის თანაგრძნობით მიეგება და ზე-

მოსხენებული თხოვნა მალე გადასცა ბ-ნ ზაგაიანს, ბათუმის „ოკრუგის“ უფროსს. ბათუმიდან უფროსი საჩქაროდ ავიდა ქობულეთში და მთხოვნელთ მადლობა გადაუხადა კეთილის საქმის თაოსნობისათვის. მეორე დღესვე, უფროსის ბრძანებით, დაიბარეს მამასახლისები და მოთავე კაცნი ქობულეთისა.

დანიშნულს დღეს მოვიდნენ ყველა დაბარებულნი და გამოეცხადნენ უფროსს. უფროსმა აუწყა სკოლის გამართვის ამბავი და მადლობა გადაუხადა ამ საქმის დამწყებთ... ხალხი ორ ნაწილად გაიყო და საქმე მაინც სკოლის დაარსებით გადაწყდა. ბოლოს სკოლის დაარსების თანახმა გახდნენ თვით ისინიც, ვინც პირველად წინააღმდეგი იყვნენ ამ საქმისა. ამ საქმისათვის ბევრი შრომა და მეცადინეობა გასწიეს ზემოსხენებულმა ქართველ მაჰმადიანებმა გულო-ალა კაიკაციშვილმა და დედი-ალა ნიჟარაძემ. ხალხს ამათ ურჩიეს, ამათ ჩაავიწყეს სკოლის სიკეთე და ბევრი საგრძნობელი სიტყვა უთხრეს.

სალამოს მაინც ხალხი დაშოშმინდა და დაჰყვა ნებას თავისგაგებულ წარმომადგენლებს. უფრო იმითმ დაჰყვნენ ნებას, რომ პატივცემულმა გულო-ალა კაიკაციშვილმა ამ ჩინებული საქმისათვის საკმარისად დიდი ალაგი შესწირა, ღირებული 500 მანეთად, ეს ადგილი სძევს ქობულეთის მისაველში, ზღვის პირას, სადაც წინათ ცხოვრობდა ალი ფაშა თავდგირიძე. ამ ადგილის შეწირვა დიდის სიამოვნებით იქმნა ადგილობრივი მთავრობისაგან მიღებული. შეწირვის ამბავმა აქაური მაჰმადიანები ძლიერ გააკვირვა და ყველა გაოცებული იყო, რომ გ. კაიკაციშვილმა ამოდენა ადგილი შესწირა. ამ მაგალითმა დიდად წაახალისა სოფლის ხალხი. შემწირველმა ადგილი ჩააბარა მთავრობას, მთავრობამ მზრუნველნი ამოარჩევინა თვით ქართველ მაჰმადიანთა შორის, ადგილი გაზომილ იქნა და შემოსაზღვრული. შეწირულ ადგილის გვერდით დღეს მშენიერი ბაღს აკეთებენ და ხალხს ჰსურს, რომ მომავალი სკოლაც საბაღოსნო სკოლა იყოს“...

აქვე მოხსენიებულია ისიც, რომ ქობულეთის სკოლიდან გადავიდა ტფილისის I კლასიკურ გიმნაზიაში დედი-ალა ნიჟარაძის შვილი და ტფილისის კლასიკურ გიმნაზიაშივე სწავლობს შვილი „ადღეს პატივცემულ მაჰმადიანის გულო-ალა კაიკაციშვილისა“.

სამუშაო, ქართული გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ ოდესის უნივერსიტეტში სასწავლებლად წასული გულო კაიკაციშვილის ვაჟი გარდაიცვალა. მამის მწუხარება უზომო იყო. 1898 წლის 21 თებერვლის „ივერია“ იტყობინებოდა:

„დ. ჩურუქსუ. 3 იანვარს, დილის 8 საათზედ აქ მოასვენეს გვამი მიცვალებულის სტუდენტის ასლან კაიკაციშვილის, რომელიც ოდესის უნივერსიტეტში სწავლობდა. მიცვალებულს თან ჩამოჰყვა ორი სტუდენტი ლორთქიფანიძე და ამირეჯიბი, რომლებიც უნივერსიტეტის მთავრობის ნებართვისამებრ გამოჰყოლოდნენ, ჯერ ბათუმის ნავსადგურში მიეგება აუარებელი ხალხი მიცვალებულის კუბოს ზელში გვირგვინებით და აქ ხომ მთლად ჩურუქსუს საზოგადოების ხალხი გამოვიდა გარეთ და მწუხარებით იგლოვა ის, რომლისგანაც ყოველი მათგანი მცირედაც არის მძიმე ტვირთის შემსუბუქებას მოელოდა. დიდად მწუხარე იყო განსვენებულის მამა გულო-ალა კაიკაციშვილი. ამბობდა, მინდოდა დამემტკიცებინა აქაურ მაჰმადიანებისათვის, თუ რა არის სწავლა-განათლება, მაგრამ დახე ჩემს ბედსო. ბედნიერი ვიყავ და სხვებიც მინდოდა გამებედნიერებინა. სწორედ ეს იყო მოზეზი, რომ მხიარულის გულით ჩურუქსუში დასაარსებელ სასწავლებელს ათას ორას მან. ღირებული მამული შეგწირე. გამოვიწერე 80 ქართული წიგნი და დავარიგე ქართველ მაჰმადიანთა შორის, მაგრამ ეხლა ჩემმა მწუხარებამ ნეტა რაღაზედ-ღა უნდა მაფიქრებინოსო!“

მაინც უგულისთადეს მადლობას სწირავს იმათ, რომელნიც შველოდნენ შვილის აღზრდის საქმეში, სახელდობრ: თავ. კონსტანტინე მუნჩან ბატონს, ზაქარია ერისთავს,

ილია ჭავჭავაძეს, პროფესორის პეტრიაშვილის მეუღლეს და აგრეთვე იმათ, რომელთაც წერილით თუ სიტყვით სამძიმარი გამოუცხადეს“.

გულო კაიკაციშვილის შვილიშვილმა, მამაჩემის დედამ, დაწყებითი განათლება აკაცი წერეთლის სახელობის ქობულეთის № 1 სკოლაში მიიღო. ცნობილმა იურისტმა მ. ნიკურაძემ იგი შემდეგ ქუთაისში წაიყვანა, ოჯახში მიიწვია მუსიკისა და უცხო ენების მასწავლებლები. მ. ნიკურაძის ოჯახთან ახლოს იყო დავით კლდიაშვილის სახლობა. გულიკო კაიკაციშვილმა დაამთავრა ბათუმის პედსასწავლებელი და სწავლა განაგრძო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქიმიკ-ბიოლოგიის ფაკულტეტზე. წლების მანძილზე ემსახურებოდა აჭარაში ახალგაზრდობის სწავლა-განათლების საქმეს.

პაპის ანდერძის შესაფერისად სწავლობდნენ და შრომობდნენ გულო კაიკაციშვილის მემკვიდრენი.

* * *

1962 წლის 30 ოქტომბერს ქობულეთში გულო კაიკაციშვილის ოჯახში გიორგი ლეონიძეს ექსპრომტად უთქვამს:

„თუ აჭარა აღსდგა მკვდრებით,
თუ აჭარა ფიქრობს საღად,
ამის მიზეზთაგანია,
რომ აქ გვყავდა გულო-აღა.
აჲ კაცი! ვეფხვი კაცი,
თუმცა გული დაიღადა,
ჩვენ მის სახელს დღესაც ვხმარობთ
ქართველობის იარაღად!

ამბობენ, კაცს ორი სახელი აქვსო — ერთი ამქვეყნიური, მეორე — იმ ქვეყნად წასაღები.

გულო კაიკაციშვილმა ღირსეულად განვლო წუთისოფელი და სახელიც ნათელი გაიყოლია.

მას ჰქონდა მადლიანი ნიჭი იმისა, რომ სიცოცხლეში გაეკეთებინა ისეთი საქმენი, რაც სიკვდილის შემდეგაც მოწონებას დაიმსახურებდა, შთამომავლობას მადლობას ათქმევინებდა. მან უხვად დახარჯა ეს უნარი, წუთისოფლის ვალი არ გაჰყოლია...

რეპავ ლორთქიფანიძე,
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საინჟინრო-ეკონომიკური ფაკულტეტის V
კურსის სტუდენტი.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

ნაზი ხელაია

სამშობლოს სიყვარულით

იოსებ ნონეშვილის პოეტურ-გულისთქმა, საერთოდ, მეტად ნაზი და სათუთია, მაგრამ განსაკუთრებულ სიფაქიზესა და მგრძნობელობას მაშინ ავლენს, როცა პოეტის შემოქმედების თემა სამშობლო ხდება. სამშობლოს სიყვარული ყოველსმომცველია. იგია საფუძველი ყველა ჰუმანური გრძნობისა.

საქართველოს, მისი მშობელი ხალხისადმი თავდადება განსაკუთრებულ ძალასა და მიმზიდველობას ანიჭებს ი. ნონეშვილის შემოქმედებას.

ლექსი „არის ასეთი ქვეყანა“ პოეტის შემოქმედების ერთ-ერთი უმშვენიერესი ნიმუშია. მასში პოეტი მაღალმხატვრულად წარმოგვისახავს უდიდეს სიყვარულს საქართველოსადმი, მომხიბვლელი მხატვრული სანებები პარმონიულადაა შერწყმული, პოეტის სულიდან ბუნებრივად მოედინება და სრულყოფილ ფორმასღებულობს. ლექსის მუსიკალობა, მოხდენილი, ბუნებრივი ასონანსები და ალიტერაციები ეფექტურს ღდის მას.

ვაზის ძირში დარწეული ავანი,
სალამურის საამური კვენესა,
გმირობის და უკვდავების ზღაპარი,
ხალხში თქმული რუსთაველის ლექსად.
მამა-პაპის წმინდა სისხლით ნაბანი,
მშის სხივებით ანთებული მარად,
უფსკრულებში ჩანჩქერების ჩაფანი,
მთებზე თოვლი, ბუღბუღები — ბარად.
ზოგან ირმების ჯოგია,
ზოგან არწივნი ქრიან,
არის ასეთი ქვეყანა,
მას საქართველო ჰქვია.

შენიშნავთ სურათს, რომელსაც ასე ხატონად გვიხატავს პოეტი, კიდევ უფრო შთამბეჭდავს ხდის განსხვავებული რიტმით წარმოთქმული რეფრენი.

საქართველოს ულამაზესი ბუნება კიდევ უფრო სრულქმნილი ხდება ამალღებული ზნეობის აღამიანებით, რომელთაც იციან ძმობის, მეგობრობის, სამშობლოსა და სიყვარულის ფასი. პოეტი მხოლოდ და მხოლოდ ქვეყნისა და ხალხის დღეგრძელობაზე ოცნებობს. მას უყვარს და სწამს როგორც საქართველოს წარსული, ისე მისი აწმყო და მომავალი. მისი სიყვარული რომანტიკულ განცდებში ვერ თავსდება. იგი მშობელი ქვეყნის მხარდამხარ მიჰყვება მისი წინსვლისა და მშენებლობის გზას. მისთვის აწმყო, ნამყო და მყოფადი იზოლირებულად როდი არსებობენ. სამივე ეს დრო ხალხის ცხოვრების სარკეა და, მამასადამე, სამივე მნიშვნელოვანია, სამივე სისხლხორცეულია. წა-

რსულში პოეტი დღევანდლობის ფესვებს ხედავს, ხოლო მომავალში — დღევანდლობის ნაყოფს.

ი. ნონეშვილის პოეტურ მუზას ფესვმაგარ მუზად წარმოუსახავს მთელი საქართველო, რომელმაც მედგრად გაუძლო ქარიშხალს, ახლა კი, ბრძოლისა და შრომისა გამო-ბრძმედილი, ნათელი მომავლისაკენ ისწრაფვის.

პოეტს აღფრთოვანებას ჰგვრის ის, რომ ათას ბრძოლაგადანახადი საქართველო კვლავ ამაყად დგას ფეხზე, მთელ ქვეყანაში განახლებისა და იმედის სული ტრიალებს. მტერმა მიუხედავად მრავალი ცდისა, ვერ იავარყო საქართველოს მიწა-წყალი:

ბევრჯერ გაუძელ ფაშა სიავს,
დეღემას ავბედიოს, ღვართჟავს მოხეთქილს,
ისევ სამოთხის ბაღად შრიალებს
შენი ქართლი და შენი კახეთი.

ლექსში „გვიყვარდეს საქართველო“ ი. ნონეშვილის კალამი მკითხველს სამშობლო-სათვის თავდადებულ შრომას მოუწოდებს, მასში ქვეყნის დიდი სიყვარულის გრძნობას ნერგავს:

ლექსში „დედაო საქართველო“, პოეტი მაღალმხატვრულად წარმოსახავს ჩვენი ქვეყნის უმშვენიერეს ბუნებას. ავტორი პოეტური გამოსახვის მაღალი ხელოვნებით მკითხველს თვალწინ უშლის ლამაზ სურათებს და მასთან ერთად წარმოთქვამს:

დედაო საქართველოვ,
ახლო და ძველო,
შენი წინსვლა იყოს,
შენი სადღეგრძელო!

პოეტს უფერულად მიაჩნია სამშობლოს მოწყვეტილი ადამიანის სიცოცხლე. ლექსში „თურქეთის ქართველებთან“ იგი ღრმად წვდება მშობელ მიწას დანატრებულ ადამიანთა სევდას, მათ დუმოლში უზომო ტანჯვა ისახება: „დადუმებულხართ ტბეთის ზარი-ვით, დაღონებულხართ, როგორც შატბერი“. — ასეთი მეტაფორული შედარებებით მიმართავს პოეტი თავისი ლექსის გმირებს და სურს შეუმსუბუქოს მათ ხვედრი. პოეტი მაღალმხატვრული სტრიქონებით წარმოგვიდგენს თანამემამულეთა ცხოვრებას და მოუწოდებს:

მაშ, გვწამდეს ჩვენი ღმერთი საერთო,
დედა-სამშობლო — ღმერთი უცვლელი...
მის სამსხვერპლოზე ცეცხლად დავენთოთ
და დავიფრფლოთ მისთვის გულწრფელად.

პოეტსა და თურქეთის მიწაზე მცხოვრებ ქართველთა შორის სულიერი მეგობრობის უზილავი სიმები გაიბა. ლექსში მათი საერთო ტკივილი გადმოიღვარა — იქაურთა თვალებში საუკუნეთა წინ დაკარგულ სამშობლოს სიყვარულსა და თაყვანისცემას კითხულობს.

სამშობლოს ტკბილი ხმა, მისი „ივანანა“ თუ „დედაენა“ სხვაგან არსად იპოვება. მათ ტოლფასსა და სამაგიეროდ ვერაფერ ვერაფერს შეგვათავაზებს, ამიტომ უნდა გავუფრთხილდეთ სამშობლოსა და დედაენას. პოეტს კარგად ესმის დედაენის დანიშნულება ერის წინაშე. დედაენისადმი მიძღვნილი ლექსი მშვენიერად გამოხატავს პატრიოტულ განწყობას და სულისკეთებას, მკითხველს დიდი სიყვარულის გრძნობას უნერგავს. საერთოდ, როგორც ე. მაღრაძე მიუთითებს, ი. ნონეშვილი თავისი „ღვთაებრივი საქართველოს“ გულდამწვარი მიგნური იყო, შეჭოფივინებდა ყოველივე ქართულს: „კურთხეულია ჰანგი ქართული, მტერსაც რომ მახელს ჩააგებინენ“. მისმა ლექსებმა „ბევრ-

ჯერ აღაგზნო და გადარია სისხლი ჩვენი, ბევრი მისი სტრიქონი ღვინოსავით მოგვეცდებოდა და დაუბზანგივართ. მის გულს სწამდა „ღმერთი სიყვარულისა“, იგი ცოცხლობდა გრემისა და გელათის ღელვით და მათი მზით იწვოდა“, იგი ჰეშმარიტად ეროვნული პოეტი იყო. საქართველოს უდიდესი სიყვარულის გრძნობითაა გამთბარი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხის სადიდებლად შექმნილი ლექსები.

ი. ნონეშვილის შემოქმედებაში ცოცხლდება მშობლიური ქვეყნის ყველა მხარის. ქალაქისა თუ სოფლის სახეები, მაგრამ განსაკუთრებული სიყვარულით იძვრება თბილისისადმი მიძღვნილი სტრიქონები. თბილისი საქართველოს არამარტო დედაქალაქი, არამედ მისი ბედის მოზიარეც ყოფილა მარადჟამს. ბევრჯერ მტერს სისხლისფრად შეუღებავს მტკვარი, უღელწია თბილისის ციხე-ბქენი, მიწის პირთაა გაუსწორებია მისი სიდიადე, მაგრამ ყვლავ წამომართულა საქართველოს დედა და გმირი ქალაქი. ი. ნონეშვილი სიყვარულით გადმოგვეცხა თბილისის წარსულს, მის ისტორიას. მის აწმყოს და მომავალს ამ ქალაქისადმი მიძღვნილ მეტად წაინტერესო ლექსების ციკლში წარმოსახავს.

ციკლი „თბილისი“ („შემოდგომა თბილისში“, „თბილისი საქართველოს გული“... „დავას თბილისი“, „ბევრი რამ ახსოვს თბილისის მიწას“, „შთამომავლობა დარჩა მაჩაბელს“, „საიათნოვა“... „ყვავილებზე დაფრინავენ“, „წყნეთის ღამე“, „რას ამბობს მტკვარი“... „მიყვარს თბილისი“, „დასაფიცარი“, „და, ყველგან ყოველ ნაბიჯზე“, „ლენინის რაიონის მუშებთან“, „მთისის დროშა სამგორის ველზე“, „თბილისის მშენებლებს“) მეტად სინტერესოდ, შთაბეჭდილად წარმოგვისახავს საქართველოს წარსულს, თანამედროვე შრომით პათოსს. პოეტის მახვილი თვალი ნათლად ჰკრეტს მომავალსაც, იგი თავისი ლირიკული განცდების გადმოცემას თბილისის ლამაზი პეიზაჟის ასახვით იწყებს:

შემოდგომას სულ პირველად
რუსთაველზე გაიგებ,
ქარი ფოთლებს, ქადრის ფოთლებს
გაშლის, ფეხქვეშ გაგვივებს.
მოვარდება კახეთიდან,
ვით ფეხმარდი მოამბე,
ღვინისა და ხილის სურნელს
თბილისშიაც მოაფენს.

(„შემოდგომა თბილისში“)

თბილისის ლამაზი ლანდშაფტის ფონზე პოეტი ასახავს საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსულ მშრომელთა საინტერესო სახეებს. პოეტის ემოციური განცდა პარმონიულად გადადის მკითხველში და ეუფლება მას. იმავე ლექსში იგი რამდენიმე სხარტი სიტყვით ხატავს ხასიათს:

იმერელი ცდილობს შენს გულს.
ტაბილად დაეპატრონოს:
— ნუ იყიდი, მარტო გემო
ნახე, ჩემო ბატონო!

ხასიათის ზუსტი მონახაზი, ინტიმურობით გამთბარი ღიმილი ლექსის საერთო ატმოსფეროთი გამოწვეულ ადრაცებას მართალს, ნამდვილსა და ბუნებრივს ხდის.

პოეტის თვალი სიყვარულით აღევნება მტკვრის მდინარებას, საუკუნეთა მიღმა ჩანისლულ ისტორიასა და მომავლის მაჯისცემას ისმენს მისი ხმაურიდან. თბილისის წარსულითა და აწმყოთი აღფრთოვანებული პოეტი დედაქალაქს გულთბილ სტრიქონებს უძღვნის. გმირობის, ძმობის, მეგობრობის ნათელი სურათები ცოცხლდება პოეტის მიერ ასახულ თბილისურ ცხოვრებაში. მშენებლობის ლაღი ტემპი, ნიადაგ ხარაჩოებში მოქ-

ცეული ქალაქის ქუჩები ხვალინდელი დღის ძღვეამოსილებაზე მეტყველებს. ი. ნონეშვილის ლექსების ციკლი არა მარტო თბილის ქალაქის ხოტბა-სადიდებელია, იგი ჩვენი ხალხისა და მისი შრომითი მიღწევების მხატვრული ამეტყველებაა.

განახლებული ქალაქის სილამაზით მოხიბლული პოეტის სტრიქონები სადა, უშუალო და თბილია. მიუხედავად რომანტიული განწყობილებისა, რაც ნონეშვილის თითქმის ყველა ლექსს მატებს კეთილშოვნებას, თანამედროვე ეპოქის მძლავრი მაჯისცემა და ინდუსტრიული საუკუნის მძაფრი რიტმი ჰარმონიულად ერწყმის მის პოეტურ მსოფლმხედველობასა და ლექსს სრულყოფილ ფორმასა და შინაარსს აძლევს.

მშობლიური მიწა-წყლისადმი სიყვარულს მეტად საინტერესოდ წარმოგვისაჩვენს ლექსები „ალაზნის არხთან“, „კახეთი“, „აი, კახეთი“, „ბათუმი“, „შემოდგომას გინახულა“ და სხვ. კახეთის ლაქვარდ სივრცეში, მის მაღლიან მიწაზე აღზრდილ და დაფრთხილებულ პოეტს, რა თქმა უნდა, რომ განსაკუთრებული გრძნობით ეყვარებოდა ეს მზარე, მაგრამ არახალკები სიყვარულითა და ოსტატობით ძერწავს ბათუმის პეიზაჟს:

შავი ზღვის დედოფალს

გეძახით,

შავი ზღვა წინ გიღევს

სარკედ,

პალმები და

მაგნოლიები...

ამდენი თოლია ერთად,

დღე და ღამ, ეთი გუული

ძლიერი,

შენი ნავსადგური

ფეთქავს.

(„ბათუმი... ბათუმი... ბათუმი“).

სამშობლოს, მშობელი ხალხის სიყვარულში ჩაიფრებოდა ი. ნონეშვილის გული. მაგრამ რაოდენ თავმდაბალი, რაოდენ მეტის მომთხოვნი იყო იგი საკუთარი თავისადმი:

ვაითუ კარგად

ვერა ვთქვი,

რისი თქმაც კარგად მსურდა,

ჩემი გრემი და გელათი

ნუ გამიგებენ ცუდად.

მე მათი დეღვით ვღელავდი,

მეც დრო მარწევდა ძლიერ,

მეც მუჟავდა ჩემი ბელადი.

მეც მწუხრს და წარღვნას ვძლიერ...

და თუ სულ ისე ვერა ვთქვი,

ისე, როგორც

გულს სურდა,

ჩემი გრემი და გელათი

ნუ გამიგებენ ცუდად...

ამ ლექსით ი. ნონეშვილმა ერთხელ კიდევ დაგვანახვა, თუ რა დიდი ფასი აქვს შემოქმედისათვის სამშობლოს, ხალხს, მათთან სულიერ კავშირს.. მართლაც, რომ საუცხოოდ წარმოთქვა პოეტმა მშობელი ქვეყნის სადიდებელი.

ტარიელ ჭილაძე

საბჭოთა ხელისუფლების პირველი დღეები საქართველოში

მეწივეთა სამწიფი მმართველობის პერიოდში საქართველოში ფართოდ ვაგხ-
სნათ კარები ევროპულ იმპერიალიზტებს. ისინი მონაცვლებით „იცავდნენ“ ქვეყნის
„დამოუკიდებლობას“. სინამდვილეში კარგადაა ცნობილი, რა „დამცველებად“ და „ვე-
თილ სტუმრებად“ მოეგლინენ საქართველოს. ეს განსაკუთრებით რელიეფურად წარ-
მოჩინდა მეწივეთა ხელისუფლების აგონიის დროს, როდესაც უცხოელთა მისიები
სტუმრებისათვის შეუფერებელი პანიკით ემზადებოდნენ გასაქცევად.

ჩვენ ყველა დარწმუნებული ვიყავით, წერს ფრანგი კონსული, რომ საქართვე-
ლოს მეწივეთა მთავრობის მდგომარეობა უიმედო იყო. ახლა აქ მყოფი ყველა
უცხოელი მხოლოდ იმაზე ფიქრობს, თუ როგორ უშველოს თავს, მართლაც, 10 მარტს,
საფრანგეთის უმაღლესი კომისარია თავისი ამალით და მთელი სამხედრო მისია სახაზო
გემ „ერნსტ რენანზე“ გადავიდნენ.¹

უცხოელები, ჩანს, იმდენად იყვნენ შეშინებულნი, რომ ახალი ხელისუფლების
გამარჯვების მოლოდინში საიდუმლოდ გარბოდნენ ბათუმიდან. „საერთო დაბნეულობის
ვითარებაში ჩვენი დიპლომატიური და სამხედრო მისიების ჩასხდომა „ერნსტ რენანში“
მოხდა ბათუმის საზოგადოებრიობის შეუმჩნევლად.“² — აღნიშნავდა ფრანგი კომისარია.

საინტერესოა ფრანგი კონსულის აღიარება, რომ ბათუმში ინახებოდა სტრა-
ტეგიული საქონელი, რომლის დატოვებაც ახალი ხელისუფლებისათვის საფრანგეთს
არ სურდა. მიუხედავად იმ პანიკისა, რაც გაქცევის ახლდა თან, მათ მაინც მოიკალეს
ამ საქონლისათვის და „მისი დიდი ნაწილი გადატვირთეს გემზე.“³

ფრანგებთან ერთად ბათუმიდან ევაკუაციისათვის ემზადებოდნენ სხვა ქვეყნე-
ბის (ინგლისი, აშშ და სხვა) წარმომადგენლებიც, რადგანაც აქ დარჩენას, მათი აზრით,
მეწივეთა ხელისუფლების არავითარი სარგებლობის მოტანა აღარ შეეძლო.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ მთავრობის მთელი
საქმიანობა, კომუნისტური პარტიის ყველა ღონისძიება მიმართული იყო ძირითა-
დი მიზნისაკენ — ქვეყნის დანგრეული, გაჩანაგებული მეურნეობის აღდგენისა და მისი
შემდგომი სოციალისტური გზით განვითარებისაკენ, მშრომელი მასების მატერიალური
მდგომარეობის გაუმჯობესებისაკენ. ყველა ამ პრობლემის წარმატებით გადაჭრასათ-
ვის კომუნისტურ პარტიას და საბჭოთა მთავრობას ესაჭიროებოდა მხარდაჭერა და
სრული სიმშვიდე ქვეყანაში. ამას კი ხელს უშლიდნენ ანტისაბჭოთა კონტრრევოლუ-
ციური ძალები.

საბჭოთა ხელისუფლებამ გამოიჩინა დიდი ჰუმანურობა და ამინისტრირებულად გა-

მოაცხადა ყველა ანტისაბჭოთა პარტია. სამწუხაროდ, მათ არ დააფასეს ეს დიდი აქტი, უარყვეს შეთავაზებული თანამშრომლობის პოლიტიკა და დაადგინეს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლის გზას.

მენშევიკური მთავრობის დამხობისა და ემიგრაციაში წასვლის შემდეგ მეზმევიკების პარტია საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ, საბრძოლველად ახალ გზებს, საშუალებებს და თანამოაზრეებს ეძებდა. ასევე იმეცოდნა ყველა დიდი და პატარა პარტია თუ ორგანიზაცია, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლების პირველი დღეებიდანვე ცდილობდნენ ჯერ ერთმანეთთან დაკავშირებას ერთიანი ბლოკის შექმნის მიზნით, შემდეგ კი უცხოეთის იმპერიალისტებთან კონტაქტის დამყარებას ახალგაზრდა საბჭოთა რესპუბლიკის წინააღმდეგ საბრძოლველად.

გამცემელმა მენშევიკთა ლიდერებმა სასაზღვრავრეთელ პრესაში ხმაური ატეხეს. ისინი შეეცადნენ თავიანთი კრახი, რაც შედეგი იყო მათივე სამწლიანი უუნარო მმართველობისა, გარეშე ძალებისათვის დაებრალეზინათ. მენშევიკების დასაცავად საქმეში ჩაერია მეორე ინტერნაციონალი. ამ მიზნით 1921 წლის ზაფხულში ინტერნაციონალის აღმასრულებელმა კომიტეტმა, მათი თხოვნის პასუხად, დაადგინა სპეციალური კომისიის შექმნა. მას უნდა ჩაეტარებინა რეფერენდუმი იმის გასარკვევად, თუ მმართველობის რომელი ფორმა სურდა ქართველ ხალხს. საბჭოთა მთავრობამ მაშინვე ამხელა ეს უბადრუკი ცდა. იმავე წლის 10 აგვისტოს საქართველოს რევკომმა და საქართველოს კ (ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა ევროპის მუშებსა და გლეხებს მიმართეს მოწოდებით, რომელშიც ჩამოაყალიბეს ინტერნაციონალის აღმასკომის შემოსხენებული გადაწყვეტილების ნამდვილი არსი.

1921 წლის 18 აპრილს, ვ. ი. ლენინი ს. ორჯონიძეს წერდა: „სასაზღვრავრეთ ეწევიან გააფთრებულ ავიტაციას საქართველოს გასაბჭოებასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით მარტოვი, წერეთელი და სხვ. საჭიროა, საქართველოს რევკომმა დაიწყო სერიოზული კონტრაგიტაცია და აღნიშნოს: პირველი, რსფსრ-მშვიდობისმოყვარული პოლიტიკა. მეორე, აქტიური და საინიციატივო როლი ქართველ მუშათა, გლეხთა და არმიელთა მასებისა, რომლებმაც დაამხეს საქართველოს ბურჟუაზიული მთავრობა.“

ბურჟუაზიულ პრესაში ატეხილი განგაში მიზნად ისახავდა მსოფლიოსათვის შეექმნათ ილუზია, თითქოს საქართველოში არნახული ტერორი მძვინვარებდა, თითქოს იჩაგრებოდა ქართველი ხალხი. ამ ცილისმწამებლური პროვოკაციული ინფორმაციებით ფქრობდნენ ისინი ქვეყანაში დაგეგმილი მომავალი ინტერვენციის გამართლებას.

უცხოეთის გაზეთებში გამოქვეყნებული ამ ცილისმწამებლური ინფორმაციის პასუხად საბჭოთა მთავრობის შესაბამისი ახსნა-განმარტება მ. ლიტვინოვის ხელის მოწერით გაეგზავნა ლონდონში რუსეთის სფს რესპუბლიკის სრულუფლებიან წარმომადგენელს, რომელმაც იგი გამოაქვეყნა ერთ-ერთ პრესკონფერენციაზე.⁵

მკითხველს სრულყოფილი შთაბეჭდილება რომ შეექმნას, მოეიტანთ ამ დოკუმენტის შინაარსი: „ჟორდანიაზ გამოსვლა და სრული სიცრუის მტკიცება მიზნად ისახავს დაფაროს ის დაშლა, რომელიც ახლა ხდება ქართველ მენშევიკთა რიგებში. საქართველოს მოსახლეობა უკანასკნელ პერიოდში ბანდიტებისა და სისხლის სამართლის დამნაშავეთა მხრიდან ძლიერი ტერორის, ძარცვისა და ძალადობის საშიშროების ქვეშ იყო. ჩატარებულია მენშევიკების საილუმლო სამხედრო ორგანიზაციის წევრებისა და მათი მეთაურის ქარციადის დაპატიმრებები. დოკუმენტურად დადასტურებულია ქართველი მენშევიკების კავშირი ზემოსხენებულ ბანდიტებთან. მენშევიკების ამ საზიზარო მოქმედებამ აიძულა მენშევიკური პარტიის უზუცესი წევრი ენევის უნივერსიტეტის ყოფილი პრეზიდენტი თევზაია და პარტიის მეორე ცნობილი

წვერი ბენდელიანი გაეცეთებინათ განცხადება პრესაში მენშევიკური პარტიიდან გამოსვლის შესახებ და ემხილებინათ მენშევიკების კავშირი ამ ბანდიტებთან. შურისძიების მიზნით მენშევიკებმა თავდასხმა მოაწყვეს ბენდელიანზე და მას შვიდი ჭრილობა მიაყენეს. ამ თავდასხმის შემდეგ პრესაში გამოვიდა ორ ქართველი მენშევიკი და სასტიკად გააკრიტიკეს პარტიის მეთაურები, დამეს მათი კავშირი ბანდიტებთან და დამნაშავე პირებთან. ამ დღეებში მსგავსი განცხადებით გამოვიდა კიდევ 115 მენშევიკი. მენშევიკების სამხედრო იატაკქვეშა ორგანიზაციები საქართველოში მთლიანად ლიკვიდირებულია. ამ ფაქტების დამალვას ვერ შეძლებს ყორღანია.“⁶

ბუჩუქუზიულ პრესაში დიდი ხმაური იყო საქართველოში სასულიერო წრეების დენა-დაპატიმრების გამოც. ამასთან დაკავშირებით 1922 წლის მაისში ს. ორჯონიკიძემ მიიღო რუსეთის სფსრ საგარეო საქმეთა სახალხო კომისრის გ. ვ. ჩიჩერინის დეპეშა, რომელშიც მოტანილი იყო ლონდონის გაზეთების „მორნინგ პოსტში“ და „ტაიმსში“ გამოქვეყნებული ცნობები საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ამბროსისა და მასთან ერთად 80 მღვდლის დაპატიმრების შესახებ. რა თქმა უნდა, არც ეს ცნობები შეესაბამებოდა სინამდვილეს, მართლაც საბჭოთა დელეგაციამ კონფერენციაზე კატეგორიულად უარყო საბჭოთა ქვეყნის საქმეებში ევროპელთა უზენაესი ჩარევის ცდები.

1921 წლის 9 მარტს საქართველოს საბჭოთა მთავრობამ რადიოთი მიმართა ევროპის ამერიკისა და აზიის ქვეყნების მთავრობებს, ოფიციალურად გააცნო თავისი საგარეო პოლიტიკური პრინციპები და აღნიშნა, რომ მზალა ყველასთან დაამყაროს ურთიერთგელსაყრელი კავშირი, მით უმეტეს, რომ ძმური ურთიერთობა უკვე აქვს ყველა საბჭოთა რესპუბლიკასთან.

ამ განცხადებას სასურველი შედეგები მოჰყვა. იმავე წლის 23 მარტს საქართველოს რევკომის თავმჯდომარე ფ. მახარაძე გ. ი. ლენინს წერდა, რომ გერმანიამ უკვე დანიშნა თავისი წარმომადგენელი საბჭოთა საქართველოს მთავრობასთან — რაუზი. მოსალოდნელია ასეთივე ოფიციალური წარმომადგენლების ჩამოსვლა იტალიიდან და ამერიკის შეერთებული შტატებიდან.

საბჭოთა საქართველოს მთავრობა აცნობებდა უცხოეთის ქვეყნებს, რომ იგი ღებულობდა მენშევიკური მთავრობის მიერ ხელმოწერილი ეკონომიკური ხასიათის ყველა ხელშეკრულებას და შეთანხმებას, მაგრამ იტოვებდა უფლებას გადაესინჯა ისინი მთლიანად, ან ნაწილობრივ, მისი ინტერესებიდან გამომდინარე.

საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ანტისაბჭოთა, კონტრრევოლუციური ძალების წინააღმდეგ მიღებული სრულიად სამართლიანი და საფუძვლიანი ღონისძიებები არ მოსწონდათ უცხოეთში მყოფ მენშევიკებს, რამდენადაც ამას საბოლოოდ საქმე მიჰყავდა მენშევიკების ანტისაბჭოთა ძირგამომთხრელი მოქმედების სრული ლიკვიდაციისაკენ.

ამასთან დაკავშირებით, პარიზში მყოფი „მთავრობის“ სახელით კ. ჩხენკელმა თხოვა ინგლისის ლეიბორისტულ პარტიას დაეცვა ქართველი მენშევიკები.⁷ ეს ნაბიჯები არ მოიწონა ინგლისის ეროვნულმა კომიტეტმა „ხელები შორს საბჭოთა რუსეთისაგან“. კომიტეტის მდივანი გ. პ. კოუტსი ლეიბორისტული პარტიის ხელმძღვანელობისადმი მიწერილ ბარათში აღნიშნავდა: „ყორღანია და მისი მეგობრები ცუდად გრძნობენ თავს ბრიტანეთის ლეიბორისტულ პარტიასა და საბჭოთა მთავრობას შორის მეგობრული ურთიერთობის გაძლიერების გამო და ცდილობენ ლეიბორისტული პარტიის კონფერენციის წინ გააკეთონ რამე ამ მეგობრობის განმტკიცების შესაფერხებლად“. ⁸ კ. ჩხენკელის მისიას არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ აქტიურ მოქმედებას ეწეოდნენ უცხოეთის სახელმწიფოების წარმომადგენლებიც — საკონსულოებისა და მისიების

თანამშრომლები. 1921 წლის აპრილისათვის ქვეყანაში, ძირითადად თბილისში აკრედიტებული იყო უცხოეთის ქვეყნების 20-მდე წარმომადგენლობა და საკონსულო.

საბჭოთა მთავრობას მათთვის ხელი არ შეუშლია, არც ქვეყნის დატოვება მოუთხოვია. პირიქით, ოფიციალურადაც განაცხადა, თუ ისურვებდნენ საბჭოთა ხელისუფლებასთან კეთილსინდისიერ თანამშრომლობას. მათ მუშაობის ყოველგვარი პირობები ექნებოდათ. სამწუხაროდ, ასე არ მოხდა, რადგან მათი აბსოლუტური უმრავლესობა სამჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მტრული მოქმედების გზას დაადგა. სხვათა შორის, ამის შესახებ გაფრთხილებას ადრევე იძლეოდა გაზ. „კომუნისტი“. 1921 წლის 10 მარტს იგი წერდა: „საქართველოში, თბილისში, ინსპექცობდა რუსეთის წინააღმდეგ მიმართული ინგლის-საფრანგეთის რეაქციულ-აგრესიულ ზრახვათა ძაფები. საქართველოში სოციალისტური გადატრიალება მეხივით დაატყდა ევროპის იმპერიალიზმს. ამიტომაც გასაკვირი არ იქნება, თუ ამ გადატრიალებით საგრძნობლად დაზიანებული და დაზარალებული ანტანტა — ყოველივე ზომებს მიმართავს, ყოველივე ინტრიგა-პროვოკაციის მოაწყობს, რათა წაგებული საქმე რამდენიმედ მაინც გამოასწოროს“. და მართლაც, საკონსულოების და მისიების თანამშრომლები „აგროვებდნენ სამხედრო ეკონომიკური და პოლიტიკური ხასიათის მასალებს და აგზავნიდნენ უცხოეთში“. ამრიგად, თბილისში არსებული საკონსულოები და მისიები „უცხოეთის აგენტურის ბუდე ხდებოდნენ. საჭირო იყო, მათ მიმართ განსაკუთრებულა ზომების მიღება“.9 ასეც მოხდა. აგენტთა დიდი უმრავლესობა ამხილეს და გააძევეს ქვეყნიდან, ხოლო მისიების და საკონსულოების დიდი ნაწილი დახურეს.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ საქართველოში დარჩა ბევრი ქვეყნის საეაპრო ფირმები. აუცილებელი იყო მათი საქმიანობის გარკვევა და დაზუსტება. ამიტომ 1923 წლის თებერვალში როგორც საქართველოში, ისე მთელ ამიერკავკასიაში, ჩატარდა უცხოეთის ფირმების რეგისტრაცია, შემუშავდა ახალ ვითარებაში მათი მუშაობის საერთო დებულება, რამაც მოაგვარა ამ ფირმებსა და საბჭოთა ხელისუფლებას შორის ურთიერთობა-თანამშრომლობა.

საბჭოთა საქართველოსადმი უცხოეთის ქვეყნების დამოკიდებულებაზე საინტერესო მასალა მოცემულია რუსეთში საბჭოთა საქართველოს წარმომადგენლის კ. მოდებაძის ბარათში, რომელიც მან 1921 წლის 22 ივნისს მოსწერა საქართველოს საგარეო საქმეთა კომისარ ალ. სვანაძეს.¹⁰ მართალია, იგი პირადი წერილია, მაგრამ აშკარად საზოგადოებრივი ხასიათი აქვს. კ. მოდებაძე აღნიშნავს, რომ დასავლეთის „ის წრეები, რომელნიც არიან დღეს ამ აღმოსავლეთის ბატონ-პატრონი (ინგლისის, საფრანგეთისა და იტალიის. ოსმალეთს არაჲინ არაფერს. არ კითხავს, თითქოს არც არსებობდეს) ძალიან იწონებენ საქართველოს პოლიტიკას. ისე მოსწონთ შენი პოლიტიკა, რომ ხანდახან მე ცოდვილი, დავფიქრდები ხოლმე, ვაი თუ ალიოშა ვერ არის კარგი სოციალისტი-თქო ხომ გახსოვს ბებელის სიტყვები: „ჩემი მტრები როდესაც ჩემს პოზიციას იწონებენ, მე დავფიქრდები და ჩემს მოქმედებას კრიტიკას გავეუქებებ ხოლმეო“.

კ. მოდებაძე შემდეგ აღნიშნავს: „იტალია და იხგლის... ჩვენ აღარავითარ გამოსაჩენ წინააღმდეგობას არ გვაწევნ. ჭერ-ჭერობით ძალიან შეურიგებელია საფრანგეთი, რომელსაც არ უნდა გაიგონოს სიტყვა „საბჭოთა რესპუბლიკა“. ამ სიტყვას ვერ ინელებენ. და მაინც, საფრანგეთის უმაღლესი კომისარის პოზიცია საქართველოსადმი ისეთია, რომ მას უნდა კავშირი ჩვენთან. როგორც გავიგე, ჩემი გაცნობაც უნდა. ამ ნიადაგზე რამდენიმე რანდევე მქონდა იმ პირებთან, რომლებიც მასთან დაახლოებული არიან... ასე, რომ შორიდან ვეარზიყებით ერთმანეთს ჭერ-ჭერობით, ენაოთ აწო, საქმე ისეა, რომ სულ მოკლე დროში დაინიშნება უთუოდ თბილისში არაოფიციალური წარმომადგენელი საფრანგეთისა და ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს. საზოგადოდ საფრანგეთ-

თან დაახლოების ნიადაგზე ძალიან ფაციფუტობს მაღამ ოდეტკიონი, რომელიც მოდის შენთან თბილისში და უთუოდ ბევრ რამეებს გეტყვის. მითუმეტეს, რომ მას ლაპარაკი უყვარს. ეს ქალბატონი დიდად შრომობს და ხლადფრთხობს ჩვენს შესახებ... ის მოგე-ყვება შენ რამდენიმე შეხვედრაზე, რომელიც მე მქონდა. საერთოდ ამ შეხვედრების შემდეგ უნდა გითხრა, რომ საფრანგეთთან ჩვენ დავახლოვდებით სულ ჩქარა. ეს თუ მოხდა, მე რე ევროპაში მოწინააღმდეგე (აქტიური, რა თქმა უნდა) არავინ გვეყოლება".

მაშასადამე, როდესაც საბჭოთა სახელმწიფოს მოღვაწენი ევროპასთან კავშირის დამყარებაზე და სხვა ათასგვარი მოუგვარებელი პრობლემის გადაჭრაზე ფიქრობდნენ, რეაქციული ძალები კვლავ თავიანთი ანტისაბჭოური გეგმების განხორციელებისათვის იბრძოდნენ. ამის მიუხედავად, მათ გეგმებს აღსრულება არ ეწეოთ. საბჭოთა ხელ-სუფლების განმტკიცება რუსეთსა და სხვა რესპუბლიკებში, საერთაშორისო პროლეტა-რიატის მტკიცე მხარდაჭერა და ა. შ. უზრუნველყოფდნენ კეთილსასურველ საგარეო ფაქტორის საქართველოში სოციალისტური წყობილების წარმატებით მშენებლობა-გან-მტკიცებისა და მისი შემდგომი ტრიუმფალური წვლილისათვის.

შენიშვნები

1. საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს არქივი, ტ. 65, ფ. 122.
2. იქვე, ფ. 123.
3. იქვე, ფ. 125
4. ვ. ი. ლენინი, თხ. ტ. 33, გვ. 205
5. საქ. სსრ ორცსა, ფონდი 600, ანაწ. 2, საქ. 3, ფ. 393.
6. იქვე, საქ. 2, ფ. 394
7. ი. კაპარავა, საბჭოთა საქართველო სახალხო მეურნეობის აღდგენის პერიოდში (1921-1925), თბ., 1958, გვ. 294.
8. იქვე, გვ. 295.
9. საქ. სსრ ორცსა, ფონდი 600, ანაწ. 2, საქ. 2, ფ. 33-34.
10. იქვე, საქ. 3, ფ. 143-145.

იოსებ გაპირიშვილი

ისლამი და ქალი

ამ წერილში გვინდა მკითხველს გავაცნოთ სხვადასხვა წყაროები-დან ამოკრეფილი ცნობები, რომლებიც ოსმალეთში ქალის, მათ შო-რის ქართველების ბედუკუდმართობაზე მოგვითხრობენ.

ქალი, განსაკუთრებით არათურქი, უუფლებო და დამცირებული ფე-როგორც ოსმალეთში, ასევე მის მიერ დაპყრობილ მხარეებში. რუსი ისტო-რიკოსი ალექსანდრე ფრენკელი, რომელიც 1879 წელს ეწვია ახლადგან-

თავისუფლებულ აჭარას, თავის წიგნში „ნარკვევები ჩურუქსუსა (ქობულეთი) და ბათუმზე“ მიუთითებს, რომ თურქებს ზოგიერთ სოფლებში, კერძოდ, კაპნისთავში გოვონები საერთოდ არ აღერიცხათ, რადგან მათ ადამიანებად არ თვლიდნენ.

ჩვენი თანამემამულე ქალები ოსმალეთსა თუ ახლო აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში ისტორიული ავბედითობისა და თავიანთი სილამაზის გამო ხვდებოდნენ ხოლმე. ქართველ ქალთა მოხდენილობა და მიმზიდველობა კი ოდითგანვე იყო ცნობილი, რაც არაერთმა მოგზაურმა მწერალმა და მეცნიერმა საგანგებოდ შენიშნა.

ქართველი, კერძოდ, აჭარის ქალების სილამაზითა და ყოფაცქევით მოიხიბლნენ ისტორიკოსი ივანე კანეცკი, უფრო ადრე, სახელდობრ, 1672 წელს — ფრანგი მოგზაური ჟან შარდენი, რომელიც წერს: „მშვენიერი ელფერი აქვს ხალხს, მათ შორის ბევრი ძალიან ლამაზი სახის ქალი ვნახე“. ისინი გამოირჩეოდნენ სიკეკლუცით, ტანადობითა და მიმზიდველობით. იშვიათად, თუ სხვა ქალებმა ასე მოგაწონოთ თავიო. საყურადღებოა ჩვენი კუთხის კარგი მცოდნის დიმიტრი ბაქრაძის ცნობებიც. ისიც მიუთითებს, რომ კინტრიშის ხეობის სოფლებში მოსახლეობის აღწერისას ოსმალებს ქალები არ მიუთვლიათ, აქაურები სილამაზით მთელს თურქეთის იმპერიაში გამოირჩევიან, ამიტომაც ხშირად ჰარამხანებში მიჰყავდათ. ამ ამბავზე აჭარის დიდმა გულშემატკივარმა სერგეი მესხმაც თქვა 1875 წელს. ხალხმა უჩილა ფიქრი ფაშას, რომელიც „იტაცებს ლამაზ ჩვენებს და სტამბოლის ჰარემში გზავნის“. აჭარელთა მღელვარების ერთ-ერთი მიზეზთაგანი ქალების მოტაცება სტამბოლის ჰარამხანებისათვის იყო, — წერდა ს. მესხი გაზეთ „დროებაში“.

საინტერესოა ზაქარია ჭიჭინაძის ცნობაც. „ოსმალეთში ძველთაგანვე ყიდლნენ ხშირად კაი ფასად აჭარელთა შვილებს“.

აღმოსავლეთში მოხვედრილი ქართველი ქალების აუტანელ ხვედრს კონკრეტული მაგალითებით ნათელყოფს მელექ-ხანუმი, — ოსმალეთსა და არაბეთში მომხდარი არაერთი მოვლენის მოწმე და უშუალო მონაწილე მისი მოგონება „30 წელი თურქეთის ჰარამხანებში“. 1872 წელს ერთდროულად გამოვიდა ლონდონში, ბერლინსა და ნიუ-იორკში, ხოლო ორი წლის შემდეგ — პეტერბურგში. ამ წიგნში მეტწილად აღწერილია მმართველი წრეებისა და სასამართლო მოხელეების აღვირაზსნილობა, გლეხების აუტანელი მღვომარეობა, აგრეთვე ქალების უფლებების შეზღუდვა. მისი ცნობით, წარჩინებულთა მეუღლეებს, ხელზე მოსამსახურეებსა და ჰარამხანის მობინადრეთა შორის მრავლად იყვნენ ჩერქეზი და ქართველი ქალები. ისინი იქ ვაჭრებს ჩაყავდათ ან დაქირავებულ აგენტებს.

ქართველ ქალებს თვით სტამბოლის ცენტრში, თოფხანეს კვარტალში,

და, რაც მთავარია, დღისით-მზისით ყიდდნენ. მშობლიურ ოჯახებს, სამშობლოს მოწყვეტილები ჯვუფებად გამოჰყავდათ მოედანზე როგორც პირუტყვი. მათ ჯერ კიდევ ეროვნული ტანსაცმელი ეცვათ, ოღონდ შემოფლეთილი. ვაი-გოდებას ბოლო არ უჩანდა, ხანდახან თუ მშობლიურ ენაზე გადაელაპარაკებოდნენ, რათა ოდნავ მაინც ენუგეშებინათ ერთმანეთი.

მიტაცებული თუ შესყიდული გოგონებისა და ქალწულების ფასი მათი წლოვანების, სილამაზის, უნარისა და ნიჭის მიხედვით განისაზღვრებოდა, ათასი ფრანკიდან ოცი ათასამდე აღწევდა. ნიჭიერთაგან მუსიკოს-შემსრულებლები, მოცეკვავეები და მომღერლები გამოჰყავდათ, ლამაზმანებს წარჩინებული მოხელეების, მეტწილად ხანდაზმული ქვრივებისათვის არჩევდნენ. ნაწილიც ხელზე მოსამსახურედ აჰყავდათ. ამავე მელექ ხანუმისა და სხვათა ცნობით, მათ არავითარ შემთხვევაში არ აზიარებდნენ სერიოზულ განათლებას. მთავარი იყო თურქული ენის შესწავლა, იქური ადათ-წესებისა და ლაქია-მოსამსახურისათვის დაწესებული ჩვევების დაუფლება, იმათი სურვილისა და მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, ვის ხელშიც იყო ძალა-უფლება ან ფული...

მეტწილად თორმეტი-ცამეტი წლისას ჰყიდდნენ, ზოგჯერ კი 6-7 წლის ასაკში, მცირეწლოვანებს იძენდნენ აგრეთვე გადაყიდვის მიზნით.

მელექ-ხანუმის აზრით, კავკასიელები თურქებს იმიტომ მოჰყავდათ ცოლად, რომ თავისიანებიდან მათ იქ არავინ გამოექმდავებოდა, მამასადა-მე, როგორც მოისურვებდნენ, ისე მოექცეოდნენ. მაგრამ მთავარი მაინც ის იყო, რომ კავკასიელები, კერძოდ, ქართველები, ლამაზები იყვნენ. ამას თვით მელექიც გვიდასტურებს.

1843 წელს მისი მეუღლე მეჰმედ ფაშა იერუსალიმის გუბერნატორად დაინიშნა. ამის გამო წარჩინებულთა მეუღლეებმა მელექ-ხანუმთან იწყეს თაყმოყრა. მათ შორის იყვნენ ტანწერწეხა მავრიტანელები, ამაყი არაბები, აგრეთვე „ქართველი და ჩერქეზი ქალები სახის სწორი და სასიამოვნო მოყვანილობით“.

ქართველი ქალები რომ მოწონებით სარგებლობდნენ, ამას მოწმობს ასეთი ფაქტიც. მელექის ქმარი დაწინაურებასთან დაკავშირებით აიასოფიას ტაძრის ახლოს, ესე იგი დიდებული უბანში დაახალეს. როგორც ვთქვით, ოჯახში მოსვლა იწყეს წარჩინებულ მოხელეთა მეუღლეებმა. მელექი მათ თავის ნამდვილ ვინაობას უმაღლავდა და ეუბნებოდა „მე ქართველი ვარო“. ჩვენი აზრით ეს ქართველთა საერთო აღიარებამ განაპირობა.

ქალის უუფლებობას მელექ-ხანუმი სხვადასხვა მაგალითით ცხადყოფს. უცხოელი ჯერ მოახლედ აჰყავდათ, შემდეგ იმის შიშით, რომ იგი ქმარს ახალ მეუღლედ ან ხასად არ ექცია, ხელახლა ყიდდნენ ან გარიჟი-

ბით ცოლად ატანდნენ პირველ შემხვედრსაც კი. ზოგჯერ საკმარისი იყო ოსმალთა ვინმე მოსწონებოდა და ჟინის მოსაკლავად არაფერს დაიშურებდა. ეჭვიანობა ხშირად საზარელ ტრაგედიას იწვევდა. საკმარისი იყო ოდნავი გაუგებრობა, დაბეზლება, რათა ქალი ხმლით აეკუსათ. ასე მოექცა ეგვიპტის ფაშა მამუდი ჩერქეზ მეუღლეს, რომელიც მართლაც უყვარდა. მიზეზი მხოლოდ ის იყო, რომ ქალმა ახლოს არ გაიკარა ერთი მოხელე, რომელმაც სამაგიეროს გადახდის მიზნით ხალათი მაშინ დააგდო ქალის კართან, როდესაც მამუდი-ფაშა მოდიოდა. მას არც კი უცდია რაიმეს გაგება, ისე აკუსა უმწეო ქალი.

ოსმალები ხშირად ქორწინდებოდნენ უცხო ეროვნების ქალიშვილებზე, მაგრამ მათგან ვინმე რომ ქრისტიანს გაჰყოლოდა ცოლად, ტომარაში ჩასვამდნენ და ბოსფორში აგდებდნენ.

მრავალცოლიანობა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ახალმოყვანილი ცოლი ძველს ყოველთვის დევნიდა, ავიწროებდა. უნათესავო, ღარიბი და უშვილო უფრო იჩივრებოდა. ქალებს სცემდნენ სპილოს ტყავის მათრახით, უფრო უარესი იყო ე. წ. „ყურბაჩების“ ხელში ჩაგარდნა.

იმავითად ირთავდნენ ცოლად განსწავლულ, მოაზროვნე ქალებს. ნაკლებად აღზრდილი, მონა-მორჩილი, უენო უფრო ფასობდა, რადგან მათ ბატონკაცურად ეპყრობოდნენ, არავითარ ანგარიშს არ უწევდნენ და არასოდეს არაფერს ეკითხებოდნენ. ქალს, საერთოდ, ეკრძალებოდა აზრის გამოთქმა, სურვილის გამოხატვა, რაიმესადმი ინტერესის გამოჩენა და სხვა. აი ასე უუფლებო იყო ქალი ოსმალეთში და მისგან მოტაცებულ აჭარაშიც.

საკმარისი იყო ორ მოწმესთან ქმარს სამჯერ ეთქვა, არ მსურს მაგის ცოლობაო და განქორწინება კანონის ძალას იღებდა, წერს პოლონელი პუბლიცისტი ქრისტიან პოზნანსკა. მისივე ცნობით, ქალიშვილი ორჯერ ნაკლებ წილს იღებდა მამის ქონებიდან, ვიდრე ვაჟი, განქორწინებისას კი ქალს მხოლოდ ერთი მეთექვსმეტედი ნაწილი ერგებოდა. პოზნანსკას წიგნში „ძველი და ახალი თურქეთი“ ხაზგასმულია ისიც, რომ მამაკაცები საყავეებსა და აზარტულ თამაშებში, ლოთობასა და გარყვნილებაში ატარებდნენ დროს, შვილებში გოგონებს არ მითვლიდნენ, არც კი ულოცავდნენ ერთმანეთს ქალიშვილის შექმნას.

ქალის მდგომარეობას აღმოსავლეთის ქვეყნებში კიდევ უფრო აუარესებდა ცრურწმენა და ისლამური რელიგია. ფანატიზმით შეპყრობილი მამაკაცი თავის აზრდილსაც ეჭვიანობდა. მისი მეუღლე არავის არ უნდა დაენახა. ასეთ შემთხვევაში ყურანის მიხედვით უფლება ჰქონდა აკეცროდა მას.

მოგზაურები და ისტორიკოსები იმ გარემოებასაც უსვამენ ხაზს, რომ

ოსმალებს ზრდიდნენ ერთი შეგნებით: ისინი რჩეულნი არიან, ხოლო სხვები სულმდაბლნი, ბინძური და უნამუსო გიაურებიო. ქედმაღლურად, ავღებით ეპყრობოდნენ, ეჯავებოდათ მათი წეს-ჩვეულებანი, ჩაცმულობა, ენა. აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე ევროპული ქულის დახურვა ხომ ზოჯა-მოლებმა მუსულმანობიდან განდგომად გამოაცხადეს.

რევოლუციამდელი აჭარელი ქალის დაბეჩავებული მდგომარეობის წარმოსადგენად საკმარისია მოვიგონოთ ცნობილი საზოგადო მოღვაწისა და პუბლიცისტის ჰაიდარ აბაშიძის წერილი, რომელიც 1914 წლის ორ მარტს გამოქვეყნდა „ბათუმის გაზეთში“.

„რამდენადღაც დავფიქრდები აჭარელ ქალებზე და წარმოვიდგენ მათ უნუგეშო მდგომარეობას, იმდენად გული მიღელავს და სული მიშფოთავს, ვხედავ მათ არარაობას და ცრემლი მომდის. ესენი მოწყვეტილნი არიან ცხოვრებასა და თვით მზის სინათლესაც.

მათ აკრძალული აქვთ ყველაფერი, ქუჩაში სიარულიც, დილიდან საღამომდე უნდა ჩაიკეტონ ოთხ კედელშუა, გასათხოვარმა ქალებმა უნდა უცადონ პირუტყვივით გაყიდვას. საქმროდ ურჩევენ ისეთ კაცს, რომელიც ქალიშვილს ერთხელაც არ უნახავს“.

ყოველივე ამის შემდეგ ადვილი წარმოსადგენია ის დიდი სიხარული, რაც ჰაიდარ აბაშიძემ განიცადა მაშინ, როდესაც ნევრესტან შაშიკაშვილმა აჭარელ ქალებს შორის პირველმა დაიცვა დისერტაცია მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად.

კომუნისტურმა პარტიამ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მართლაც რომ ტიტანური შრომა გასწიეს, რათა ქალი სრულუფლებიანა გაეხდათ, ცხოვრების ფართო სარბიელზე გამოეყვანათ.

ტრანსკაპკასიური..

კავკასიონის საუღელტეხილო რკინიგზის გაყვანის იდეას თითქმის 130 წლის ისტორია აქვს. ყირიმის ომში ცარიზმის დამარცხებამ, ე. ი. ლენინის შეფასებით, გამოაშქარავა ფეოდალური რუსეთის ჩამორჩენილობა, საზოგადოებრივი წყობისა და სახელმწიფო სამმართველო აპარატის მოუქნელობა, „ცხადყო ბატონყმური რუსეთის სიღამპლე და უძლურება“. ომმა დღის წესრიგში დააყენა სოციალური გარდაქმნების აუცილებლობა. მაგრამ იმდროინდელ ფეოდალურ რუსეთს არ შეეძლო ასეთი გრანდიოზული შენებლობის წამოწყება. საქმეს ართულებდა ისიც, რომ ჩრდილო კავკასიაში 1875 წლამდე არ არსებობდა რკინიგზა და ცენტრალური რუსეთი ამ მხარეს მხოლოდ საჰააზო ტრანსპორტით უკავშირდებოდა. ამიტომ, რკინიგზის მაგივრად, 1861 წელს ინჟინერ ი. სტატუოვსკის პროექტით და უშუალო ხელმძღვანელობით, ღარიალის ხეობის გავლით,

გაიყენეს საქართველოს რუსეთთან დამაკავშირებელი გზატკეცილი, რომელსაც თავისი პირვანდელი მნიშვნელობის გამო დღემდე შემორჩა „საქართველოს სამხედრო გზის“ სახელწოდება.

თბილისის რუსეთთან რკინიგზით დაკავშირების იდეა პეტერბურგში ცოცხლობდა შემდგომ წლებშიც. 1858 წელს პოლონელმა ინჟინერმა გ. ლიუბანსკიმ, რუსეთის სამხედრო გზათა სამინისტროს დავლებით, შეადგინა საქართველოს რუსეთთან და პოლონეთთან რკინიგზით დაკავშირების გრანდიოზული პროექტი. ვარშავიდან რკინიგზა მოსკოვის და კავკასიის ქედზე გვირაბის გავლით თბილისამდე უნდა გაეყვანათ.

XIX საუკუნის 60-იან წლებში პეტერბურგში ინჟინერ-ნოვატორების ინიციატივით შეიქმნა რუსეთის ტექნიკური საზოგადოება, რომლის ძირითადი მიზანი რუსეთში ტექნიკური სიახლეების დანერგვა იყო. სულ მალე, 1868 წლის 1 ივლისს, თბილისში, ცნობილი ქართველი მეცნიერისა და ინჟინრის მიხეილ ჯარსევანიშვილის ინიციატივით გაიხსნა ამ საზოგადოების ფილიალი, სადაც 1869-1872 წლებში მისივე ხელმძღვანელობით ინჟინრებმა გ. ზენტკოვსკიმ, ბ. სტატკოვსკიმ, ნ. კოლბინმა, გენერალ-ინჟინერმა ვ. ხოდკომ შეადგინეს და რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების რეკომენდაციით იმპერიის გზათა სამინისტროს წარუდგინეს ვლადიკავკაზ-თბილისის რკინიგზის კიდევ ერთი პროექტი, რომელიც აგრეთვე განუხორციელებელი დარჩა.

ინჟინერმა ზ. სტატკოვსკიმ საფუძვლიანად შეისწავლა და გამოიკვლია ვლადიკავკაზიდან თბილისამდე რკინიგზის გაყვანის სავარაუდო ტრასა და ადგილმდებარეობა, რის საფუძველზე კიდევ ერთხელ შეადგინა და საზოგადოებას წარუდგინა რკინიგზის ხაზის ახალი პროექტი, გზის სიგრძე უნდა ყოფილიყო 197 კმ. ხოლო კავკასიის ქედის ძირში გამავალი გვირაბისა — 22 კმ. ზ. სტატკოვსკის ამ გამოკვლევის საფუძველზე რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების კავკასიის განყოფილებაში მ. გარსევანიშვილისა და ზ. სტატკოვსკის ხელმძღვანელობით, აკადემიკოს ა. აბახისა და ინჟინრების: გ. დორტენშენის, ი. მაქსიმოვის, ვ. იოგელის მონაწილეობით შედგა ვლადიკავკაზ-თბილისის რკინიგზის მშენებლობის კიდევ ერთი დამატებითი პროექტი, რომელიც იმპერიის გზათა სამინისტრომ ამჯერადაც არ მიიღო. საოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ სამინისტრო რკინიგზის გაყვანას მოითხოვდა უგვირაბოდ, რაც კავკასიონის პირობებში შეუძლებელი და არარეალური იყო.

ტექნიკური საზოგადოების კავკასიის განყოფილება განაგრძობდა ყველაზე ობტიმალური და იაფი ვარიანტის ძიებას. ამ მიზნით ზ. სტატკოვსკიმ 1875-1877 წლებში კიდევ ერთხელ მოაწყო ექსპედიცია და გამოიკვლია ახალი ტრასა.

XIX საუკუნის 70-იან წლებში აღმოსავლეთის საკითხის გამწვავებამ და რუსეთ-თურქეთის მორიგმა ომმა დღის წესრიგში კიდევ ერთხელ მთელი ძალით დააყენა ტრანსკავკასიის რკინიგზის მშენებლობის აუცილებლობა. მითუმეტეს ზამთარში, როდესაც უხვთოვლიანობის გამო რამოდენიმე თვით იკეტებოდა საქართველოს სამხედრო გზა. ომის პერიოდში საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების ფილიალმა კიდევ ერთხელ ამოიღო სცადა დაეინტერესებინა იმპერიის გზათა სამინისტრო და სამხედრო კარი ტრანსკავკასიური რკინიგზის მშენებლობით. 1886 წელს კავკასიის მესანგრეთა პოლკის მეთაურმა, ინჟინერ-პოლკოვნიკმა ი. კრასნიცკიმ თავისი ინიციატივით შეადგინა და კავკასიის სამხედრო უწყებაში წარადგინა პროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა თბილისის რკინიგზით დაკავშირებას ვლადიკავკაზთან 2400 მეტრ სიმაღლეზე დაგებული 485 კმ. ტრასით და 4 კმ. გვირაბით...

კიდევ ერთი პროექტი მიეცა დავიწყებას.

კაპიტალისტური ურთიერთობის სწრაფმა განვითარებამ რუსეთში მოითხოვა გასაღების ბაზრებისა და ნედლეულის წყაროების დაპყრობა. ამ საკითხთან იყო დაკავშირ-

რებული იმპერიის გზათა სამინისტროს ინიციატივა ერღველ კიდეც საფუძვლიანად გამოეცვლიათ და შეესწავლათ საქართველოს რკინიგზით დაკავშირების ყველაზე იადი და ოპტიმალური გზა. რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების წევრმა ინჟინერმა პ. რიზ-დევსკიმ მოაწყო ექსპედიცია და შეისწავლა როგორც სამხრეთ, ასევე ჩრდილოეთ კავკასიონის რეგიონები და 1892 წელს გზათა სამინისტროში წარადგინა ახალი პროექტი, რომლის მიხედვით რკინიგზა უნდა დაეგოთ თბილისიდან მცხეთისკენ არაგვის ხეობის, ფასანაურისა და ხევსურეთში სოფელ არხოტის გავლით, საიდანაც კავკასიონის ქედის ძირში უნდა გაეყვანათ გვირაბი და მდინარე თერგის ხეობით დაკავშირებოდნენ ვლადიკავკასს. სამინისტრომ უარყო ეს პროექტიც იმ მოტივით, რომ 30-კილომეტრიანი გვირაბის გაყვანა ღირდალ ხარჯებს მოითხოვდა.

იმპერიის გზათა სამინისტრო მომდევნო წლებშიც განაგრძობდა კვლევას ახალი ოპტიმალური პროექტის შესადგენად. 1895 წელს სამინისტროში პირველად დაისვა საკითხი ელექტროფიკირებული რკინიგზის გაყვანის თაობაზე. ამჯერად შეიქმნა სამი ვარიანტი. აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთი მათგანის შედგენას ხელმძღვანელობდა ქალაქ ფოთის იმდროინდელი თავი, ცნობილი ქართველი პუბლიცისტი, რევოლუციონერ-დემოკრატი და საზოგადო მოღვაწე ნიკო ნიკოლაძე, რომელიც მანამდე სათავეში ედგა თბილისის წყალსადენის, ფოთის ნავსადგურისა და გროზნო-ფოთის ნავთსადენის პროექტების შედგენასა და განხორციელებას... რუსეთის საიმპერატორო კარის ბიუროკრატიულმა აპარატმა, როგორც მანამდე, ახლაც ვერ გაართვა თავი ამ პროექტების განხორციელებას.

1896 წელს რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების კავკასიის განყოფილების ინჟინერმა ი. რუნდნიცკიმ შეადგინა კიდეც ერთი პროექტი, რომელსაც განხორციელება ასევე არ ეწერა.

1900-1901 წლებში ცნობილმა გერმანელმა ინჟინერმა და მეწარმემ ოტო ოსენმა საიმპერიო გზათა სამინისტროს სთხოვა გორი-დარჯ-კოხის რკინიგზის მშენებლობის კონცესია, რაც სამინისტროს შეფასებით ხელსაყრელი იყო. აღსანიშნავია, რომ 40 წლის მანძილზე ეს პირველი შემთხვევა იყო, როცა უცხოელი კონცესიონერი თაობდა მშენებლობას. გაურკვეველი მიზეზით მას უარი ეთქვა.

1904-1906 წლებში გზათა სამინისტროში იზილავდნენ ინჟინერ ვ. კურცელის კიდეც ერთ ახალ პროექტს. პირველ პერიოდში მან თბილისში დიდი ინტერესი გამოიწვია. ის ვარაუდობდა ხევსურეთში არხოტის ხეობით, კიდეგანის ქედის ძირში 23 კმ. გვირაბის გაყვანით ჩრდილო კავკასიაში გადასვლას და თბილისის ვლადიკავკასთან დაკავშირებას. მაგრამ ეს პროექტი და 1906 წელს შედგენილი ინჟინერ ა. კურჩენკოს კიდეც ერთი პროექტი (ჯვრის გადასასვლელით თბილისიდან ვლადიკავკასამდე გაეყვანათ ელექტრო-ტრამვაი) უარყოფილი იქნა.

1911-1914 წლებში ინჟინრებმა ვ. ვრუცელმა და ე. კამბოჯიომ კიდეც ერთხელ სცადეს ბედი და წარმოადგინეს იმდროინათვის გაბედული პროექტი, რომელიც გულ-სხმობდა სადგურ ავჯალიდან არხოტის მიმართულებით რკინიგზის დაგებას და 23-კილომეტრი სიგრძის გვირაბით ჩრდილო კავკასიაში გასვლას ორი მიმართულებით — სადგურ სტეპოვკაიაში და ვლადიკავკასში. რკინიგზის სიგრძე პროექტით შეადგენდა 190 კილომეტრს, აქ პირველად დაისვა საკითხი ელექტრომავალის გამოყენების შესახებ, რისთვისაც ხელსაყრელ ადგილზე უნდა აეგოთ ჰიდროელექტროსადგური. პროექტის ავტორების გაანგარიშებით, ელექტროენერგიის გამოყენება გაცილებით ხელსაყრელი იყო და ხუთი წლის მანძილზე ელექტროფიკირებული გზის ექსპლოატაცია დაფარავდა გადებულ ხარჯებს. მაგრამ ეს პროექტიც მალე მიეცა დავიწყებას.

პირველმა მსოფლიო ომმა, რომელმაც ამერიკავკასიისა და ახალი აღმოსავლეთის

რეგიონებიც მოიცავს, კიდევ უფრო მწვავედ დააყენა თბილის-ვლადიკავკასის რკინაგზის მშენებლობის საკითხი. გზათა სამინისტროს დავლებით ინჟინერმა ა. კურჩინსკიმ შეადგინა მორიგი ახალი პროექტი, რომლის მიხედვით, თბილისსა და ვლადიკავკას შორის კავკასიის უღელტეხილზე, ქვეანათის გადასასვლელით, უნდა დაეგმოთ ელექტროფიკირებული ფართო მაგისტრალური რკინიგზა. ამავე პერიოდში ინჟინერმა ს. ავდე-ევმა შეადგინა მეორე პროექტი, რომელიც გულისხმობდა კავკასიის მთავარი ქედის ძირში 30—50 კილომეტრის სიგრძის გვირაბის გაყენას და თბილისის რკინიგზით ვლადიკავკასთან დაკავშირებას. გზათა სამინისტრომ ეს პროექტებიც უარყო სიძვირის მოტივით.

ამით დამთავრდა რევოლუციამდელი პერიოდის ცდები — რუსეთი საქართველოსთან დაკავშირებინათ რკინიგზით.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ, როცა ახალგაზრდა საბჭოთა რუსეთში ბობოქრობდა კონტრარევოლუცია, სამოქალაქო ომი და უცხო სახელმწიფოთა ინტერვენცია, შეწყდა ყოველგვარი ცდა რუსეთ-საქართველოს დამაკავშირებელი რკინიგზის მშენებლობისა, მხოლოდ 1923 წელს ეს საკითხი ისევ დაისვა, ამჯერად თბილისში. ამიერკავკასიის ფედერაციული საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის მთავრობამ საჭიროდ სცნო ტრანსკავკასიური ელექტროფიკირებული რკინიგზის გაყენა თბილისსა და ვლადიკავკას შორის, ვინაიდან ის „სასურველია ეკონომიკური თვალსაზრისით როგორც ამიერ, ასევე იმიერ კავკასიისა და რუსეთისთვისაც“, მაგრამ უსახსრობის გამო, (პირველ რიგში საჭირო იყო დანერგული სახალხო მეურნეობის აღდგენა) ტრანსკავკასიური რკინიგზის გაყენა ხელსაყრელი ღრისათვის გადაიდო. და აი, ეს ხელსაყრელი დროც დადგა!

გაზეთი „კომუნისტი“ 1984 წლის მარტში გვატყობინებდა: „სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს სხდომაზე განიხილეს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს წინადადება კავკასიონის საუღელტეხილო რკინიგზის მშენებლობის დაპროექტების დაწყების შესახებ. მშენებლები კავკასიონის მთაგრეხილში ფოლადის ლიანდაგს გაიყვანენ... შეთავაზებული ვარიანტებიდან დამტკიცდა არხოტის მიმართულება. ზაქსის სადგურიდან არაგვის ხეობით გზა გაივლის მისი შენაკადის ფშავის არაგვის გასწვრივ არხოტის უღელტეხილისაკენ 2400 მეტრამდე სიმაღლეზე. აქ გაიყვანენ რკინიგზის მშენებლობის ისტორიაში უდიდეს 23-კილომეტრიან გვირაბს. კავკასიონის კოდეგის გავლის შემდეგ ფოლადის მაგისტრალი უკან მოიტოვებს ბობოქარ მდინარე ასას კანიონს და მიაღწევს ასაქცევ დალაქოვოს ორჯონიკიძის მახლობლად. მეორე შვიდკილომეტრიანი გვირაბის საშუალებით გზა გადალახავს ტრასის მთაგრეხილს“.

ამგვარად, სულ მალე აღსრულდება ოცნება, რომელსაც საფუძველი 130 წლის წინათ ჩაეყარა. ამიერკავკასიის რესპუბლიკები, კერძოდ, თბილისი, თითქმის ათასი კილომეტრით დაუახლოვდება ჩვენი დიდი სამშობლოს გულს მოსკოვს, რაც ხელს შეუწყობს ქვეყნის სახალხო მეურნეობისა და ეკონომიკის სწრაფ განვითარებას.

თანამედროვეობის ამ გრანდიოზული მშენებლობის პროექტზე მომუშავე სპეციალისტების ვალა მადლიერებით მოიხსენიონ და პატივი მიაგონ იმ ენთუზიასტებს და სპეციალისტ-ინჟინერებს, რომლებმაც შორეულ თუ ახლო წარსულში უდიდესი ენერგია და ცოდნა მოახმარეს ამ მშენებლობის იდეისა და საფუძვლების შექმნას. ცხადია, რომ თუ არა ისინი, მათი პროექტები, დღეს გავკვირდებოდა სხვადასხვა შეთავაზებული ვარიანტებიდან დავკვირდებოდა არხოტის მიმართულება.

ლევან კალანდარიშვილი,
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი.

იმ ქარცაცხლიან დღეებში

XIX საუკუნის დამდეგიდან ეროვნული და სოციალური ჩაგვრის სალიკვიდაციოდ სამკედრო-სასიცოცხლო კიდილში მამაცურად ჩაებნენ საქართველოს მშრომელები. იმ დიდი ბრძოლების ყოველი დღე მხნეობას მატებდა და სულიერად ამძლევდა მის ყოველ გაბედულ მონაწილეს.

განთავისუფლებისა და განათლების იდეები ღრმად შეიჭრა მივარდნილ კუნძულებში და თანდათან მოსახლეობის ფართო ნაწილი ქვეყნის სასარგებლო საქმიანობას აზიარა.

თავისუფლებისათვის ბრძოლის სინათლე და სითბო ახალგაზრდობის მოწინავე ნაწილსც დიდი საქმეებისაკენ მოუწოდებდა, მეკავშირეობა, ინფორმატორობა, იარაღის ფარულად გადატანა, ლიტერატურის გავრცელება, ხალხის გასათვითცნობიერებელ წარმოდგენათა გამართვა და სხვ. იმდროინდელი ჰაბუკებისა და ქალიშვილების შეგნებულთა ცხოვრების უმთავრეს მომენტებად იქცა.

პირველი რევოლუციის წლებში საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თვალსაჩინო ადგილს იკავებდნენ რევოლუციურად განწყობილი მოსწავლეები, საზოგადოების კრებებზე მათ არჩევდნენ მდივნებად, ანდობდნენ ზემდგომ ინსტანციებში გასაგზავნ საყოველთაოდ გასატარებელ ღონისძიებათა წერილობით ჩამოყალიბება-გაფორმებას, ხშირად ახალგაზრდა არზა-პეტყილით ხელში, მამასახლისის, ნაცვლის, უბნის თუ მაზრის უფროსას წინაშე მიუძღოდა მშრომელებს.

ასეთი საქმეებით გიმნაზიელი ნიკო ბერძენიშვილი გვერდით ამოუდგა გამოცდილ მოღვაწეებს. იგი გლეხებთან ერთად იბრძოდა, წერდა პიესებს, პუბლიცისტურ წერილებს და სხვა. ნ. ბერძენიშვილი აქტიურად მონაწილეობდა საზოგადოებრივი საკითხების განხილვაში, მშობლიური თუ მეზობელი სოფლების წარმომადგენელთა კრებებში. მშრომელი ხალხის ქომაგი ჰაბუკი ამათრახებდა უსაქმურებს, ებრძოდა ცრუმორწუნეობას, ისწრაფვოდა ხალხის განათლებას, სკოლების ქსელის გაფართოებას და ა. შ.

ასე მოექცა ახალგაზრდა ნ. ბერძენიშვილი დიდი სახალხო მოძრაობის ტალღებში, მალე იგი იდეურადაც გამოიკვეთა. ნ. ბერძენიშვილის პუბლიცისტურ წერილებში აღბეჭდილია სოფელში სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ ბრძოლის, საზოგადოებრივი აზრის ევოლუციის ეტაპები, აღწერილია მშრომელთა შეგნებულობა, ბრძოლა-შეპართებანი. დახასიათებულია მასობრივი სწრაფვა განათლების მისაღებად, მშრომელთა მალაღი შეგნებულობა ბავშვების სწავლაში ჩასაბმელად, ხალხის გასათვითცნობიერებელი კრების — კლუბებისა და ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების შესაქმნელად გაშლილი მოძრაობა, შექმებულნი არიან სკოლების თუ სხვა დაწესებულებების დამაარსებელი ქელმოქმედნი და წახალისებულები ისინი სახალხო საქმის კიდეზე უფრო ხელშესაწყობად.

ნ. ბერძენიშვილის ადრინდელი პუბლიცისტური მოღვაწეობა ეპოქის მაჩვენებლის მთავარ ტენდენციებს ეხმაურება, მაგრამ მასში ღრმად გათვითცნობიერებული როდია რთული საზოგადოებრივი ცხოვრება, ძალთა განწყობილებანი, საზოგადოებრივი ფენების მისწრაფებანი, მათი როლი საყოველთაო მოძრაობაში და ა. შ. სამწუხაროდ, ნ. ბერძენიშვილის ჰაბუკობისდროინდელი ხელნაწერი თხზულებების ნაწილი დაიკარგა, გამოქვეყნებული ნაწერების გამოვლენაც გართულებულია წერილების ფსევდონიმებით, ინიციალებით, მხოლოდ სახელით თუ, საერთოდ, ხელმოუწერლად დაბეჭდვის გამო.

ჩვენ აქ მხოლოდ მის ერთ სტატიას („ამაღლების საზოგადოება“) ვეხებით, რომელიც 1908 წლის 23 მარტს დაიბეჭდა გაზეთ „დასაწყისში“, ხელმოწერილი ახალგაზრდა პუბლიცისტის მხოლოდ სახელით (დიალექტური ფორმით „ნიკოიე“).

გაზეთის რედაქტორ-გამომცემელი იყო გ. მაჭავარიანი. გაზეთი „დასაწყისი“ მხოლოდ ოცდასამი ნომერი გამოვიდა 1908 წლის 4-დან 30 მარტამდე და დაიხურა თბილისის გენერალ-გუბერნატორის განკარგულებით.

აღნიშნულ სტატიაში ჰაბუკი ავტორი გვევლინება 900-იან წლებში სოფლად გაშლილი აგარაული და კულტურული მოძრაობის შესანიშნავ მემკვიდრედ, სახალხო საქმის გაუმჯობესებისათვის მიზანმიმართულ, გონიერ, ტაქტიან მებრძოლად. ნ. ბერძენიშვილი სოფელ ამაღლების მაგალითზე გადმოსცემს იმ მღელვარე ეპოქის მჩქეფარე საზოგადოებრივ, კულტურულ-საგანმანათლებლო მოღვაწეობის ღირსსახსოვარ ფაქტებს (კლუბების, ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების დაარსება, სკოლების გახსნა და სხვა), ფართოდ ახასიათებს განათლებულ ერისთავთა ჯახლის შვილს, კიდევ ერთ ქველმოქმედს მარიამ ერისთავს, რომელმაც მოსახლეობაზე ზნეობრივი გავლენის მოსახდენად სოფელ ამაღლებასა და გოგოლეისუბანში მიზანმიმართული მოღვაწეობა ჩაატარა. მანვე ხალხის მომავალს სხვა მხრივაც მიაპყრო ყურადღება და საკუთარი ორსართულიანი სახლი სკოლის შენობისათვის შესწირა. ამით გახარებულმა მშობლებმა ნაჩუქარი შენობა შეაკეთეს, გააფართოეს მასთან მისასვლელი, გაამშენიერეს ეზო და კოპწიად მორთულ არე-მარეში ჩადგმულ სასახლეში მ. ერისთავის სახელობის ზემო ამაღლების მშენებრივ სასწავლებელი დააფუძნეს.

ნ. ბერძენიშვილი როდი კმაყოფილდება მხოლოდ მისაბძი სახალხო საქმიანობის აღწერით. სახალხო განათლების განვითარებისა და სხვა საზოგადოებრივი საქმიანობის თავდადებული მებრძოლი სახელოვან ერისთავთა შთამომავალ ქალს მოუწოდებს ქველმოქმედების გასაღრმავებლად, ხალხის განსაკუთრებული ზრუნვით გარემოსილ მის მიერ დაარსებული სკოლის შესანახად ზარკებისცე გაღებას.

მ. ერისთავის სახელობის ზემო ამაღლების სკოლის შექმნა მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ მოვლენად იქცა, რადგან სასწავლებელი რევოლუციონერთა ერთ-ერთი მონაპოვარი იყო ეროვნული განათლების გაუმჯობესებისათვის გაშლილ ხანგრძლივ ბრძოლაში.

ნ. ბერძენიშვილის სტატია სხვა მხრივაც საინტერესოა. შთამბეჭდვითა მეფის ხელისუფლების ვერავალი პოლიტიკის გამო მოსახლეობის ეკონომიკური უილაჯობის, მაღალი შეგნების ღარიბი მოსახლეობის განათლებისა და კულტურის კერების დაფუძნებისათვის ისე დაუოკებელი სწრაფვის, რევოლუციურობის მასობრივი შესისხლბორცების დამახასიათებელი მაგალითები.

ნ. ბერძენიშვილის აღრინდელი პუბლიცისტური მემკვიდრეობა დღეს სხვა მხრივაც ფასეულია. ჰაბუკობისდროინდელი მისი ნაწერების შეკრება მნიშვნელოვნად ავსებს გამოჩენილი მეცნიერის საინტერესო ბიოგრაფიას. ნ. ბერძენიშვილისეული პუბლიცისტური ნააზრების შესწავლით ჩვენს წინაშე ეცობლება თავისუფლების ნათელ დღეებსა და შავბნელი რეაქციის დროს უშიშრად მებრძოლი ჰაბუკი, შუქი ეფინება მის ოცნებებს, იდეურ მიმართულებას, მრავალმხრივ შემოქმედებით და საზოგადოებრივ აქტიურობას.

ფრიდონ სიხარულიძე.

ეზ

„შალვა ღაღიანის ნიჭისა და ენერგიის ემოხეებით“

აჭარის დედასაქართველოსთან დაბრუნების შემდეგ ქართულ თეატრს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ეროვნულ გათვითცნობიერებასა და, საერთოდ, კულტურულ განვითარებაში. ქართველი მსახიობები თითქმის ყოველწლიურად ჩამოდიოდნენ ბათუმში და მართავენ საგასტროლო წარმოდგენებს, რომელთა მასშტაბებსაც ძირითადად შრომელი მოსახლეობა წარმოადგენდა.

1912 წლის აპრილს ქუთაისის ქართულ დრამატულ დასის მსახიობთა ამხანაგობა შ. ღაღიანის ხელმძღვანელობით ესტუმრა ბათუმს და აქ გამართა წარმოდგენები. „ქუთაისის ქართველ მსახიობთა ამხანაგობამ, — წერდა „სახალხო გაზეთი“, — ქ. ბათუმში გამართა სამი წარმოდგენა „სიმამხივე“ შოთაშვილისა, „მორევში“ ჭანტურიშვილისა და საღამო მეჯლისი. სამივე წარმოდგენაზე ხალხი ბლომად დაესწრო... დასმა გაიგო რა, რომ ესლა ბათუმის ქართული სკოლა განიცდის დიდ კრიზისს ნევთიერად, დაადგინა შესწიროს 300 მანეთი, რომელიც გადაეცა სასწავლებლის გამგეს. საერთოდ ღრმა და დიდი შთაბეჭდილება დასტოვა დასმა. თეატრებს და აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა“.

გარდა სპექტაკლებისა, შ. ღაღიანი ბათუმის საზოგადოების წინაშე გამოდიოდა მოხსენებით თეატრის მნიშვნელობისა და როლის შესახებ. ქუთაისის მსახიობთა საზაფხულოდ შექმნილი ამხანაგობის დაშლის შემდეგ შ. ღაღიანი რამოდენიმე მსახიობთან ერთად რჩება ბათუმში და ადგილობრივ სცენისმოყვარეთა დახმარებით დგამს ბრანდესის ორმოქმედებიან დრამას „სტუმარს“ და ერთმოქმედებიან ეოდვილს „ქარიზხალს“... ორივე პიესამ კარგად ჩაიარა და დამსწრენი დიდად ასიამოვნა“. — წერდა „სახალხო გაზეთი“. სწორედ ამ პერიოდში გადაწყვიტა შ. ღაღიანმა განეხორციელებინა თავისი დიდი ხნის ოცნება და შეექმნა „მოგზაური დასი, რომლის მუდმივ ადგილსამყოფელად ქ. ბათუმი არჩია. „...ფრთხილ კარგი აზრი მოსვლია ბ. შალვა ღაღიანს, — შენიშნავდა „სახალხო გაზეთი“, — მისი მეთაურობით: ყალიბდებიან, ბარველს, კორნეილს, ქ.-ნ ანდრონიკაშვილისას და სხვათა მოუწადინებლათ ემსახურონ ჩვენს კუთხეს, ე. ი. ბათუმს, სოხუმს, ახალსენაკს, ოზურგეთს და სხვა. მუდმივი საცხოვრებელი ბინა ექნებათ ბათუმში და აქედან დასი თვეში ორჯერ თუ სამჯერ ყოველ შემოსვენებულ ადგილებს გამართავს წარმოდგენებს“.

„მოგზაური“ დასის შექმნა და ხალხში გასვლა შ. ღაღიანის მსოფლმხედველობიდან გამომდინარეობდა. მას სწამდა, რომ „ხელოვნება იხსნიდა ხალხს ღუხპირი ცხოვრებისაგან“, რისთვისაც აუცილებელი იყო თეატრის ხალხის ფართო მასივთან დაახლოება. ხოლო რაც შეეხება ამ დასის ადგილსამყოფელად ბათუმის არჩევას, იგი ნაკარანხები იყო ქალაქის ეროვნული და პოლიტიკური მნიშვნელობით, ამ მეტად საჭირო კუთხეში ქართული თეატრის არსებობის აუცილებლობითა და აქაური ქართველი მოსახლეობის დიდი ინტერესით თეატრალური ხელოვნებისადმი.

როგორც შ. დადიანი მიუთითებდა, „მოგზაური“ დასის შედგენა ახლად მოფიქრებული და უეცრად გადაწყვეტილი არ არის. ამასაც თავისი ისტორია აქვს. ის სულ პაწაწინაა, მაგრამ იწყება კი 1910 წ. 20 მარტიდან.

ორ წელზე ცოტა მეტი გაივლის ამ დღიდან და შ. დადიანი პრაქტიკულად შეუდგება მიზნის განხორციელებისათვის ბრძოლას. „ბ. შალვა დადიანის დასი, — იტყობინებოდა „სახალხო გაზეთი“, — რომელსაც იგი აქ სამუდამოდ აარსებებს, უკვე თავს იყრის ბათუმში“.

შ. დადიანმა შემუშავა რეპერტუარი და დაიწყო რეპეტიციები. „როგორც მკითხველებმაც იციან, — ვკითხულობთ „სახალხო გაზეთში“, — მუდმივი დასი ბათუმში წელს პირველად სდგება, თუმცა ქართული წარმოდგენების მოთხოვნილება აქ დიდი ხანია არის. დიდად სასიამოვნოა, რომ წელს მაინც გვეღირსება მუდმივი რიგიანი ქართული წარმოდგენები, რის თავდებიც არის ხანგრძლივი სინდისიერი სამსახური და სასცენო გამაღვიძლებელი დასის ხელმძღვანელის შალვა დადიანისა“.

პირველი სეზონის პირველ სპექტაკლად 1912 წლის 15 სექტემბერს წარმოდგენილი იქნა ანდრეევის „გაუდამუსი“, რომელშიც მოხუცი სტუდენტის მთავარ როლს შ. დადიანი ასრულებდა. მაყურებელი მოხიბლა როგორც მის მიერ როლის უნაკლო შესრულებამ, ასევე სპექტაკლის მთლიანმა ანსამბლურობამ. 16 სექტემბერს დასმა წარმოადგინა „სოფლის გმირები, ანუ ტარიელ შკვლავაძე“, სპექტაკლმა საზოგადოებაზე კარგი შთაბეჭდილება დასტოვა.

22 და 23 სექტემბერს ამხანაგობამ ქართველი მუშებისათვის სპექტაკლები გამართა ქ. ნოვოროსიისკში. შეიძლება ითქვას, ეს იყო ქართული მთლიანი დასის პირველი გასულა რუსეთში. ამას 29 და 30 სექტემბერს მოჰყვა სპექტაკლები სოხუმში. გასტროლებიდან დაბრუნების შემდეგ დასმა ბათუმში წარმოადგინა ნათანის — „ლევან ეგანაძე“, მესხის — „მთა რუსთაველი“, გედევანიშვილის „მსხვერპლი“ და ერისთავის — „სამშობლო“. მაყურებელი მოიხიბლა აღნიშნული სპექტაკლების ანსამბლურობით. „ბ. შ. დადიანის შემუშავებული რეპერტუარი და მისი დასის ხელოვნური თამაში საზოგადოებას იზიდავს“. — ნათქვამია „სახალხო გაზეთში“.

ნოემბერში „მოგზაურმა“ წარმოდგენები გამართა ფოთში, სენაკში, სამტრედიასა და ლანჩხუთში. შ. დადიანი ყველაფერს აკეთებდა იმისათვის, რომ პროვინციის მაყურებლისათვის გასაღები და საინტერესო გაეხდა სპექტაკლები და ამით შეეყვარებინა მათთვის თეატრალური ხელოვნება. ამ მიზნით იგი სპექტაკლების დაწყების წინ მაყურებელს უხსნიდა პიესის შინაარსს, ესაუბრებოდა ქართულ მწერლობაზე, თეატრის მნიშვნელობაზე და სხვა. ზოლო სპექტაკლის დასასრულს მომდერალოთა ტრიონი. ჩაგუნავს ხელმძღვანელობით ასრულებდა ქართულ ხალხურ სიმღერებს.

„მოგზაური“ დასის რეპერტუარი ძირითადად ქართული ორიგინალური პიესებით იყო წარმოდგენილი. აქ მოხანჭუნოილად მიგვაჩნია გაკვრით მაინც შევებოთ იმ ინციდენტს, რომელიც გამოიწვია შ. დადიანის პიესის „როს ნადიმოდნენ“ დადგამა. რევოლუციური თემატიკის გამო იგი არ იყო შეტანილი დასადგმელად ნებადართულ პიესების სიაში, თუმცა რამოდენიმეჯერ იყო წარმოდგენილი ქართულ სცენაზე და დაიბეჭდა კიდევ ქუთაისის გაზეთ „ფონში“. თუ ადრე ყველაფერმა მშვიდობიანად ჩაიარა. 1912 წლის 26 დეკემბერს ბათუმში „მოგზაური“ დასის მიერ აღნიშნული პიესის წარმოდგენას, თუ არა ბედნიერი შემთხვევა, შეიძლებოდა ძალიან ცუდი შედეგი მოჰყოლოდა. პიესა დაიდგა რუსულიდან გადმოკეთებული, ცენზურის მიერ ნებადართული პიესის „ცხოვრების მეჯლისზე“ სახელწოდებით. „მოგზაური“ დასის მაყურებლებმა, რომელთა უმეტესობას ბათუმელი მუშები და დემოკრატიულად გაწყობილი ინტელიგენცია შეადგენდა, იცოდნენ, რომ სრულდებოდა შ. დადიანის საქ-

მაოდ გახმაურებული პიესა „როს ნადიმობდნენ“... დიდძალი მაყურებელი მიიწვიდა თეატრს. მაყურებელს უფასოდ ურიგდებოდა პიესის ახლადდაბეჭდილი ეკზემპლარები. უნებართვოდ მისი დაბეჭდვა როგორცაც მოახერხეს მსახიობებმა ვ. სარეღმა და ა. ჯაყელმა ბათუმის ა. მახარაძის სტამბაში.

„სახალხო გაზეთის“ ბათუმელმა კორესპონდენტმა ტრ. ინასარიძემ საგაზეთო რეცენზიაში პიესის ნამდვილი სახელწოდება მოიხსენია. ამაზე ყურადღება გაამახვილა ცენზორმა და დაიწყო ძიება. კორესპონდენტი მიხვდა თავის „დანაშაულს“ და იმავე გაზეთში მოათავსა შეცდომის გასწორება. „ბატონო რედაქტორო, — წერს ტრ. ინასარიძე, — ჩემს რეცენზიაში გამიშვია ჩემდა უნებლიეთ შეცდომა და გთხოვთ შეიასწოროთ. იქ სწორია, 26 დეკემბერს შმავესკის თეატრში დასმა წარმოდგინა „როს ნადიმობდნენ“ შ. დადიანისა. უნდა იყოს „ცხოვრების მეჯლისზე ანუ ნადიმობის დროს“, თარგმნილი რუსულიდან“.

მიუხედავად ამისა, საქმე გართულდა, ნებადაურთველი პიესის დადგმისა და დაბეჭდვის შესახებ ცნობამ პეტერბურგამდეც ჩააღწია... მაგრამ პოლიციამ ბოლომდე ვერ დაადგინა სიმართლე, რადგან სპექტაკლის დამსწრე ყველა პირმა დაადასტურა, იმ საღამოს აფიშაში აღნიშნული „ცხოვრების მეჯლისზე“ ვნახეთ და არა შ. დადიანის „როს ნადიმობდნენ“. სხვათა შორის, მაყურებლებთან ერთად, ამასვე ადასტურებდნენ პოლიციის თანამშრომლებიც, რომლებიც იმ საღამოს სპექტაკლს ესწრებოდნენ. სეზონი საზეიმოდ დაიხურა 1913 წლის 24 თებერვალს. რის შემდეგაც დასმა გაზაფხულ-ზაფხულში წარმოდგენები გამართა ქვემო იმერეთში, რაჭაში, ქართლსა და კახეთში.

ამავე წლის ზაფხულში შალვა დადიანის უშუალო ინიციატივით ბათუმში პირველად დაარსდა ქართული დრამატული საზოგადოება. დამფუძნებელმა კრებამ აირჩია გამგეობა შემდეგი შემადგენლობით: ივანე მესხი (თემჯდომარე), სიმონ მდივანი (მოადგილე), გიორგი ელიავა, კაიხონ გორგილაძე (მდივანი). ნ. დგებუაძე, პარმენ გამყრელიძე (ხაზინადარი) და ნ. ჯაყელი. გამგეობამ რეგისტრირა მიიწვია შალვა დადიანი, რომელსაც დასის შედგენა და რეპერტუარის შემუშავება დაევალა.

მარიკად, „მოგზაურმა“ დასმა მტკიცე საფუძველი ჩაუყარა ბათუმში ქართული დრამატული საზოგადოების დასის ჩამოყალიბებას.

მიუხედავად არსებობის მცირე დროისა, „მოგზაურმა“ დიდი როლი შეასრულა მშრომელთა ფართო მასების გათვითცნობიერებისა და მასში რევოლუციურ-დემოკრატიული იდეების ჩანერგვის საქმეში. შ. დადიანის მიერ შექმნილმა „მოგზაურმა“ დასმა, შეიძლება ითქვას, თეატრი დაუახლოვა მშრომელთა ფართო მასებს, რაც ასე აუცილებელი იყო იმ პერიოდისათვის.

მრავალი ტანჯვა, დამცირება და ხიფათი გამოიარა შ. დადიანმა ამ გზაზე, მაგრამ ხალხის სამსახური, მოწინავე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური იდეების პროპაგანდა მიაჩნდა თეატრის უპირველეს მოვალეობად და ამიტომაც ყოველგვარ ტანჯვას ვაჟკაცურად იტანდა.

სეზონი გაიხსნა ახლადშეკეთებულ „შმავესკის თეატრში“ 1913 წლის 15 სექტემბერს. უჩვენეს სუბმათაშვილის „დალატი“. სპექტაკლისათვის მომზადდა ახალი დეკორაცია და ტანსაცმელი. წარმოდგენამ მაყურებლის დიდი მოწონება დაიმსახურა. სპექტაკლმა განსაკუთრებით წარმოაჩინა რეჟისორული გადაწყვეტის ორიგინალობა და ანსამბლურობა. ეხება რა სეზონის პირველ წარმოდგენას, „სახალხო გაზეთი“ წერს: „ამ დღეს პირველად ასწიეს თეატრის ფარდა და სცენაზე პირველად გამოჩნდა ქართული ნორჩი ხელოვნება. კვირას ბათუმის პირველმა ქართულმა მუდმივმა დრამატულმა დასმა პირველად დაიწყო თავისებური მღვდელმსახურობა...“

სხვებისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ ჩვენ კი ეს დღე ისტორიულ დღედ მიგვაჩნია ბათუმელების ცხოვრებაში, თეატრი — ეროვნული სცენა ჩვენს განსაკუთრებულ ყოფასა და პირობებში ერთი უძლიერესი ფაქტორი და თვით მოქმედი ძალაა ხალხის გათვითცნობიერებისა და კულტურული განვითარებისათვის. ვითვალისწინებთ რა თეატრის მრავალფეროვან მნიშვნელობას, ჩვენ საჭიროდ და სამართლიანად მიგვაჩნია მივეულოცოთ ბათუმის ქართველობას ხელოვნების მუდმივ ქურუმთა ტაძრის დაარსება... ჩვენ მტკიცედ გვჯერა, რომ ბათუმის საზოგადოება ნამეტანად ქართული მღაბით ხალხი — გულწრფელად შეიყვარებს და შეითვისებს ქართულ თეატრს, ვითარც თავის ტვირთშიმე ცხოვრების ფხიზელსა და ხალისიან თანამგზავრს“.

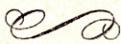
აღნიშნულ სეზონში ბათუმის დრამატული საზოგადოების დასმა წარმოადგინა 36 დადგმა.

როდესაც შ. დადიანის ღვაწლს აღნიშნავდა, „ბათუმის გაზეთი“ წერდა: — „ჩვენი საზოგადოება კარგად იცნობს შალვა დადიანს, რომელმაც ღირსეულად დაიმსახურა აქაური ქართველების თანაგრძობა და სიყვარული. შალვა დადიანი ერთი იმ პირთაგანია, რომელსაც, როგორც მწერალს და მსახიობს, მაღლობით მოიხსენიებს მთელი შეგნებული საქართველო. კერძოდ ჩვენთვის, ბათუმელ ქართველებისათვის უმეტესად პატივსაცემი და საყვარელია იგი. მუდმივი დასის არსებობას და სისტემატურად ქართული წარმოდგენების მართვას მან ჩაუყარა აქ საფუძველი, რითაც დიდი ამაგი და ღვაწლი დასდო ადგილობრივ ქართველობას, განუტრეკლად კლასისა და სარწმუნოებისა. იგია რეჟისორი ახლანდელი დასის, რომლის შემადგენლობის უმრავლესობაც მისი სულიერი შვილებია და მის მიერ გაწვრთნილნი არიან... თუ დღეს ბათუმში დრამატული საზოგადოება არსებობს, თუ ბათუმელთ საშუალება ჰქონიათ მთელი სეზონის განმავლობაში მხატვრულად დადგმული და შესრულებული პიესები ეხილათ, ყველაფერი ეს შალვა დადიანის ნიჭისა და ენერგიის მეოხებით“.

სეზონი საზეიმოდ დაიხურა 1914 წლის 16 თებერვალს. წარმოდგენილი იქნა გუნიას კომედია „აღლუმი“, რომელშიც მთელი დასი მონაწილეობდა, სპექტაკლი ჩინებული ანსამბლურობით ჩატარდა. სპექტაკლის დასასრულს მსახიობები და მყუბრებლები გულთბილად გამოეთხოვნენ ერთმანეთს.

სეზონის დახურვის შემდეგ შ. დადიანმა წარმოდგენები გამართა საქართველოს დაბა-ქალაქებში, ეწვია უსეზონოდ დარჩენილ ქუთაისსაც. „უსეზონო ქუთათურებისაგან მაღლობის ღირსია შალვა დადიანი და მასთან ერთად უეჭველად მთელი მისი ქართული დრამატული დასი, — წერს გაზეთ „ჩვენი ექოს“ კორესპონდენტი დ. მესხი. — რომ ჩვენი ქუთაისი გაიხსენა და ორი ახალი პიესა გვიჩვენა. მაღლობა ბათუმის დასს, მაღლობა შ. დადიანს, რომ ორ საღამოს მაინც თავიდან აგვაცილეს ჩვენებური იაფფასიანი, ერთობ „იაფფასიანი“ წარმოდგენები“.

ამრიგად, შალვა დადიანი ორი სეზონი ხელმძღვანელობდა ბათუმში ქართულ თეატრალურ ხელოვნებას. მან ყველაფერი გააკეთა აქ მუდმივი დასის ჩამოყალიბებისა და მის მყარ ნიადაგზე დაყენებისათვის, რითაც საფუძველი ჩაუყარა პროფესიულ ქართულ თეატრს ბათუმში.

ბრაკონიერი

— ვინ იყო, ამ დილაუთენია ლოგინიდან რომ წამოგაგლო? — ვკითხე ოთახში შემოსულ დედას.

— დილაუთენია შენდაა, შე ზარმაცი ძილისგულავ, ადე, გაიხედე გარეთ, უკვე შუადღეა, აღარ მოგშივდა მაინც?

— თოვს? — ვიკაოხე და დაღორთქლილი ფანჯრისაკენ ვიბრუნე პირი.

— თოვს, — მიპასუხა დედა.

— ჰო, ვინ იყო? — გაუუმეორე კითხვა.

— ვინ იყო და იოსტინე.

— რაო, რა მინდაო?

— საქმე ჰქონდა ჩემთან, ფული მომიტანა.

— რა ფული, რის ფული?

— ემართა, — რაღაც ორჭოფულად მითხრა და პირი მიიბრუნა. შეგატყვე, რაღაცას მიმაღავედა.

კიდევ დიდხანს ვიზოზინებდი გაღულუნებულ ლოგინში. ჭირის დღე-სავით მეზარებოდა ადგომა, მაგრამ კარგად ვიცოდი, ჩემი დედიკო საჭმელს ლოგინში არ მომართმევდა. წელისთრევით ავდექი როგორც იქნა, ჩავიცვი, ოდიდან კიბეზე რომ ჩამოვდიოდი, ალაგესთან ბავშვის ხმა შემომესმა.

— ოქროპირ ბიძია! ოქროპირ ბიძია!

— რომელი ხარ შენ?! — ხმამაღლა გავძახე.

— ჟორაიე ვარ, ოქროპირ ბიძია, ვერ მიცანი?

— მოდი, ბიძიკო, ჩამოდი ეზოში, რაღა უცხო სტუმარივით შორიდან იძახი. ნუ გეშინია, ძაღლი დაბმულია. შენი კაი გამარჯობა, რაღა კომბოსტოსავით მოგიხვევია თავი. აბა, ასე შორიდან რას მივხვდებოდი, კაცი ხარ თუ ჩიჩილაკი.

— კაცი ვარ, კაცი, ოქროპირ ბიძია.

— მაშ, გაუმარჯოს შენს კაცობას! რაზე შეწუხებულხარ ამ ყიამეთში.

— ოქროპირ ბიძია, ბაბუაჩემმა შემოგითვალა, ერთი ჩვენთან გამოიარეო.

— რაო, რა უნდა, ბიძიკო, ბაბუაშენს ამ ღორის იალონზე?!

— რა მინდაო, მაგი არ დაუბარებია ჩემთვის, მოხვალ და თავად მოგახსენებს.

— ნეტავ, რა ფარსავი დამართა?

— არავითარი ფარსავი ბაბუაჩემს არ დამართნია, არის შვაცეცხლზე არხენად მიფიცებული და ხელფებს ითბობს.

— კარგი, უთხარი, მოვა-თქო. — დავაბარე ჟორაიას და გავისტუმრე, მე კი სასწრაფოდ ჩავიკარი შარვლის ტოტები ჭრელ წინდებში, თავზე მამჩემის ყაბალახი შემოვიხვიე, ხელები ჯიბეში ჩავიწყვე ძველ მაუზერისტივით და მივადექი მეზობლის სახლ-კარს. სამზარეულოს წინ ძმები მიშიკო და ბაგრატა ფუსფუსებდნენ. იქვე ახლოს ბრიზენტგადაფარებული „მოსკვინი“ იდგა. სახლის ღირეზე თავდაღმა კბილებდაკრეჭილი ღორი ეკიდა, რომელსაც ჯერ კიდევ ოხშივარი ასდიოდა. სამზარეულოში კი წიფლის შუაცეცხლი გიზგიზებდა.

— კაი გამარჯობა! რა არის აგი? როგორ, საიდან? — გაკვირვებულმა ვიკითხე, რადგან ვიცოდი, საკალანდო ღორი უკვე დაკლული ჰყავდათ.

— რა და, ღორია, ხომ ხედავ? — მიპასუხა ბაგრატამ და მსუქან ბეჭებზე ხელისგულები კარგ მედოლესავით დასცხო.

— სად იყო? — ვიკითხე მე და იქ მყოფნი ეჭვის თვალით შევათვალიერე.

— სად იყოღა, მიშიკომ მოინადირა.

— მართლა შენ მოინადირე, ბიჭო?!

— აბა, შენ! — არც მოუხედავს, ისე უკმეხად მიპასუხა.

— გარეულია?

— აბა, შინაური!

— რა იცი, რომ ნამდვილად გარეულია და არა შინაური?

— როგორ თუ რა ვიცი! მე მოვკალი და არ ვიცი, რა მოვკალი? — გაწყრა იგი.

— აბა, დამიმტკიცე, რომ მართლაც გარეულია?

— მიდი დახედე კუდზე და მიხვდები — ირონიულად გაიღრიჭა და მიმოითიშა.

— კუდით რა მივხვდე, შენ ღვთისპირიდან გადავარდნილო.

— როგორ თუ რა მიხვდე, კუდის ბოლო ბრტყელი აქვს, მიდი, ნახე, ნუ გეშინია, არას გავნებს, უკვე მკვდარია და გათავებული.

— კუდის ბოლო ყველა ღორს, შინაურსაც და გარეულსაც, ბრტყელი აქვს, მაგით მე რა მივხვდე?!

— აბა, თუ ჩემი არ გჯერა, რა გიყო მე? მაგის მეტი პასპორტი მაგას არ ჰქონია ჯიბეში, არც სახელმწიფო ნომრები აქვს ყურზე.

— ცხვირი გარეულს რომ არ უგავს, იმან დამაეჭვა.

— შენ გინახავს გარეული ღორი ოდესმე? — მკითხა მან.

— მე თუ არ მინახავს, ჩემმა სიძემ ნახა ქალაქში, სახელმწიფო მუზეუმში, დიდი გრძელი ცხვირი აქვსო.

— ამას, ჩემო ბიძია, კოსმეტიკური ოპერაცია ჰქონია გაკეთებული, იმავე ქალაქში, დაასკვნა ბაგრატიამ და გულიანად გადაიხარხარა.

— ცხვირი არც შენ გიგავს შინაურს, მაგრამ ვინ იტყვის, რომ, ნაღირი არა ხარ. — მომიბრუნდა მიშიკო. — ისე, შენ რას ძიობ, შენთვის სულერთი არაა, ეს ღორი შინაურია თუ გარეული... თუ რაიმე მოგართვათ, მიირთვი, თუ არადა, ადექი და მოუსვი შინისაკენ!

მიეხვდი, სიმართლეს რომ არ ამბობდა. მაგრამ ვერაფერი გამოვტყუე, გავეცალე, მამამისთან მივედი და შევეხმიანე.

— ანტონ ბიძია, გამარჯობა შენი, როგორა ხარ, ხომ კარგად, — ხელი მარჯვენდ ჩამოვართვი, ჯორკო მივანჩიე და გვერდით მივუჯექი.

— გაგიმარჯოს! — რაღაც უხალისოდ მიპასუხა.

— რამხელა ღორი მოუკლავს შენს ვაჟკაცს!

— მოკვლაში ყველა მარდია, ერთი მაგის გაზრდა იკითხე შენ. — თქვა და ხელი ჩაიქნია.

— გარეთ საშინლად ცივა, თოვს. — განუახლე საუბარი და ცეცხლს ხელები მივეუშვირე.

— კი, ბიძია, თოვს.

— კაი საქეიფო ამინდია.

— კი, საქეიფო ამინდია... — მოკლედ მომიჭრა მან. მართალი ვითხრათ, გამოიკვირდა ერთობ ენაწყლიანი ანტონას ასე დამუნჯება, მაგრამ ვერაფერს მიეხვდი. ვიფიქრე რამეზე ნაწყენია-მეთქი და თავი მივანებე.

იოსტინეს იქვე, კერიის ძირში, ღორის ჯიგარი წვრილ-წვრილად დაეჭრა და ასუნელებდა. სახლში ისეთი ნივრის, პიპილის, ქონდრის, ქინძის, ბროწეულის სურნელი ტრიალებდა, რომ ლოგინიდან ახლადგამომძვრალ კაცს კი არა, მაძღარსაც ნდომის ნერწყვს მოჰვერიდა პირზე.

— იოსტინე ბიცოლა, მაგ ჯიგარს დაჭაშნიკება არ უნდა, თუ იცი? — ველარ გაუძელი ცდუნებას და მოვინდომე გასანახით პირის ჩაკოკლოზინება.

— კი, როგორ არ უნდა, ახლა ამით კუპატებს გავაკეთებ, სხვენში დავეიდებ, გაშრება, შეიბოლება და მოგართმევ, როცა მესტუმრები, თუ არადა, ერთ-ორ კუპატს სახლში გამოუეგზავნი ოღლას, მასაც ერგება.

ნერწყვის ყლაპვით ავდექი და ღირეზე დაკიდულ ღორს კვლავ შევხედე. შემდეგ მონადირეს მივუბრუნდი.

— ბიჭო, ამ მეოცე საუკუნეში გარეული ღორი ჩვენში თვალით არავის უნახავს, ძალიან მაინტერესებს, შენ სად ნახე ეს ტახი?

- ტახი არაა მაი, ნეზვია, ვერ ატყობ?
- მასე იყოს, ახლა ის მითხარი, სად ნახე და როგორ მოკალი.
- სად მოკალი და... აი იქ, თავად თავდგირიძის ტყეში.
- ბიჭო, რას მიედ-მოედები, სადაა ახლა თავდგირიძეები, ან მათი

ტყე.

- სად იყო, სად? — გულმოსულმა შეკუთიე.
- მაგი ბაბუაშენს, ქაიხოსროს, კითხე.
- იმას მიეწიე შენ, სადღაა ქაიხოსრო?
- რომ იყო, მაშინ გეკითხა და ახლა გეცოდინებოდა.
- მაინც სად მოკალი, მითხარი, ხომ იცი, ძლიერ მაინტერესებს, —

შევეზვეწე შევემუდარე და როგორც იქნა, ამოდერდა.

— სად და, აი, იქ, ატაურას რომ შავი ღელე ერთვის, აკიბულს რომ ეძახიან, ხომ გახსოვს, იმ ხვეში ტანის დასაბანად რომ დავდიოდით, მალალ კლდიდან თავდაყირა წყალში რომ ვხტებოდით და ერთხელ გადმოხტომისას კოლიამ წყლის ფსკერზე ქვას თავი რომ დაარტყა და ძლივს გადავარჩინეთ მე და შენ. აი, იქ. — ამიხსნა მან და დაკიდულ ღორს მიუბრუნდა.

— მოდიო, ერთი, ჩამომახსნეინეთ ეს ღორი, უკვე გამშრალია, — გვეითხრა ჩვენ და ღორს მაგიდა შეუდგა. როცა დაამთავრა ღორის ასო-ასოდ დაჭრა, ბრძანა:

— ეს თავ-ფეხი — კარდალში, საჯიქიოც — კარდალში, ნეკნები და სუკები — შამფურზე, ბეჭები, ჭლიკები, გვერდები, კუდუსუნი, ზურგიელი — საშაშხავში!

სამზარელოში ხორცის საამო სუნი დატრიალდა. იოსტინე ბიცოლამ ღადარი გაჩხრიკა და შიგ ვეებერთელა კვერი ბერტყა, ცალკე ქვებში შეკვერცხე ღედალს ამოაყოფინა თავი, აშიშხინდა შამფურზე მწვადი და ქონმა ნაკვერცხლებზე დაიწყო წვეთა. დაბალფეხებიან მაგიდას მიუდგით ჯორკოები, სკამები, მერიქიფემ მოზრდილ დოქს თავზე ფუჩენი მოხადა, ჩამოასხა ლალისფერი ღვინო და გაჩაღდა სადღევრძელოები. ისეთი სიმღერები დავაგუგუნეთ, კარგ მომღერალ გუნდსაც კი შეშურდებოდა. მე მაინც ჩემი დარდი მაწუხებდა.

— ჰე, ბიჭო, მიშიკო, თუ ძმა ხარ და ჩემი მომღურება არ გინდა, მონიფევი როგორ მოკალი ეს საწყალი ტახი.

— ტახი კი არა, ნეზვია, ბიჭო, რამდენჯერ გითხრა.

— ჯანდაბას მაგის თავი, იყოს ნეზვი, ნუ მომკალი კაცი ამდენი ხვე-წნა-მუდართი!

როგორც იქნა დამდო ხათრი, მოხსნა გუდას თავი და დაიწყო მართალ-ტყუილის მოყოლა.

— თოვლა, ციოლა, გავიდევნი მზარზე ჩემი ბერდენა, შევუყვები ღელს პირა ჭონჭოებს, ვიფიქრე სადმე ტყისქათამს წავაწყდები-მეთქი. ის იყო, მივაღდექი შავლელის ხევს და ამას რას ეხედავ, თვალს არ დაუჯერე, ამდენი ღორ-გოჭის ნაფეხური ჩემს სიცოცხლეში არსად მენახა. ცნობისმოყვარეობამ მძლია, მივყვე იმ ნაფეხურებს, გამოჩნდა და რა გამოჩნდა, ღორის უთვალავი ჯოგი მომწყვდეულა ერთ გადმოშვებულ კლდის პირას, ერთმანეთს დინგებით უტყვენ, ჩხუბობენ, ხან ერთია ქვეშ და ხან მეორე. წინ გენერალ-გუბერნატორივით გაჯგბმული ვეებერთელა კახი გადადგომიათ, ცხვირი მიწაში ჩაურგავს და ნაკვერჩხლებივით თვალებს აქეთ-იქით აბრიალებს, მარა რას აბრიალებს! ცოტა არ იყოს, ტანში ჟრუანტელმა ამიარ-ჩამიარა, სწორი გითხრათ, კიდეც შემეშინდა, მაგრამ თავს ძალა დავატანე და შემოვუძახე, მიშიკო, არ შეშინდე-მეთქი! რუსთაველიდან მქონდა განაგონი, ჭირსა შიგან გამაგრებაო, და მეც გავმაგრდი. ჰო, უნდა გავმაგრებულყავი, აბა, რა! უკან დასახევი გზა აღარ მქონდა, არა და თოფი საჩიტე საფანტით მაქვს დატენილი. საფანტი რას დააკლებდა იმ ცხრაფუთიან ტახს, დამასხა ჭირის ოფლი... დამლანდა იმ ვერაგმა, ჯაგარი აიყარა, თმა ყალყზე დამიდგა, ერთი მაგრად დაიღრუტუნა მისეხურად, ღორულად, და გამოქანდა პირდაპირ ჩემსკენ, მეტი წასასვლელი გზა მას არ ჰქონდა, ის კი არ უფიქრია, მეტი წასასვლელი არც მე მქონდა. დავრჩით პირისპირ მე და ღორი. დავიკოტავე სახელოები და...

ჩემდა იღბლად, ჩემს ზემოთ დიდი წყავის ხე იყო ჩამოწოლილი, ავხტი და ტოტს ჩამოვეკიდე, გამოქანებულმა ტახმა თავი ვეღარ შეიკავა და შიგ ლაჯებქვეშ გამიშვა. სხვებმაც მას მიჰბადეს. აი, ეს ნახარდა, რომ გამისწორდა, მაშინ ვისკუპე მალლიდან, წამოვეწიე, ჩავავლე ხელი ჭლიკში და მძლავრად სალ კლდეს ვსტყორცნე თავით... ხომ ნახეთ, შუბლი ჩატეხილი რომ ქონდა მარცხენა წარბთან.

— ესე იგი, შენ თოფი არ გისვრია მაგისთვის, ხომ? — ვკითხე მე.

— არა, არ მისვრია.

— ჰო, ქე გამიკვირდა ნატყვიარი რომ არსად აჩნდა. — ვოქე და ღვიწით სავსე ჭიქას დავწვდი, ხელში ავიღე და მონადირის რეაბილიტაციას შევუდექი.

— რადგან მაგ უბედურ მსხვერპლს ტყვია არ მოხვედრია და შენ თავდაცვის დროს შემოგაკვდა, ამ შემთხვევაში თავისთავად გეხსენება ის დიდი ბრალდება, რომელსაც ჩვენში და საერთოდ ყველგან ბრაკონიერობა ჰქვია. ამიერიდან შენ ბრაკონიერი აღარა ხარ. ესე იგი კაცი ხარ კაცური, აფერუმ შენს ვაჟკაცობას. მაშ გავუძარჯოს ჩვენს პატიოსან პურის ჭამას. გაგიძარჯოს შენ, ჩვენს ღლეჯანდელ მასპინძელს, კაცურ კაცს და

შემთხვევით მონადირეს, კარგი გულის პატრონ ახალგაზრდას, ასეთი და ამაზე დიდი ღორი კიდე, კიდე მრავალი მოგეკლას, რა თქმა უნდა, ლიცენზიით და ასე ერთად ხელიხელგადახვეული გვექეიფოს ჩვენ. — ვთქვი და ცარიელი ჭიქა თავდაყირა დავუშვი მაგიდაზე.

შემდეგ, შემდეგ რა მოხდა?! — ინტერესით იკითხავთ თქვენ. შემდეგ კიდე ბევრი რამ მოხდა, ალბათ, მაგრამ აღარ მახსოვს.

დილით რაღაც უსიამო ფიქრი ამეკვიატა, რაღაც მომაგონდა, რაღაც მენიშნა. ლოგინიდან გიჟივით წამოვვარდი, თვალისდახამხამებაში ჩავეცვი, ეზოში გავვარდი, საღორესთან გაეჩნდი, კარები შევალე და ელდა მეცა, იქ ჩემი ლუტუ აღარ იყო. ახლა ყველაფერს მივხვდი. და ვიყვირე, ბრაკონიერია, აბა, რაა-მეთქი...

წესდება ჩსიკვპაპი

სიპიტოს ტრაქტორი

იუ მო რ ე ს კ ა

სიპიტო რომ კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ აირჩიეს, ხალხს გაკეთებას დაპირდა. ვიფიქრეთ, ახლა სპორტსაც ეშველებაო, ფეხბურთის მოედანი გავწმინდეთ და გავასუფთავეთ. თურმე სულ ტყუილად გავრჯილვართ! ერთ მზიან დღეს სიპიტო დაგვიხვდა მოედანზე, თანაც ტრაქტორი მოეყვანა.

- რად გინდა, სიპიტო ბიძია, ტრაქტორი? — ვიკითხე მე.
- რად მინდა და, მოედანი უნდა გადავხნა. ძროხებს საჭმელი უნდა.
- ვითომ ძროხებზე ნაკლები ვართ, ჩვენ რომ ფეხბურთი გვინდა?
- ფეხი თქვენ არ გივარგათ და მარტო ბურთი, გინდ გქონდეთ და გინდ არა! — გაიცინა სიპიტომ.
- ფეხი ნამდვილად არ გვივარგა. — რობინზონმა ტუნგის კაკლისაგან გადატყავებული ფეხი უჩვენა, — ამის გორებით ამოგვხდა სული, ტყავის ბურთი გვინდა!

სიპიტოს სიმწრის ოფლი დაასხა სახეზე.
— ყველა, თავის ტყავში დაეტიოს, ბევრს ნუ მოინდომებთ! საქონლის

ბურთი გააკეთეთ, ფეხი არ გეტკინოთ... ისე ცოდვა კი ხართ, მაგრამ მაინც
რა გიყოთ, მითხარიო?

— ბურთიც გვიყიდე და მოედანსაც თავი დაანებე. — ვუთხარი სიპიტოს და თვალებში შევხედე.

— მე რომ ძროხა არ დამანებებს თავს, ფეხბურთი კი არა, სილოსი მინდაო?!

— ძროხის ნუ გეშინიათ, ვერაფერს გეტყვით, პირუტყვია.

— სამაგიეროდ მე ვარ მეტყველი, — გვითხრა სიპიტომ. — თქვენი დიდი ხათრი კი მაქვს, მაგრამ ამ ტრაქტორს ახლა უკან ვეღარ გავაბრუნებ.

რობინზონმა გამოსავალი იმ წუთში ნახა.

— უკან დაბრუნება არაა საჭირო, გაღმა ჭაღაში გაიფანეთ და იქ დაამზადეთ სილოსი, გამოღმა ჩვენ ვითამაშებთ.

ბოლოს და ბოლოს, ქვის გული არც სიპიტოს ჰქონდა.

— მაგასაც ვნახავ, როგორ ითამაშებთ, — თქვენ რომ ჩემპიონი არ გახდეთ, მოვიყვან ისევ ამ ტრაქტორს და გადაუხნელი არაფერი დამრჩება!

სერგეი ესენინის ღვაწლი გათავში

ხომალდი მიდის
კონსტანტინოპოლს,
მოსკოვისაკენ
მატარებელი.
ყოველდღე მტანჯავს
მოწყენილობა,
გამიჩნდა რაღაც
სადარდებელი.

შორსა ვარ ახლა,
შორსა ვარ ისე,
რომ უფრო ახლო
მგონია მთვარე.
შავი ზღვა ტალღებს
პეშვებით ისვრის
და ფერად კენჭებს
ნაპირზე არევს.

სანაპიროზე
ისევ და ისევ
მივიჩქარი და
ყველას ვაცილებ
მოჭადროებულს
გავცქერი სივრცეს
და კაენშიან
თვალს ვერ ვაცილებ.

ამ სტრიქონებით იწყება დიდი რუსი პოეტის სერგეი ესენინის ლექსი „ბათუმი“ (თარგმანი გ. სალუქვაძისა), რომელიც 1924 წლის დეკემბერში სწორედ ბათუმში დაიწერა. ჩვენს ქალაქშივე შექმნა მან შესანიშნავი პოემა „ანასნეგინა“ და რამდენიმე ლექსი უბრწყინვალესი ციკლიდან „სპარსული მოთხრობები“.

სწორედ ამიტომ, შემთხვევითი არ

ყოფილა ის ფაქტი, რომ იმ ქალაქებს შორის, რომლებშიც დიდი ზეიმით აღინიშნა გამოჩენილი რუსი პოეტის სერგეი ესენინის დაბადების 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი საკავშირო ღვებები, აჭარის დედაქალაქიც იყო.

პოეზიის ზეიმში მონაწილეობის მისაღებად ბათუმში ჩამოვიდა საბჭოთა მწერალთა დელეგაცია. სტუმრებს შორის იყვნენ ესენინის შემოქმედების ცნობილი მკვლევარი იური პროკოპუშევი, რუსი პოეტები ვალენტინ სოროკინი, იგორ ლიპინი, ანატოლი სენინი, იუვან შესტალოვი, ქართველი პოეტები — საქართველოს მწერალთა კავშირის მდივანი რეზო ამაშუყელი და რუსთაველის პრემიის ლაურეატი ანზორ სალუქვაძე.

ენგელსის ქუჩაზე № 11-ში მდებარე პატარა სახლთან, რომელშიც ცხოვრობდა და მუშაობდა პოეტი და სადაც შექმნა შესანიშნავი ლირიკული ქმნილებები, დაიწყო ესენინის ღვებები ბათუმში. აქ გაიმართა პოეტის დაბადების 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი მიტინგი, რომელზეც მოვიდნენ რესპუბლიკის ხელმძღვანელი პარტიული და საბჭოთა მუშაკები, შემოქმედებითი ინტელიგენციისა და ქალაქის საზოგადოებრიობის წარმომადგენლები, მოსწავლე და სტუდენტი ახალგაზრდობა.

მიტინგი გახსნა საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელმა მდივანმა, რუსთაველის პრემიის ლაურეატმა პოეტმა ფრიდონ ხალვაშმა.

— დღეს ჩვენ შევიკრიბეთ აქ, რათა პატივი მივაგოთ დიდი რუსი პოეტის

სერგეი ესენინის ხსოვნას, — თქვა მან — კიდევ ერთხელ გამოუცხადოთ მას ჩვენი უსაზღვროდ დიდი სიუვარული და ამის დასტურად ამ სახლის კედელზე მისი ბარელაფი გავხსნათ.

სერგეი ესენინის ქედურ ბარელიფს თეთრ საბურველს ხსნიან სსრ კავშირისა და რსფსრ მწერალთა ორგანიზაციების წარმომადგენელი, რსფსრ სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, ესენინის საკავშირო დღეების მომწყობი საიუბილეო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილე იური პროკუშევი და საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის მდივანი რეზო ამაშუკელი.

ბარელიფის ქვეშ წარწერაა: „ამ სახლში ცხოვრობდა და მუშაობდა პოეტი სერგეი ესენინი. 1924 წ. დეკემბერი — 1925 წ. იანვარი“.

სიტყვით გამოდის იური პროკუშევი.

— მაღლობა თქვენ, ძვირფასო ბათუმელებო, — მაღლობა რუსული მიწისაგან, რიაზანული მიწისაგან, რუსი ხალხისაგან იმ დიდი ძმური და მეგობრული სიუვარულისათვის, რომლითაც გარემოსილი გყავდათ რუსული პოეზიის ელვარე ტალანტი. „ესოდენ ბევრი და ასე იოლად ცხოვრებაში ძალზე იშვიათად იწერებოდა“, — წერდა ესენინი თავის მეგობარს ბათუმიდან. მისი წინასწარმეტყველური სიტყვები პოეტთა ძმობაზე ჩვენი ცხოვრების ნორმა გახდა.

პოეტმა ვახტანგ ღლონტმა წაიკითხა ესენინის ლექსის მისეული თარგმანი.

სიტყვით გამოვიდნენ და ლექსები წაიკითხეს საკავშირო ლენინური კომკავშირის პრემიის ლაურეატებმა ვალენტინ სოროკინმა და იგორ ლიაპინმა, რიაზანელმა პოეტმა ანატოლი სენინმა, პოეტმა მამია ვარშანიძემ.

ესენინის დღეების მონაწილეებს მიესალმა ვ. ი. ლენინის სახელობის № 1 ქართული საშუალო სკოლის მოსწავლე დოდო კანტურია.

* * *

სერგეი ესენინის პოეზიის დღესასწაულმა ბათუმის ვ. ი. ლენინის სახელობის № 1 ქართულ საშუალო სკოლაში გადაინაცვლა.

ს. ესენინის დაბადების 90 წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო საღამო გახსნა რუსული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელმა იუნა მაღოიანმა.

სტუმრებს მიესალმა სკოლის დირექტორი ცილა შარაძე.

პედაგოგებმა მანანა გეგენავამ, ალა კრიშჩუნასმა, რუსუდან კუბლაშვილმა და მესუთე-მეათე კლასების მოსწავლეებმა წარმოადგინეს ესენინის ნაწარმოებების მიხედვით შექმნილი ლიტერატურული მონტაჟი.

სიტყვით გამოვიდა საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელი მდივანი ფრიდონ ხალვაში.

მწერალმა იური პროკუშევმა სკოლას საჩუქრად გადასცა ესენინის 90 წლისთავის საიუბილეოდ გამოცემული მედალი და თავისი ახალი წიგნი ესენინზე.

ლექსები წაიკითხეს პოეტებმა იგორ ლიაპინმა, ვალენტინ სოროკინმა, ზურაბ გორგილაძემ, ბადრი თევზაძემ, გიორგი სალუქვაძემ, მაყვალა გონაშვილმა.

პოეტმა ახატოლი სენინმა მოსწავლეებს საჩუქრად გადასცა რიაზანელი კომპოზიტორის ანატოლი პოპოვის ესენინის ლექსებზე შექმნილი სიმღერების ფირფიტა.

მოგონებით გამოვიდა პენსიონერი პედაგოგი ლილი ჩიქოვანი.

* * *

საბჭოთა მრავალეროვნული ლიტერატურის ნამდვილ ზეიმად გადაიქცა დიდი რუსი პოეტის სერგეი ესენინის დაბადების 90 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო საღამო, რომელიც ოფიციალურადაა სახლში გაიმართა.

საღამო გახსნა საქართველოს მწერალთა კავშირის აპარის განყოფილების პასუხისმგებელმა მდივანმა, შოთა რუსთაველის სახელობის პრემიის ლაურეატმა პოეტმა ფრიდონ ხალვაშმა.

— დიდი რუსი პოეტი სერგეი ესეხინი ბათუმელებისათვის განსაკუთრებით ძვირფასი და საყვარელია, — თქვა მან. — ქართველი ხალხი ასწილად უხდის მადლობას პოეტს იმ დიდი სიყვარულისა და პატივისცემისათვის, რომელიც მან ჩვენს ქალაქს დასდო. ამის დასტურად ბათუმში აღიმართება სერგეი ესენინის ძეგლი.

დიდი რუსი პოეტის შემოქმედებაზე ილაპარაკა პოეტის დაბადების 90 წლისთავის ზეიმის მომწყობი საკავშირო საიუბილეო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილემ, რსფსრ სახელმწიფო პრემიის ლაურეატმა მწერალმა იური პროკუშევმა.

ესენინის მთარგმნელმა ჩვენმა თანამემამულემ პოეტმა გიორგი სალუქვაძემ ილაპარაკა თუ როგორ თარგმნიდა სერგეი ესენინის ცნობილ პოემას „ანა სნეგინას“ და წაიკითხა პოეტის ლექსის „ძაღლის შეილის“ მისეული თარგმანი.

ესენინის ცხოვრებისა და შემოქმედების ცნობილი მკვლევარის იური პროკუშევსადმი მიძღვნილ ლექსი „ჩემი სამშობლოს პოეტები“ წაიკითხა საკავშირო ლენინური კომპავშირის პრემიის ლაურეატმა პოეტმა იგორ ლიპინმა;

საღამოზე გამოვიდნენ მწერალი ამირან შერვაშიძე, მ. გორკის სახელობის რსფსრ სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი პოეტი იუვან შესტალოვი, რიაზანელი პოეტი ანატოლი სენინი, ბათუმის რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის სტუდენტი ციალა ფუტყარაძე, საკავშირო ლენინური კომპავშირის პრემიის ლაურეატი პოეტი ვალენტინ სოროკინი.

თბილისელმა სტუმრებმა — რუსთაველის პრემიის ლაურეატმა პოეტმა ანზორ სალუქვაძემ და პოეტმა მაცვალა გონაშვილმა წაიკითხეს სერგეი ესენინის ლექსების მათეული თარგმანები.

საღამო წამთავრდა თეატური კონცერტით, რომელიც დადგა ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრის რეჟისორმა მერაბ ლებანიძემ.

* * *

საქართველოს კომპარტიის აპარის საოლქო კომიტეტში ქ. ბათუმის იდეოლოგიურმა აქტივმა შეხვედრა მოუწუო საბჭოთა მწერალთა დელეგაციას, რომელიც ს. ესენინის დაბადების 90 წლისთავისადმი მიძღვნილ საიუბილეო ზეიმში მონაწილეობის მისაღებად ჩამოვიდა ჩვენს ქალაქში.

შეხვედრა გახსნა და შეკრებილთ სტუმრები წარუდგინა საქართველოს მწერალთა კავშირის აპარის განყოფილების პასუხისმგებელმა მდივანმა რუსთაველის პრემიის ლაურეატმა პოეტმა ფრიდონ ხალვაშმა.

შემდეგ გამოვიდა ს. ესენინის დაბადების 90 წლისთავის ზეიმის მომწყობი საკავშირო საიუბილეო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილე იური პროკუშევი. მან აღნიშნა ლიტერატურის დიდი როლი ხალხთა მეგობრობაში, ილაპარაკა ს. ესენინის პოეზიაზე, რუს მწერალთა შემოქმედებაზე, საბჭოთა ლიტერატურის აქტუალურ პრობლემებზე.

ლექსები წაიკითხეს პოეტებმა ვალენტინ სოროკინმა, იგორ ლიპინმა, იუვან შესტალოვმა, ანატოლი სენინმა.

იმავე დღეს ს. ესენინის დღეების მონაწილე დელეგაციის წევრები, აგრეთვე თბილისელი მწერლები იუვენ საქართველოს საზღვაო სანაოსნოში, სადაც გაიმართა გულთბილი საუბარი.

შემდეგ სტუმრებმა დაათვალიერეს ბათუმის საზღვაოსნო სასწავლებელი. შეხვდნენ კურსანტებს, გაეცნენ მათ ცხოვრებას, მომავალ მეზღვაურებს წაუკითხეს ახალი ლექსები.

სტუმრებმა დიდი ინტერესით დაათვალიერეს აჭარის მხარეთმცოდნეობისა და საბრძოლო ღიდეების მუზეუმები.

ბათუმის მეზღვაურთა კლუბში გაიმართა პოეზიის საღამო.

სერგეი ესენინის დაბადების 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი საკავშირო ღღეები ბათუმში ხალხთა მგზობრობის ქვემარტ ზეიმად გადაიქცა.

ბათუმიდან ზეიმა საქართველოს დედაქალაქში გადაინაცვლა.

გრიბოედოვის სახელობის თბილისის სახელმწიფო თეატრში გაიმართა დიდი საიუბილეო საღამო, რომელიც შესავალი სიტყვით გახსნა საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარემ, სახელმწიფო და შოთა რუსთაველის სახელობის პრემიების ლაურეატმა პოეტმა შოთა ნიშნიანიძემ.

ქართველმა და რუსმა პოეტებმა წაიკითხეს სერგეი ესენინისადმი მიძღვნილი ლექსები.

სტუმრებმა ილაპარაკეს იმ დიდ შთაბეჭდილებაზე, რომელიც მათ ბათუმში მიიღეს ესენინის საიუბილეო ზეიმის დღეებში.

«ჭოროხის» 1985 წლის ნომრების შინაარსი

საინფორმაციო ცნობა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის შესახებ, № 2.

სკკპ XXVII ყრილობის შესახებ დარბაზის
საფურცელი — კაცი და საქმე,
ნარკვევი № 4, 5.

ფუტკარაძე ოთარი — დანდალოდან
დოლოგნაშვილ, ნარკვევი № 6.

კ ო მ ე ნ ი ა

ანაშიძე სოხო — ლექსები, № 1.
გიორგაძე ქეთიონი — ლექსები, № 3.
დიასაშიძე სულიკო — სერგეი ესე-
ნის, ლექსი, № 6.

ერგემიძე ნუგზარი — ლექსები,
№ 5.

ვარშანიძე მამია — ლექსები, № 3, 6.
ზოიძე ზურაბი — ციმბირული რვეუ-
ლიდან, ლექსი, № 6.

თანდილაძე იაშა — ლექსები, № 4.
თევზაძე ბადრი — ლექსები, № 1.
თოთაძე ლალი — ლექსები, № 4.
კუჭავა დანიელი — დედნოვოსთან
ახლოს, ლექსი, № 3.

მელია იაკობი — ბალადა ხელმანდილ-
ზე, ლექსი, № 3.

მეტრეველი ბორისი — ლექსები, № 3.
მეფია ქსენია — ლექსები, № 2.

მხოლოდ ერთი ლექსი (რუსულად შო-
ენაძის, ნონა ვარაზაშვილის, ნანული კე-
კელიძის, გულნარა ბოლქვაძის, რუსუ-
ლან ჭინჭინაძის, ნინო საყანდელიძის,
ნათელა ივანაძის, ნელი ლაითაძის, ბიე-
ტა აბშილაშვილის ლექსები), № 2.

ნიკოლაიშვილი თამაზი — ლექსები,
№ 3.

რომანაძე ზერია — ლექსები, № 1.
სურმანიძე ჯემალი — ლექსები, № 4.

ტაყაიძე დავითი — ლექსები, № 5.
ქვლივიძე მიხეილი — ლექსები, № 5.
ქუთაიძე აკაკი — სანგარში დაწერი-
ლი ლექსები, № 1.

შენგელია რაისა — წმინდა მიწა, ლე-
ქსი, № 3.

ჩეთითი რუბენი — ლექსები, № 5.
ქათამაძე ჯემალი — მშვიდობით გეგ-
ლოს, ლექსი № 1. წითელი თოვლი,
მოგება, № 3.

დლონტი ვახტანგი — ლექსები,
№ 6.

ხაბაზი ამირანი — ლექსები, № 4.
ხალვაში ფრიდონი — ლექსები, № 4.
ხედელოძე ბაბო — ლექსები, № 2.
ხურაძე დავითი — ლექსები, № 6.
წულუკიძე ოთარი — დგას ობელისკი,
ლექსი, № 3.

ჭაყელი ჯემალი — ლექსები, № 5.
ჭინჭარაძე ვარლამი — სამშობლო,
ლექსი, № 3.

კ რ მ ზ ა

ასანოშვილი შოთა — მსგავსება, მო-
თხრობა, № 5.

ასანიძე ნური — ერთი დიდი დღე,
მოთხრობა, № 3.

გორგილაძე მიხეილი — საცა არა
სჯობს, რომანის ერთი თავი, № 6.

ზოიძე შოთა — აქარული ესკიზები,
მოთხრობები, № 4.

კახიძე ნათელა — თეონა და ნიკა,
წოველა, № 2.

კეკელიძე ნონა — ღია წერილი ბა-
თუმს, ეტიუდი, № 2.

კლდიაშვილი სერგო — ახირებულ
კაცი, მოთხრობა, № 1.

ლორია ალექსანდრე — კანდელა, მო-
თხრობა, № 2, 4.

მაღალაშვილი ნესტორი — ჩემი ავტობი-
ოგრაფია, № 1.

მარლანიძე ლადო — სახლი სოფლის
ბოლოში, მოთხრობა, № 5.

ნაცვალაძე დავითი — შენი სიცოცხლე
გრძელდება, მაიორო, მოთხრობა, № 3.

ორმოცაძე ლალი — ფიქრები, მოთ-
ხრობა, № 2.

ოსეფაიშვილი რევაზი — ჩემი დუმი-
ლი შენი განაჩენია, რომანის ფრაგმენ-
ტები, № 4, 5, 6.

პაიჭაძე ამბერკი — ბახმარო, რომანის
ერთი თავი, № 5.

პაქსაძე აღექსანდრე — მინიატურები,
№ 4.

რომანაძე შაქრო — ვარსკვლავები,
მოთხრობა, № 3.

ტალახაძე გაბრიელი — კეთილი გუ-
ლი, წიგნიდან „ჭრელი ზანდუკი“, № 3.

ჭანელიძე ნათია — ფოთლები, მინია-
ტურა, № 2.

ჭიქიძე ჭანგული — მონოფონი, მოთ-
ხრობა, № 6.

ჭოხაძე გივი — სიცოცხლის იმედი,
მოთხრობა, № 3.

ჯ ე ჯ ი ლ ი

ანანიძე ლევანი — ლექსები, № 5.

დარჩია ვლადიმერი — სიმღერა, ლე-
ქსი, № 6.

კონცელიძე დავითი, ლექსები, № 6.

სალუქვაძე გიორგი — ლექსები, № 6.

სანიკიძე იოსები — ლექსები, № 4.

შიშვილაშვილი თემური — მზია და
ფისო, ლექსი, № 5.

ახალი თარგმანები

ესენინი სერგეი — ლექსები, თარგმნა
მიხეილ დავარაშვილმა, № 6. ქარბუქი,
ლექსი, თარგმნა გიორგი სალექვაძემ,
№ 1.

მარტინენკო გავრილი — ფოლადის
დიეზის მეთაური, დოკუმენტური მო-
თხრობა, თარგმნა არჩილ ტოტოჩავამ.
№№ 5, 6.

მორუა ანდრე — დაბრუნება, მოთხრო-
ბა თარგმნა ზაზა ხუნწარამ № 6.

ტოგი ლასლო — ქალები, მოთხრობა,
თარგმნა ლალი მაისურაძე-მორგოშიამ.
№ 2.

ტრავენი. მეკვრების გემი — თარგმ-
ნა ირინე ვოლკოვაშ.

ნ ა რ კ ვ ე ვ ი

რიდლანსკი ვალერი — ჩემი კუბა,
№ 1.

დადაშვილი ელისაბედი — ჩემი აჭა-
რელი ბიძაშვილები, № 2.

ჩხაიძე ნური — ომიდან აღარ დაბრუ-
ნებულა, № 3.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

ზაქარაძე გელა — რწმენა სიყვარუ-
ლისა, № 2, 4.

ნიუარაძე შოთა — საინტერესო წიგ-
ნი, № 1.

სიხარულიძე იური — „მეცნიერებამ“
გამოსცა, № 5.

სურმანიძე ზურაბი — ევროპული
რომანის სათავეებთან, № 5.

უგულავა ლიანა — ეპოქის ვრცელი
პანორამა, № 4.

შერვაშიძე თინათინი — „შამილის
ტყვე ქალები“, № 2.

ხელაია ნაზი — სამშობლოს სიყვარუ-
ლი, № 6.

ჯიჯიშვილი ეთერი — მამულის სიყ-
ვარულით, № 2.

წ ე რ ი ლ ე ბ ი

ზარამიძე შოთა — იროდიონ ევდოშ-
ვილის საღამოზე, № 1.

ზასილაძე ნოდარი — ჰუმანიზმის პე-
დაგოგია, № 1.

ბექირიშვილი იოსები — ისლამი და
ქალი, № 6.

ბიბილეიშვილი იური — მოსწავლის
სულიერი აღზრდა, № 5.

ბიბილეიშვილი ლუბა — პიროვნების
აღზრდა-განვითარების ბურჟუაზიული
თეორიები და მათი კრიტიკა, № 5.

გვანცელაძე თეიმურაზი — აფხაზი
ხალხის დიდი შვილი, № 1.

ღავითაძე ემენი — ფოლკლორი დიდ
სამამულო ომში, № 3.

კალანდარიშვილი ლევანი — ზნეობ-
რივი აღზრდა უპირველესი ამოცანაა,
№ 1. ტრანსკავკასიური, № 6.

კომახიძე ზურაბი — ვეტერანები,
№ 3.

რურუა ილია — აღმზრდელი და თა-
ნამდგომი, № 5.

სიჭინავა ვლადიმერი — ბათუმის ის-
ტორიიდან № 5.

სიხარულიძე ფრიდონ — იმ ქარცეც-
ხლიან დღეებში, № 6.

ქურდიძე შოთა — ჩვენი მასწავლებ-
ლები, № 4.

ფუტყარაძე ოთარი — ვალმოხდილი,
№ 4.

ჩხარტიშვილი აკაკი — ლევან აბაში-
ძის გახსენება, № 2.

ცოტნიაშვილი ავთანდილი, ქორმელი-
ძე გულიკო — ქართულ-ოსური ლიტე-
რატურული ურთიერთობის ისტორიიდან,
№ 2.

ქიქვაძე ტარიელი — საბჭოთა ხე-
ლისფულების პირველი დღეები საქარ-
თველოში, № 3.

ჯაყელი ჭემალი — ხალხური მოტი-
ვები ჩანსულ ჩარკვიანის პოეზიაში,
№ 2.

ბ ე ლ ი ა ვ ნ ე ბ ა

კუტინიოვა ნინო, ქორიძე ნათია —
სიმბოლო და რეალობა, № 2.

მეგრელიძე გუბაზი — რუსული საბ-
ჭოთა დრამატურგია ბათუმის თეატრის
სცენაზე, № 5.

როგავა ჭემალი — „შალვა დადიანის
ნიკისა და ენერგიის მეოხებით“, № 6.

სკამოჩაიშვილი ნუნუ — ომგადახდი-
ლი, № 3.

შალაძე ალექსანდრე — კონცერტები
მეოპერებისათვის, № 3.

გამარჯვების 40 წლისთავი

ბეჭირიშვილი იოსები — ერთი წერი-
ლის კვალდაკვალ, № 2.

გენძეხაძე თამაზი — გმირი, № 3.

დონდოლაძე მერაბი — ხალხი არ
იეწყვებს, № 4.

მშველიძე მურმანი — გვიამბობს
ფრონტული გაზეთი, № 1.

მშვიდლობაძე მიხეილი — 139 საბრძო-
ლო გატრენა, № 3.

ნაცვალაძე ღავითი — მოგონებათა
ფურცლები, № 1.

სიხარულიძე მადონა — ამბავი ერთი
ქალიშვილისა, № 4.

სურგულაძე აბელი — შრომითი და
საბრძოლო გამარჯვების ფურცლები,
№ 3.

ქამუშაძე მირზა — მამაცი შეეარდე-
ნი, № 3.

ჩხაიძე გრიგოლი — ჩვენ მივდიო-
დით, № 2.

ცერცვაძე იასონი — გამარჯვების
დროშა რაიხსტაგზე, № 3, სამშობლოს
დაძახილზე, № 5.

ცქვიტინიძე სანდრო — როცა სიცო-
ცხლე ბეწვზე ეკიდა, № 2.

ჩვენი თანაპალაქელები

მშვიდლობაძე მიხეილი — ავთანდილ
ქორიძე, № 1.

მორგოშია თეიმურაზი — ახალგაზრ-
და მეცნიერი, № 5. „

კვალის ნათელი

ლორთქიფანიძე რევაზი — სიკეთით
სავსე გული, № 6.

სურმანიძე რამაზი — დეწლი აბდულ
მიქელაძისა, №№ 1, 2, 4, 5.

მ ე ლ უ ზ ა

ანანიძე ალექსანდრე — საქმენი საგ-
მირონი, ლექსი, № 5.

დარჩია ვლადიმერი — ბე-მაჟორ სე-
რენადა, ლექსი, № 4.

სამსონია ალექსანდრე — ინტერვიუ
მატჩის წინ, მოთხრობა, № 1.

ჩხაიძე გრიგოლი — ბრაკონიერი, მო-
თხრობა, № 6.

ჩხიკვაძე ზურაბი — ხარე ჭერო,
სიბიტოს ტრაქტორი, მინიატურები,
№ 2, 6.

გ ა ს უ ლ ო რ თ ვ ე უ დ ი

№№ 1, 2, 3, 4, 5, 6.

71

გარეკანის I გვერდზე — გამარჯვების მე-
მორიალი დაბა ოჩხამურში.

ნომერი გააფორმა ავთანდილ ლომაძემ.

ტექნიკური ხელმძღვანელი შუშანა დარჩია.

685/16.6

3360 40 333.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118